

Herr *A. W. Nilson*, under 9 dagar från den 16;
 Herr *Myrtin*, under 14 dagar från den 17; samt
 Herr *Per Nilsson* från Malmöhus län, under 14 dagar från den 18,
 allt innevarande månad.

Derjemte lemnade Kammaren sitt bifall till Herr *Rudbergs* skriftligen gjorda begäran, att, i anseende till fortfarande svår sjuklighet inom hans familj, erhålla 14 dagars förlängning i den ledighet, hvaraf han för närvarande vore i åtnjutande.

§ 5.

Anmäldes och bordlades:

Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 12, i anledning af väckta motioner om ändring i 1 Kap. 1 § och 2 Kap. 1 § Rättegångsbalken;

N:o 13, i anledning af väckta motioner om ändring i Kongl. Förordningen, angående handelsböcker och handelsräkningar den 4 Maj 1855; och

N:o 14, i anledning af väckta motioner om inskränkning i tiden för utsökande af fordran för utborgade handelsvaror och för auktionsinrop; samt

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtande N:o 1 (i samlingen N:o 35), i fråga om tillåtelse för enskilda läroverk att få sina afgående lärjungars mogenhet pröfvad af egna lärare under tillsyn af Statens censorer.

Sammanträdet afslutades kl. $\frac{3}{4}$ 11 e. m.

In fidem
H. Husberg.

Lördagen den 14 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Det vid Kammarens sammanträde för- och eftermiddagen den 7 denna månad hållna protokoll och protokollsutdrag, rörande de af Kammaren vid sammanträdet förlidna gårdag fattade beslut, upplästes och godkändes.

§ 2.

Herr Talmannen tillkännagaf, att chefen för Landtförsvarsdepartementet, Herr Statsrådet *Abelin* anhållit om ordet, innan föredragningen af dagens öfverläggningsämnen började.

Herr Statsrådet yttrade: Det embete, jag har äran bekläda, samt den aktning, jag är skyldig Kammaren och sanningen, innebära för mig tvingande anledning att meddela Kammaren några ytterligare upplysningar i ett ämne, som i denna Kamnare handlades sistlidna Tisdag.

Kammaren behagade erinra sig, att då Stats-Utskottets Betänkande N:o 28, angående reglering af utgifterna under Riks-statens Fjerde Hufvudtitel, inom Kammaren behandlades, vid tolfte punkten, deri tillstyrktes ett af Kongl. Maj:t äskadt anslag 22,800 R:dr för uppförande af en laboratoriibyggnad å Ladugårdsgärdet, inredd till ammunitionstillverkning, anmärkning framställdes mot behöfligheten af detta anslag, bland annat på den grund, att en här befintlig, skärgårdsartilleriet tillhörig, laboratoriibyggnad vore för landtartilleriet upplåten; att jag till bemötande af denna anmärkning anförde, hurusom nämnda upplåtelse endast vore tillfällig och garanti för densammas fortfarande saknades; men att en af Kammarens ledamöter, Herr Adlersparre, som, i egenskap af expeditionschef inom Sjöförsvarsdepartementet, kunde antagas ega kännedom om förhållandet, i motsats till mitt förberörda yttrande förklarade, att landtartilleriet kunde påräkna åtminstone för flera år att få använda och disponera skärgårdsartilleriets omförmälda laboratorium; och att denna uppgift, hvilken, i förening med andra under diskussionen förekomna omständigheter, föranledde mig att hemställa om frågans återremitterande till Utskottet, för vinnande af fullständig utredning, deremot sannolikt bestämde Kammarens beslut, som innefattar afslag å Kongl. Maj:ts nådiga Proposition i ämnet.

Nu bör jag först och främst upplysa, att hela frågan om upplåtelse af skärgårdsartilleriets laboratoriibyggnad behandlats, icke af Kongl. Maj:ts Regering eller af landt- och sjöförsvarsdepartementenas chefer, utan omedelbart af dem underordnade myndigheter, generalfälttygmästaren å ena och förvaltningen af sjöärendena å andra sidan; samt vidare, att förhandlingarne härom först ledt till ett slut flera veckor sedan Kongl. Maj:t förhade pröfning af de framställningar, som i Propositionen angående Fjerde Hufvudtiteln skulle till Riksdagen aflätas. Vid denna pröfning kunde de underordnade myndigheternas då pågående förhandlingar om provisoriska tillmötesgåenden sålunda icke komma under öfverläggning.

Detta är dock här icke hufvudfrågan. Den gäller åter, huruvida den upplåtelse, som sedermera den 31 sistlidne Januari af förvaltningen af sjöärendena medgafs, var i öfverensstämmelse med min uppfattning tillfällig och saknade fortbeständets garanti, eller om densamma, såsom Herr Adlersparre inför Kammaren uppgaf, kunde anses betrygga en fler-årig besittning, som gör den ifrågasatta nybyggnaden obehöflig.

I detta hänseende beder jag få uppläsa och till Kammarens protokoll nedlägga sjelfva upplåtelsebeslutet, så lydande:

“Till Herr Generalfälttygmästaren. Efter att hafva inhemtat Stationsbefälhafvarens vid Kongl. skärgårdsartilleriet yttrande i anledning af Eder i skrifvelse den 12 sistlidne December hos Kongl. Förvaltningen af sjöärendena framställda begäran, att bemäta artilleris vid ammunitionsförrådet belägna laboratorium måtte till landtarterierets disposition tillsvidare upplåtas, har Kongl. Förvaltningen funnit sig böra medgifva, att ifrågavarande laboratoriibyggnad må, tillsvidare och intill dess densamma för Kongl. skärgårdsartilleriets egen räkning behöfves, begagnas af landtarterieret, emot det att till inrymmande af de skärgårdsartilleriet tillhörande effekter, som varit afsedda att i nämnda byggnad förvaras, upplåtes sådan lokal, som af Stationsbefälhafvaren finnes dertill ändamålsenlig; egande I med bemäta Stationsbefälhafvare närmare öfverenskomma om tiden för laboratoriets emottagande af landtarterieret m. m. Stockholm den 31 Januari 1868.“

Underskrifter.

Innan detta beslut fattades hade förvaltningen af sjöärendena infortrat vederbörande underlydandes yttranden i ämnet, och hade af dessa artilleridepartementet vid skärgårdsartilleriet, under vissa förbehåll och förutsättningar, tillstyrkt en öfverlåtelse tillsvidare; varfschefen ganska bestämdt afstyrkt till och med en sådan upplåtelse, men stationsbefälhafvaren deremot tillstyrkt upplåtelsen tills vidare och intill dess byggnaden för skärgårdsartilleriets egen räkning kunde behöfvas; allt på sätt närmare kan inhemtas af de härom afåtna skrivelser, hvilka jag här håller i min hand och gerna lemnar på Kammarens bord.

För att Kammaren må kunna rätt bedöma varaktigheten af en dylik upplåtelse, må icke heller lemnas oanmärkt, att nu ifrågavarande laboratoriibyggnad tillföre icke mindre än tvänne särskilda gånger varit till artilleriet upplåten, men blifvit för flottans räkning återtagen, hvilken återtagelse sednast egde rum under loppet af sistlidna år, och att det således nu är tredje gången, som en sådan öfverlåtelse “tills vidare“ medgifvits emot vilkor, att annan passande lokal i stället upplåtes till förvarandet af uti meranämnda laboratoriibyggnad befintliga ammunitionseffekter. Detta vilkor kan emellertid icke utan olägenhet uppfyllas, enär den enda för sådant ändamål disponibla lokal är i mer än ett hänseende dertill olämplig.

Härmed kunde de faktiska upplysningar, som af förut antydd anledning icke bort underhållas Kammarens kännedom, afslutas. Men då under Tisdagens förhandling äfven framkastades den förmodan, att ifrågavarande laboratoriibyggnad, om betryggad besittning deraf erhöles, skulle vara för artilleriet tillräcklig, anser jag mig böra i detta hänseende meddela ett till mig från generalfälttygmästaren afgifvet yttrande af denna lydelse:

“Till Herr Statsrådet och chefen för Kongl. Landtförsvarsdepartementet.

Genom denna dag aflåten E. P. M. har Herr Statsrådet anbefallt mig inkomma med upplysning, huruvida det skärgårdsartilleriet tillhöriga laboratorium, som nyligen blifvit till begagnande vid ammunitionsbereidning för arméen upplåtet, kan, derest det fortfarande får för berörda ändamål

påräknas, anses dertill utan föregående förändringar fullt lämpligt och tillräckligt; och får jag i anledning häraf äran anföra:

Mot ifrågavarande laboratoribygnad kan med skäl anmärkas, att den i flera afseenden är mindre ändamålsenligt inredd; så äro t. ex. alla eldstäderna belägna uti det inre af byggnaden, och så, att en del af dem måste vid ammunitionstillverkning af arbetarne passeras, en omständighet, som man med afseende å eldfara söker att undvika vid ett laboratorium.

Detta förhållande kan svårligen genom ombyggnad afhjelpas, utan att utrymmet ytterligare förminskas.

Hvad storleken beträffar, kan den anses tillräcklig för de dagligen förekommande behoven, men är ingalunda tillfredsställande vid de tillfällen, då en stor arbetsstyrka tages i anspråk, såsom vid en förestående utrustning, artilleriberälets öfningar uti laboratoriarbeten, exercis-ammunitions förfärdigande till större läger m. m.

Den af Herr Statsrådet framställda förfrågan måste jag alltså nekande besvara. Stockholm den 12 Mars 1868.

Carl Hägerflycht.“

§ 3.

Fortsattes behandlingen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 31, angående regleringen af utgifterna under Riks-statens Sjunde Hufvudtitel.

Härvid förekom i ordningen:

Punkten 17.

Herr Svensén: Då Jordebokskontoret 1858 etablerades, hyste Rikets Ständer den förväntan, att arbetet skulle avslutas inom kortare tidrymd än nu blifvit fallet. Såsom bekant tillkom Jordebokskontoret till följd af de vid nämnda riksdag beslutade ränteförenklingar för att uträkna de förvandlingar i räntorna, som derigenom blifvit nödiga. Jag har i min motion yttrat, att det sätt, hvarpå dessa arbeten blifvit ordnade, ej motsvarat ändamålet och såsom exempel påpekat, att en obetydlig ränta i Skåne, den s. k. Halmstadjan, tagit ofantlig tid att uträkna, utan att lemna det aldram ringaste resultat. Efter min öfvertygelse hade man kunnat komma till detta resultat utan några konstiga uträkningar. Härtill kommer äfven att under arbetets utförande en mängd uträkningar, som från häradskrifvarne inkommit, blifvit i Jordebokskontoret kasserade, till en del visserligen för brister, som varit värda uppmärksamhet, men mången gång för ett fel, som rörde sig kring ett öres belopp. Så har jag i ränteträkningarne för Stockholms län funnit åtta grava anmärkningar rörande en sammanräknad förlust för Statsverket af fem öre, uppkommen på det sätt, att man i några ränteförvandlingar fört räntetagaren ett öre för mycket till godo, i andra Statsverket. Samtliga uträkningarne kasserades och Jordebokskontoret uppgjorde nya. Jag hemställer om ej denna riksvigtiga sak kunnat arrangeras billigare och enklare än så. Och detta skedde utan att Jordebokskontoret eller Kammar-kollegium gjort sig reda för huruvida de anmärkta felaktigheterna berott på räknefel hos häradskrifvarne. För min del, tror jag att detta åtminstone icke i allmänhet är förhållandet.

Ty häradskrifvarne hade fått sig anbefaldt att verkställa uträkningarne efter de i Landskontoren befintliga jordeböcker; och som dessa ofta nog äro behäftade med felaktigheter uppstodo de anmärkta telräkningarne. Man hade ej förut försäkrat sig om jordeböckernas rättighet, och deraf uppkom mångfaldigt arbete och skrifveri af allehanda slag. Nu säger man visserligen, att det varit häradskrifvarnes skyldighet att tillse, det jordeböckerna varit rigtige; och möjligen skulle de äfven gjort detta, om ej de derifrån afhållits af en Kongl. Förordning, som föreskrifver att ingen rättelse i jordeböckerna fick ega rum utan Kollegiets vetskap och samtycke. Emellertid är det uppenbart, att om jordeböckerna först undergått justering, så hade man derigenom inbesparat mycket onödigt arbete.

Jag har i min motion vågat framhålla, att de numera återstående ränteförvandlingsarbetena kunde och borde af Kammar-kollegium öfvertagas och utan särskildt bidrag af statsmedel verkställas. Jag har ansett en sådan öfverflyttning möjlig och lämplig, emedan jag känner, att Kammar-kollegium under de sednare åren och sedan Jordebokskontoret inrättades blifvit befriadt från handläggningen af en mängd ärenden. Så t. ex. har Kollegium vunnit befrielse från de ärenden, som röra skattläggning af qvarnar och sågar, de som höra till befattningen med rikets och Kronans skogar, hvilka blifvit öfverflyttade till Skogsstyrelsen, samt från tillsynen öfver Kronans hus i landsorten, hvilken numera utöfvas af Öfverintendents-embetet. Och det har befriat sig sjelf från de ej litet besvärliga jordeboksarkiv-undersökningarne, hvilka blifvit öfverlemnade åt en kamererare m. m., som jag ej för tillfället behöfver uppräknas.

Jag tror alltså, att då Kammar-kollegium vunnit sådan lindring i sina göromål, det skulle kunna medhinna att med sine egne tjenstemän verkställa det granskningsarbete, som Jordebokskontoret hitintills ej medhunnit; och att Jordebokskontoret derföre skulle kunna utan olägenhet med innevarande år upphöra.

Jag har hört berättas att uti Frankrike ett sådant embetsverk, som vårt Jordebokskontor blifvit på 1790:talet inrättadt och att dess arbeten, som förtforo till 1847, kostade Staten omkring 150 millioner francs. Vårt Jordebokskontor har arbetat nu i 10 år och för en kostnad af ungefär en fjerdedels million Riksdaler; men jag tror icke att vi hafva detsamma att tacka för mycket, som ej helt lätt och enkelt kunnat utföras af Kammar-kollegiets tjenstemän.

Såsom jag förmenar, äro desse föröfrigt tillförordnade att i Jordebokskontoret verkställa förvandlingsuträkningarne, och jag förstår icke hvartill en sådan utväxt på Kollegiet skall tjena, då Kollegiet skulle på egen hand kunna utföra arbetet.

Man har visserligen af det förhållande, att Jordebokskontorets arbeten för genomförande af grundskatternas kapitalisering utgöra ett nödvändigt förarbete, velat sluta till kontorets nytta och outhärlighet; men, så vidt jag kan fatta, kan denna stora reform icke komma till verkställighet så snart, att ej ränteförvandlingarne dessförinnan hinna försiggå, äfven om de åt Kammar-kollegium öfverlemnas.

Jag hemställer derföre, att Kammararen, med afslag å Utskottets Utlåtande, ville bifalla motionen och besluta Jordebokskontorets indragning med innevarande års utgång.

Herr Orre: Då Jordebokskontorets arbeten redan fortskridit så långt att numera endast två län återstå, synes det mig vara mindre väl betänkt att afbryta ett arbete, som länder till reda och gagn i så många och viktiga förhållanden. Jag vill äfven fästa uppmärksamheten derpå, att om äfven i framtiden grundskatterna skulle aflösas, så måste Jordebokskontoret ändock bibehållas för tillsynen öfver de förvandlingsuträkningar, som äfven sedermera ifrågakomma.

Jag yrkar därför bifall till Utskottets Betänkande; och vill blott tillägga att det torde få anses såsom känd sak att ingenting är af större vikt för så väl underordnade lästjenstemän som för allmänheten, att i residensstäderna ega tillgång till noggranna jordeböcker och ur dem kunna erhålla nödiga upplysningar.

Herr Statsrådet Friherre af Ugglas: I anledning af de anmärkningar, som blifvit framställda emot Stats-Utskottets Utlåtande i denna punkt, tillåter jag mig fästa Kammarens uppmärksamhet vid Kammarkollegii underdåniga skrifvelse af den 13 September 1867, som finnes åberopad i det Kongl. Maj:ts nådiga Proposition bifogade Statsråds-protokoll, och hvaraf inhemtas, att vid berörda tidpunkt Jordebokskontorets arbeten fortskridit så långt, att endast tre län, nemligen Wermlands, Göteborgs och Westerbottens återstode, för hvilka granskningen af ränteförvandlingsuträkningarne ännu ej blifvit påbegynta, och att för det öfriga riket dessa arbeten dels voro afslutade, dels — för några län, nemligen Östergötlands, Gotlands, Calmar Jemtlands, Wester-Norrlands och Westmanlands län — i det närmaste fullbordade, dels ock för Örebro, Hallands och Gefleborgs län nyligen påbörjade. I åtskilliga af ofvaunnämnda län äro emellertid ränteförvandlingsuträkningarne af den beskaffenhet, att de påkalla jemförelsevis ringa arbete; och Kammarkollegium har dessutom framställt förslag om vidtagande af flera förenklingar i arbetssättet, hvilka förslag blifvit af Kongl. Majt godkända. Till följd häraf torde det återstående arbetet komma att betydligt påskyndas; och man kan med all säkerhet motse dess afslutande till år 1870. Vid sådant förhållande hemställer jag till Kammarens omdöme, huruvida det vore med en riktig hushållning förenligt, att sedan så betydliga kostnader blifvit på detta vidlyftiga och viktiga verk nedlagda, uppgifva detsamma i det ögonblick det är målet så nära. Jag tror att den frågan måste nekande besvaras.

Jag vill endast tillägga några ord rörande en sak, som med detta ämne har nära samband, och hvarpå denna Kammare utan tvifvel lägger stor vikt. Bland frågor, som för närvarande hvila på Finans-departementets föredragning torde nemligen ingen intaga en så betydande plats, som den, hvilken rör förändring i grundskatterna. Vare sig nu, att denna fråga kommer att lösas på det sätt, att räntorna förvandlas i fixa penningräntor, eller desamma helt och hållet aflösas, så måste ränteförvandlingsuträkningarne derförinnan vara uppgjorda. Ty i hvilketdera fallet som helst, så måste en grund för förändringen vara gifven och bestämd, enär i annat fall man har att i framtiden motse en mängd tvister af ganska svårlost beskaffenhet. Vill man således en förändring i fråga om grundskatterna, så måste man först komma på det klara med afseende på det nuvarande skatteväsendet; och jag tror därför, att Stats-Utskottet hand-

lat ganska välbetänt, då det afstyrkt motionärens förevarande framställning.

Herr Sven Nilsson: Jag vill ej försvara Jordebokskontorets sätt att gå till väga vid ränteförvandlingsuträkningarne, ty jag eger ej tillräcklig kännedom i ämnet för att derom inlåta mig. Men då jag tror, att det är af stor vikt att dess arbeten böra föras till slut, helst då de äro så långt framskridna, vill jag, på de skäl i öfrigt, som blifvit af Herr Statsrådet och Chefen för Finans-departementet framlagda, rösta för bifall till BetänkanDET.

Jag har begärt ordet egentligen med anledning af hvad den förste talaren anmärkt rörande Halmstädjan i Skåne. Det har härvid gått Jordebokskontoret, som det ofta brukar gå, att nemligen den lydande fått uppbära ett klander, som den befallande förtjenat. Halmstädjan i Skåne är, såsom bekant, en högst obetydlig ränta — den uppgår för hela Christianstads län till omkring 74 R:dr; och som den, till följd häraf, icke bekvämligen kunnat utdebiteras hvarje år, uttages den endast hvar sjunde år. Vid 1862- 1863 årens riksdag fästades uppmärksamheten derpå, att förvandlingen af denna ränta skulle i förhållande till dess storlek medföra en oskäligen kostnad, uppgående enligt uppgift till öfver 1,500 R:dr; och en motion afgafs äfven om inställande af en sådan förvandling. Stats-Utskottet behandlade och afstyrkte motionen; och om jag ej misstager mig deltog den ärade talaren i detta beslut, såsom ledamot eller suppleant i Utskottet. Såsom skäl anfördes att förvandlingen för Christianstads län redan var verkställd, hvilket likväl ingalunda var förhållandet. Bonde-Ståndet beslöt Betänkandets återremiss; men det blef af öfriga Stånden antaget; och Jordebokskontoret, som ända ditintills icke befattat sig med uträkningen af dessa 74 R:dr, måste nu företaga densamma. Jag kan således ej finna, att Jordebokskontoret är värdt något klander härför, utan att detta rätteligen bort riktas emot Ständerna. Det är visserligen ingalunda omöjligt, att det gått till på samma sätt äfven i andra fall. Jag kan dock, som sagdt, ej derpå inlåta mig, utan inskränker mig att yrka bifall till BetänkanDET.

Herr Anders August Andersson: Jag erkänner gerna att det arbete, som återstår för Jordebokskontoret innan ränteförvandlingsuträkningarne blifva fullt färdiga, är af stor vikt och alltså icke bör afbrytas; men jag tror att en besparing här möjligen kan ske, om Kammar-kollegium, som, efter hvad upplyst blifvit, befriats från så många besvärliga ålligganden, i stället öfvertog Jordebokskontorets återstående arbeten och med egna tjänstemän, utan särskildt arvode, fullbordar verket.

Jag förenar mig derföre med den förste talaren och yrkar afslag å BetänkanDET samt bifall till motionen.

Herr Staaff: Jag var visserligen ej i tillfälle att från min plats fullständigt uppfatta den förste talarens framställning. Men den måtte nu hafva innehållit hvad som helst, så blir det dock en ganska vanskligen sak, att af de anmärkningar han emot Jordebokskontoret och dess arbetsätt gjort, genast och så att säga på stående fot sluta sig till att anslaget bör

indragas eller verket omorganiseras, och i sednare fallet huruledes detta skall verkställas. Särskildt ber jag ock, att med anledning af den värde talarens förmenande, att Kammar-kollegium vore ansvarigt för de felaktigheter i ränfeförvandringsberäkningarne, hvilka härflutit af fel i jordeböckerna, få fästa hans uppmärksamhet derpå, att dessa fel insmugit sig i jordeböckerna sedan hundratals år tillbaka och således ej ligga det nuvarande Kammar-kollegium till last, samt att detta förhållande alltså icke kan åberopas såsom skäl för införande af ett förändradt arbetssätt.

Hvad sjelfva saken vidkommer, så vet jag få verk, som förtjena mera sympathi icke blott för deras egen skull utan såsom vilkor för genomförande af andra viktiga reformer inom skatteväsendet. Aldraminst skulle jag vilja bidra att då detsamma fortskridit så långt, att det numera är nära att afslutas, på något sätt lägga hinder i vägen derför.

Jag anser alltså, att Utskottet på goda grunder afstyrkt motionärerens förslag, och yrkar bifall till Utlåtandet i denna punkt.

Herr Grefve Posse: Man må hafva hvilken uppfattning som helst i afseende på lämpligaste sättet att anordna detta jordeboksarbete samt tjenligheten af den hittills följda arbetsmetoden, tror jag likväl, att sedan man här fått den upplysningen, att de felaktigheter, hvilka hittills, i afseende på arbetssättet, kunnat läggas Jordebokskontoret till last, antingen blifvit rättade eller med det snaraste komma att blifva det, det vore oklokt att indraga detta anslag, då arbetet fortskridit så långt, att endast en obetydlig del deraf återstår, så att man kan noga beräkna de för ändamålet ännu behöfliga utgifterna. Ett dylikt förfarande vore att till en del göra värdelösa de på arbetet redan nedlagda kostnaderna. Stats-Utskottet, som så ofta fått uppbära förebräelser för ofullständighet i motiveringen af sina Utlåtanden, någonting som dock icke torde kunna bedömas endast efter radernas antal, såsom en talare här om dagen tycktes antyda, kan väl i detta fall icke anses hafva gjort sig skyldig till någon ofullständighet, utan tvärtom framlagt ganska öfvertygande skäl. Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr Lönnberg: Att den plan, som hittills varit följd vid arbetena inom Jordebokskontoret, icke varit fullt ändamålsenlig, torde väl erkännas af något hvar, och har till och med blifvit erkänt af Kammar-kollegium, såsom man finner af dess den Kongl. Propositionen bifogade Utlåtande. Härvid behöfver man blott påpeka, att vid de förvandringsuträkningar, som först granskades i Jordebokskontoret eller de för Stockholms, Blekinge, Malmöhus och Norrbottens län, förekommo icke färre än 5,637 felräkningar och skiljaktigheter emellan jordeböcker, indelningsverk, kronotiondelängder, jordransakningsprotokoll och skattlägningshandlingar, samt att dessa skiljaktigheter efter anställda undersökningar föranledt till utskrifvande af 1,228 anmärkningar, emedan den tiden var föreskrifvet, att hvarje i Kollegium gjord ändring i uträkningarne skulle åtföljas af Kollegii derom meddelade skriftliga beslut. Härigenom skulle naturligtvis uppstå ett alldeles odrägligt mångskrifveri, och åtskilliga andra anmärkningar kunna väl äfven hafva förekommit mot arbetssättet. Men då man nu vet, att dessa felaktigheter blifvit afhjulpna, synes det icke vara klokt att, äfven om en

och annan anmärkning fortfarande skulle kvarstå, numera, då arbetet så långt fortskridit, att det endast är 3 län, nemligen Wermlands, Göteborgs och Westerbottens, för hvilka detta granskningsarbete ännu icke tagit sin början, med ens afklippa hvarje anslag till Jordebokskontoret och kasta det återstående arbetet på Kammar-kollegium, hvarigenom naturligtvis ännu lång tid för arbetets afslutande skulle behöfvas.

Man bör vidare besinna att, om än det närmaste ändamålet med jordeboksarbetet är granskningen af de förvandlingsuträkningar, som blifvit en följd af Kongl. Kungörelsen den 11 Maj 1855, angående skatteförenklingen, detta arbete dock tillika innefattar en grundlig och fullständig revision i alla öfriga afseenden, som röra hemmanens jordnatur, eller, med andra ord, af alla de uppgifter, som förefinnas i jordeböckerna; och att det granskningsarbete, som Jordebokskontoret i det afseendet förrättat, icke varit utan sitt gagn, såsom ingripande äfven i den enskildes rättsförhållanden, kan jag intyga af min erfarenhet såsom Statsrevisor under sista året, då Revisionen tog reda på åtskilliga förhållanden i detta afseende. Så fann man, att åtskilliga hemman blifvit i jordeböckerna upptagna såsom krono-, ehuru de voro af kronoskatte natur. Det var således den enskilde och icke Kronan, som innehade eganderätten till dessa hemman; och denna upptäckt gjordes först i Jordebokskontoret. Å andra sidan fann man kronohemman i jordeböckerna upptagna såsom kronoskatte. Efter dessa upptäckter följde man dock alltid en för den enskilde mildare tolkning, så att, när hemmanen varit upptagna såsom krono-, ehuru de voro kronoskatte, de blefvo omförda i jordeböckerna till sin rätta natur, under det att ett kronohemman, som i jordeböckerna varit upptaget såsom kronoskatte, fortfarande fick bibehålla denna natur. Detta granskningsarbete inom Jordebokskontoret afser således äfven att skydda den enskildes rätt, så att Kronan icke må utfå mera än som vederbör, hvilket onekligen är en vigtig fördel af Jordebokskontorets verksamhet. Hvilka betänkligheter man än må hafva haft emot den ursprungliga anordningen af Kontorets arbeten och ehuru åtskilliga anmärkningar emot arbetssättet ännu möjligen kvarstå, finner jag det likväl i hög grad olämpligt att afbryta fortsättningen af dessa arbeten, sedan de hafva fortskridit så långt, att man kan antaga, det åtminstone inom 1870 års utgång ränteuträkningar-nes granskning blifvit för hela riket afslutat.

Herr Friherre Alströmer: Efter de yttranden, som nu blifvit afgifna till förmån för Utskottets förslag, kunde jag visserligen afstå från ordet; men jag ber dock att i största korthet få påpeka, hurusom ett afslag å Stats-Utskottets hemställan eller en nedsättning i det af Utskottet tillstyrkta anslaget, efter mitt förmenande, bestämdt skulle fördröja den af oss alla efterlängtade förändringen i grundskatternas utgörande. Ty vare sig att man skulle fatta ett beslut om grundskatternas förvandling till penningar eller om deras aflösning, kan detta beslut icke träda i verkställighet förr än jordeböckernas granskning försiggått; och om man således vill på en gång i hela landet tillämpa ett dylikt beslut, måste man också tillse, att Jordebokskontorets granskningsarbete blir bragt i fullbordan. Jag vill visst icke bestrida att, på sätt man här påstått, åtskilliga anmärkningar hittills kunnat göras emot Kontorets arbetssätt, men att dylika

anmärkningar icke vidare äro påkallade, torde man finna af Kammar-kollegii åberopade redogörelse i ämnet, som visar, att sådana förändringar i arbetets anordning vidtagits, att man kan beräkna dess fullbordan inom en ganska kort tid. Det är också naturligt, att arbetet till en början skulle gå långsammare, ty de personer, som verkställde det, voro ännu icke rätt förtrogne dermed; men i samma mån de under en längre tid fortsatt denna sysselsättning, har arbetet äfven gått raskare och måste naturligtvis förr afslutas, om Jordebokskontoret får fortfara, än om, genom öfverflyttning af dess arbeten på Kammar-kollegium, ovana personer skola taga ihop dermed. Ehuru jag således icke vill bestrida, att Kammar-kollegium förfogar öfver krafter, lämpliga att utföra Jordebokskontorets nuvarande arbeten, tror jag dock, att genom den föreslagna öfverflyttningen arbetets fullbordande skulle fördröjas så lång tid, att det icke öfverensstämde med våra sträfvanden efter en snar förändring i afseende på grundskatternas utgörande. Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på hvad Herr Lönnberg redan framhållit, eller att Jordebokskontoret anställer så många uträkningar, hvaraf den enskilde kan hafva stora fördelar, i thy att den rätta beskaffenheten af hans jord blir utredd. Det har ju hänt, att hemman, hvilka i jordeböckerna varit upptagna såsom skatte, i sjelfva verket varit af fräse natur o. s. v. Mycket kunde visserligen vara att tillägga, men jag är förvissad, att Kammaren icke tvekar att, genom ett bifall till Stats-Utskottets förslag, ådagalägga sin öfvertygelse om nödvändigheten af detta arbetes fortgång.

Herr Björck: Då frågan om anslag till Jordebokskontoret förevar vid sista riksdagen, yrkade jag, att detta anslag icke skulle vidare beviljas; jag sökte bjuda skäl för denna min mening, men Kammaren beslöt, att anslaget fortfarande skulle utgå. När frågan *nu* förekom till behandling inom Stats-Utskottet, bibehöll jag visserligen samma åsigt som vid förra riksdagen och har icke kunnat finna denna vederlagd utaf Kammar-kollegii i frågan afgifna utlåtande, som finnes intaget i Statsrådsprotokollet; men jag kunde icke gerna antaga annat, än att den åsigt, jag hyste, endast var min subjektiva öfvertygelse, och därför ville jag icke, emot Kammarrens vid förra riksdagen fattade beslut, hålla fast vid min mening, och motsatte mig icke inom Utskottet Afdelningens förslag, hvilket var det-samma som det, hvilket föreligger i denna punkt. Då det icke synes mig sannolikt, att man vid denna riksdag kan åstadkomma något annat beslut än vid den förra, anser jag icke heller lämpligt att nu upptaga Kammarrens tid med att förfäktas en motsatt mening.

Herr Svensén: Jag skulle icke å nyo upptaga tiden, om jag icke ansåge mig böra bemöta ett yttrande af en föregående talare, hvilken synes hafva gjort sig en oriktig uppfattning om Jordebokskontorets ändamål, då han kunde säga att, om jordeböckerna icke varit origtiga, något Jordebokskontor aldrig behöft inrättas. Jordebokskontoret har dock icke tillkommit af sådan anledning, utan inrättades för granskningen af de jordeböcker, som uppgjordes efter 1855 års skatteförenklingsförordning, men någon granskning af de gamla jordeböckerna afsåg man ingalunda, då detta kontor kom till stånd. Att meningen med Jordebokskontoret varit

sådan som jag nu uppgifvit, finner man tydligt af ordalydelsen i det Rikets Ständers beslut, hvarigenom Kontoret först inrättades. För öfrigt vill jag nämna, att jag aldrig tänkt, att de arbeten, som tillhöra Jordebokskontoret, skulle nu med ens afslutas, utan jag har blott velat, att arbetena skulle utföras af Kammarkollegii egna tjänstemän, hvilka, i följd af sina befattningar, måste ega kännedom om dylika kamerala saker och äfven kunna åläggas att förrätta dessa arbeten. Derföre är det som jag framkommit med mitt förslag, som går ut på ingenting annat än att få bort den utväxt på Kammarkollegium, som heter Jordebokskontoret. Då jag emellertid hört en af Stats-Utskottets ledamöter nyss yttra, att han icke ansåg det vara mödan värdt, eftersom ingen framgång kunde vara att förvänta att hålla på sin mening, vill icke heller jag göra det, utan låter mitt förslag falla.

Herr Medin: Vid förra riksdagen var jag af den tanken, att detta anslag vore af behofvet påkalladt. Då man redan användt så pass stora summor för utarbetandet af dessa jordeböcker, trodde jag det nemligen icke vara skäl att, när arbetet nalkades sin fullbordan, låta detsamma afstadna. Jag har sedermera icke ändrat mina åsigt i detta fall, utan är fullkomligt ense med dem, hvilka anse det vara oklokt att, då man nu är så nära målet, icke fullfölja arbetet på samma sätt som hittills. Man säger visserligen, att Kammarkollegii egna tjänstemän kunna förrätta dessa arbeten. Jag vill icke bestrida, att de *kunna* göra det, men om man kan *älägga* dem att göra det, vill jag lemna derhän, och för öfrigt tror jag att man genom en dylik åtgärd skulle äfventyra att få vänta ganska länge på arbetets afslutande. Jag finner deriöre ingen anledning att klandra Stats-Utskottet för dess åtgöranden i detta ärende och vill, för min del, bifalla hvad Stats-Utskottet föreslagit.

Herr Fredricson: Då Jordebokskontorets arbete nu framskridit så långt, att endast en obetydlig del deraf återstår, finner äfven jag det vara oklokt att afbryta detsamma, och yrkar derföre bifall till Stats-Utskottets Betänkande i denna punkt.

Herr C. A. Larsson: Då äfven jag motionerat om indragning af detta anslag och tillika varit i tillfälle att inom Stats-Utskottet förfäktat min åsigt, skulle jag visserligen helst hafva önskat, att Utskottet kommit till ett annat resultat, men får dock säga, att Utskottet i någon mån tillfredsställt mig derigenom att Utskottet tillstyrker, att Riksdagen, *för fullbordande under år 1869* af ofvanberörda granskningsarbeten, måtte på extra stat anvisa det af Kongl. Maj:t äskade anslagsbelopp. Det kan således icke komma i fråga att för detta ändamål vidare bevilja mera än dessa 24,000 R:dr, och då Herr Finausministern, genom att tillstyrka Utskottets förslag, jemväl uttryckt såsom sin åsigt, att arbetet kan afslutas för denna summa, vill jag ej motsätta mig Stats-Utskottets hemställan, efter hvars godkännande Riksdagen uttryckligen har förklarat, att den icke vidare vill bevilja några ytterligare anslag för detta ändamål. Af sådan anledning vill jag instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit, helst sedan

sedan vi nu hört, att man gjort till ett vilkor för genomförande af grundskatternas länge efterlängtrade kapitalisering, att detta jordeboksarbete först blifver fullbordadt. Under förutsättning således, att jag rätt uppfattat betydelsen af Utskottets hemställan, såsom jag nu antydt, yrkar jag bifall till denna punkt och hemställer till dem, som yrkat afslag, att derifrån afstå.

Öfverläggningen var slutad och på Herr Talmannens proposition blef Utskottets hemställan bifallen.

Punkten 18.

Bifölls.

Punkten 19.

Herr John Ericson: Det är ganska vanligt, att, vid uppförande af planer till allmänna byggnader, dessa tilltagas i en temligen stor skala, och att så i allmänhet är händelsen finner jag ganska naturligt. Preentionerna på bekvämlighet i afseende på bostäder hafva nemligen under de sednare åren stigit så betydligt hos de enskilde, att det icke är underligt, om Staten vid sina nybyggnader måste följa med. Dertill kommer, att planen för dylika byggnader oftast uppgöres af lokalmyndigheterna, som dels sjelfva äro intresserade i saken och dels vilja bereda sin ort en pryd- nad genom ett stort och vackert hus. Under sådana förhållanden är man icke så nogräknadt derpå, om byggnaderna blifva något dyrare för Staten, än eljest varit behöfligt. Detta förhållande är emellertid ur mer än en synpunkt origtigt, ty företaget blir derigenom å ena sidan dyrare för Staten än det behöfde blifva, och å andra sidan hindras Staten härigenom att understödja eljest gagneliga företag. Beträffande saken i fråga, in- hemtar man af Stats-Utskottets Betänkande och torde äfven hafva i min- net från föregående riksdag, att Kongl. Maj:t då, för uppförande af ett nytt landshöfdingeresidens i Carlstad, beräknade en kostnadssumma af 192,000 R:dr. Vid denna riksdag åter har Kongl. Maj:t nedsatt denna summa till 145,000 R:dr. Jag påstår icke att denna summa är för hög, men möjligen kunde denna byggnad uppföras för en ännu billigare kostnad. Hvad som gör en sådan byggnad som denna dyrbar, är boställsvåningen åt landshöfdingen. Embetslokalerne äro jemförelsevis föga dyrbara och en byggnad, endast afsedd att inrymma embetslokaler, skulle kunna upp- föras för en vida mindre summa än den här föreslagna. För min del anser jag det i allmänhet vara en stor misshushållning, att Staten befattar sig med att uppföra bostäder åt tjänstemän. Sjelfva byggnaden blir för Staten alltid dyrare än för en enskild och underhållet af boställen är för Staten en särdeles depensiv affär. Man har slående exempel i detta fall, då man känner huru det tillgår på officersboställen inom den indelta ar- méen, hvilkas underhåll bekostas af Arméförvaltningen. Man har aldrig vid enskilda egendomar sett exempel på så kostsamma reparationer, som de, hvilka tidt och ofta, ja, snart sagdt, vid hvarje boställshafvares afgang verkställas å dylika boställshus. Samma är äfven händelsen vid de af

Staten upplåtna boställen för landshöfdingarne. Om den nu ifrågavarande byggnaden inskränkes till hvad som behöfves för beredande af nödiga embetslokaler, torde kostnadssumman måhända kunna nedsättas från 145,000 R:dr till 45,000 å 50,000 R:dr, och jag har fullt skäl förmoda, att denna nedsättning så betydlig den än kan synas, icke kommer långt från rätta förhållandet, då jag af nästa punkt uti Utskottets Betänkande finner, att länsresidenset i Wisby innehåller 24 rum, hvaraf 7 äro upplåtna till embetsrum och de öfriga 17 disponeras af landshöfdingen. Jag vill visst icke förmena landshöfdingarne att förskaffa sig beqväma bostäder, som ega all den komfort och rymlighet, som är af nöden för dylika embetsmän, men jag är viss att det skulle vara lika bra för landshöfdingen och vida billigare för Staten, om han, i stället för boställsvåning, erhöle hyresersättning. För de Statsråd, som äro Departements-chefer, utgår nu hyresersättningen med ett belopp af 2,000 R:dr, beräknadt efter hyrorna här i Stockholm. En högre summa kan naturligtvis icke tänkas behöflig för en landshöfding, som är boende uti en landsortsstad, och om en dylik ersättning utgick till landshöfdingen tror jag, att denne i allmänhet skulle vara i tillfälle att för sin räkning hyra ett helt hus, kanhända med trädgård och åtskilliga andra agremanger, hvarpå han oftast nu icke eger tillgång, så att icke blefve landshöfdingarne lidande på en sådan anordning.

Om, såsom jag nyss förutsatte, en länsbyggnad, afsedd att endast inrymma embetslokaler, skulle kunna uppföras för ungefär 45,000 R:dr, skulle i detta fall uppkomma en besparing af 100,000 R:dr. Om man nu beräknar hyresersättningen för landshöfdingen äfven till en så hög summa som 2,000 R:dr årligen, så skulle af räntan å den besparade kostnadssumman i allt fall återstå en behållning för Staten af 3,000 R:dr årligen, förutom de dryga underhållskostnader, hvilka komme att besparas. För landshöfdingen skulle en sådan åtgärd vara lika bra, om icke bättre, än den nuvarande anordningen, ty många landshöfdingar, som icke hafva stor lön, hvilket jag tror särskildt vara förhållandet med landshöfdingen i Carlstad, kunna hafva ganska betydliga olägenheter af att nödgas inflytta i en stor boställsvåning. Dels måste de nemligen förskaffa sig ett dyrbart möblemang och dels följa lefnadskostnaderna i öfrigt gerna med den lokal, deri man bor. Det är ingalunda min mening att taga ifrån landshöfdingarne några af de förmåner, som dessa tjänster rätteligen böra tillkomma, och det är ej heller min mening, att icke för embetslokalerna skulle beredas tillräckligt och lämpligt utrymme, men på de skäl, jag anført, anser jag det vara en besparing för Staten och en i många hänseenden riktigare väg, om man afstår från det nuvarande boställssystemet genom att gifva hyresersättning, som, efter hvad jag sökt visa, äfven utgör en fördel för vederbörande tjensteinnehafvare.

Endast af detta skäl yrkar jag atslag å Kongl. Maj:ts Proposition, emedan jag anser en återremiss icke tjena till någonting, då, såsom känt är, Första Kammaren redan fattat sitt beslut i öfverensstämmelse med Utskottets förslag. Så vida Kammaren skulle dela mina åsichter och behaga biträda mitt yrkande om afslag, torde af den här förda diskussionen Regeringen ega tillräcklig anledning att nästa riksdag framlägga förslag såväl om uppförande af en byggnad för embetslokalernas inrymmande,

som äfven om hyresersättning åt landshöfdingen. Jag yrkar således afslag å den nu förordragna punkten.

Herr Liss Olof Larsson: Lika med den förre talaren yrkar jag afslag å förevarande Proposition. Jag skulle önska att vi hädanefter icke byggde några embetsresidenser åt våra embetsmän. De, som mest skulle vinna på att detta bruk upphörde, skulle vara embetsmännen sjelfva. Dessa af Staten bestådda praktvåningar kräfva en motsvarande möblering, och om det möjligen skulle finnas någon embetsman, som skulle vilja lefva enklare, så snart sagdt tvingas han genom dessa stora festvåningar att frångå en så aktuingsvärd föresats. Man säger, att det, efter den svåra brand som öfvergått Carlstad, är svårt för landshöfdingen derstädes, att kunna få hyra en passande bostad; men härvid är att märka att, om nu ett landshöfdingeresidens skulle uppföras, så är denna byggnad ju icke strax färdig, utan torde väl erfordra minst tre år för sitt fullbordande, och vid den tiden finnes nog passande bostad för landshöfdingen att hyra. Förra riksdagen begärde man 192,000 R:dr, nu begär man 145,000 R:dr. Jag kan icke hysa stort förtroende för dessa framställningar. Torde hända att, om vi vänta till nästa riksdag, man då nöjer sig med 100,000 R:dr. Men, som sagdt, jag vill icke ingå på att bygga några praktvåningar åt embetsmännen, utan yrkar för närvarande afslag å Utskottets Betänkande, men skall vara den förste att bevilja anslag till uppbyggande af lämpliga lokaler för embetsverken, så snart det blir fråga derom, men icke något derutöfver, ty jag tror att både Staten och embetsmännen hafva största fördelen uti, att de sednare erhålla hyresersättning och de sjelfve få förskaffa sig bostad.

Herr Bjerkander: Efter de kostnadsförslag, som blifvit framlagda för den ifrågasatta byggnaden, synes det vara med klokheten öfverensstämmande, att ännu dröja något med företagets verkställande, då äfven detta sednare förslag å 145,000 R:dr är uppgjort efter de höga arbetslöner och materialpris, som efter branden äro gällande. Likväl anser jag, i likhet med den föregående talaren, att det icke är med Statens intresse förenligt att uppföra sådana byggnader, utan att det fördelaktigaste är att landshöfdingarne erhålla lämplig hyresersättning. Dessutom, då man ser vid riksdagen väckas motioner om det ena chefsembetets indragande efter det andra, så finner jag äfven deruti ett skäl att icke vidare bygga sådana residenser som det nu af Stats-Utskottet tillstyrkta. Jag yrkar derföre af alla dessa skäl afslag å Betänkandet.

Herr Hedengren: Då denna fråga under förra riksdagen förevar, uttalade jag mig för afslag och tror mig derföre böra äfven nu yttra mig. Jag anser det vara förenadt med alltför stora kostnader, att uppföra sådana dyrbara embetsvåningar, som den här ifrågavarande, och jag finner det icke öfverensstämmande med den anda af sparsamhet, som i öfrigt inom Riksdagen gjort sig gällande. Jag vill icke anmärka något mot uppförande af sjelfva embetslokalerna, allenast de icke äro förenade med våning för landshöfdingen. Då Konungens Statsråder sakna embetsvåningar och måste åtnöjas med hyresersättning, böra Herrar landshöfdingar äfven

kunna låta sig nöja dermed. De förre erhåller för detta ändamål 2,000 R:dr och då bör väl ej en landshöfdings bostad kosta mer per år; ja 1,500 R:dr torde efter min tanke vara för ändamålet fullt tillräckligt. Man säger att det nu skulle vara svårt för landshöfdingen i Carlstad, att efter den svåra brand, som öfvergått staden, der kunna få hyra en passande bostad. Det må vara sannt. Men det skulle ju i alla händelser komma att dröja minst tre år, innan den nya byggnaden för landshöfdingens embetsrum, landskansliet, landskontoret m. m. blefve färdig, och då är det väl ganska sannolikt att staden är så återuppbyggd, att äfven en för landshöfdingen passande våning skulle kunna få hyras. Till dess detta kan ske, bör väl landshöfdingen fortfarande kunna bo kvar på landet. I landshöfdinge-embetets lokal i Örebro finnas 8 à 9 rum, ett för landshöfdingen ett för landssekreteraren, o. s. v. Om man nu i Carlstad uppförde en tvåvåningsbyggnad, innefattande endast 12 rum, så behöfde man icke en så stor och vidsträckt grundval, hvilken i Carlstad blifver särdeles kostsam i anseende till markens sankta beskaffenhet och nödvändigheten af pålning. Denna inskränkning i byggnadsplanen skulle leda till en högst betydlig besparing, så mycket större, som byggnaden då kunde uppföras i en mycket enklare stil. Då sjelfva kanslibyggnaden vid Mynttorget med undantag af de fyra kolonnerna och öfriga embetslokaler i Stockholm äro uppförda i den enklaste stil, så borde äfven Carlstad kunna åtnöjas med ett lika enkelt byggnadssätt för en dylik byggnad. Kommer deremot embetsvåning till, då torde byggnaden erfordra en kostsamare byggnadsstil. Man är visserligen skyldig Regeringen mycken erkänsla derföre att kostnadsförslaget nu blifvit nedsatt till 145,000 R:dr ifrån 192,000 R:dr, som det uppgick till vid förra riksdagen, men sjelfva principen att bibehålla boställsvåning utgör ett hinder för erhållande af den nedsättning i byggnadskostnaden, som enligt min åsigt vore önskansvärd. Räntan på detta byggnadskapital uppgår till nära 9,000 R:dr, hvartill kommer den årliga underhållskostnaden. Må man betänka hvad detta gör för en orimligt hög hyra. Om nu ett tillfälle erbjuder sig att komma ifrån den efter min åsigt origtiga grundsatsen, att Staten skall uppföra embetsvåningar, så synes det mig att man icke bör lemna det obegagnadt. Jag yrkar af dessa skäl återremiss, på det att Stats-Utskottet måtte kunna tillse, att genom uteslutande af boställsvåning för landshöfdingen i Carlstad en högst betydlig nedsättning i det ifrågavarande anslaget måtte kunna ega rum.

Herr Svensén: Då man nu söker sträfva derhän, att i allmänhet få redan befintliga boställslägenheter indragna, är det i min tanke lika olämpligt som det är inkonsekvent att på samma gång fortfarande vilja bygga nya åt Statens tjenstemän. För min del gillar jag nämnda åsigt, hvilken en stor del af Representationen äfven uttalat och jag kan derföre icke biträda Utskottets förslag, så vidt det angår boställslägenheten.

Att nödiga embetslokaler böra uppföras, vill jag deremot icke bestrida. Men i likhet med den förste talaren tror jag dock, att det för vårt land är en alldeles för stor statslyx att uppföra en sådan byggnad, som här är i fråga, mot en kostnad, hvars ränta redan utgör ett icke

ringa kapital. Jag föreställer mig, att endast med en tredjedel af sistnämnda belopp tillräcklig hyresersättning kunde beredas landshöfdingen.

Derföre förenar jag mig med den siste talaren, hvilken yrkat återremiss, på det att Stats-Utskottet må blifva i tillfälle att tillse, huruvida icke genom uteslutande af landshöfdingens boställsvåning ur förslaget en betydlig nedsättning af kostnaden skulle kunna ega rum.

Herr Statsrådet Friherre af Ugglas: Vid förra riksdagen framlade Kongl. Maj:t ett förslag till uppförande af ett nytt länsresidens i Carlstad, slutande på en kostnadssumma af 192,000 R.dr. Uti den skrifvelse, i hvilken Riksdagen underrättade Kongl. Maj:t, att Riksdagen icke kunnat biträda detta förslag, förekommer icke något annat skäl för afslag än att summan syntes högre än som kunnat antagas vara erforderligt för ändamålet.

På grund häraf har sedermera Kongl. Maj:t anbefallt dels Öfverintendents-embetet att tillse, om någon nedsättning i kostnadsförslaget kunde göras, dels ock Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Wermland att inkomma med förslag till en så beskaffad nedsättning. Denna utredning och dessa arbeten hafva ledt derhän, att ifrågavarande byggnadsplan numera är högst betydligt inskränkt och kostnaden minskad till 145,000 R.dr. Kongl. Maj:t har nu framlagt detta förslag; och jag må bekänna, att efter en sådan utredning, som på grund af Riksdagens egen begäran försiggått, det är med någon förvåning jag nu får höra, att Riksdagen icke heller vill antaga *detta* förslag och såsom skäl framför en åsigt, som icke på något ställe af förra Riksdagens skrifvelse finnes omnämnd eller antydd. Jag får tillstå, att det blir svårt för Kongl. Maj:ts Regering att gå Riksdagens önskingar till mötes, då Regeringen till följd af en Riksdagens skrifvelse vidtager just den åtgärd Riksdagen begärt, men detta icke heller godkännes utan snarare klandras på skäl, som *icke* förekomma i samma skrifvelse.

Dessa skäl, som nu framhållits, äro, att embetsvåningar åt landshöfdingarne skulle vara öfverflödiga. Den förste talaren har förmenat att i förevarande förslag uppförandet af embetslokalerna syntes upptaga en jemförelsevis mindre kostnad och att det egentligen vore landshöfdingens embetsvåning, som toge i anspråk största utrymmet och största kostnaden. Jag ber att med anledning häraf få lemna den upplysning, som jag är öfvertygad, att Stats-Utskottets ledamöter, hvilka granskat planen, skola vitsorda, och intyga, att af huset som bestod af tvänne våningar jemte frontespis — som jag vill minnas af tre fensters bredd — hela nedra våningen likasom fyra rum i den öfra upptagas af embetslokalerna samt att endast den återstående delen af första våningen och två à tre vindsrum äro afsedda åt landshöfdingen; och jag vågar påstå, att, om den aktade talare, som sålunda yttrat sig, hade tagit kännedom om denna plan, han med mig skulle instämma deri, att den embetsvåning, som är ämnad åt landshöfdingen, icke på något sätt öfverstiger hvad billigtvis för en Statens tjänsteman kan fördras.

Jag har från Stats-Utskottet låtit hemta sjelfva planen och den är här nu tillgänglig för hvar och en af Kammarens ledamöter, som vill taga den i skärskådande.

Man har sagt, att det skulle vara en stor besparing att endast uppföra embetslokaler och i stället lemna åt landshöfdingen hyresersättning, hvilken den förste talaren ville bestämma till 2,000 R:dr. I förbigående vill jag härvid först nämna, att, när i byggnaden hela nedra våningen och några rum i den öfra upptagas af embetslokalerna och huset är beräknadt att kosta 145,000 R:dr, det icke för mig kan blifva klart, huru det ens skall vara möjligt att uppföra dessa lokaler till det pris, som den aktade talaren uppgaf. Man påstår emellertid, att det låter sig göra att lemna hyresersättning åt denne landshöfding likaväl som åt Statsrådena. Förhållandet, mine Herrar, är dock vida skiljaktigt. I Stockholm möter icke svårighet att få hyra tjenliga lokaler; men i en mindre stad hemställer jag till hvar och en, om det är lätt för en tjänsteman, som visserligen icke bör uppträda med något slags lyx eller öfverflöd, men dock icke bör vara alltför mycket inskränkt, — att der finna en passande bostad.

Det har äfven blifvit yttradt, att sådana dyrbara byggnader som denna medföra stora årliga reparationskostnader. Om huset efter planen förses med embetslokaler i nedra våningen och landshöfdingens bostad i den öfra, kunna visserligen ifrågakomma något större yttre reparationer; men deremot åligger det boställshafvaren att sjelf bekosta de mindre reparationer, som erfordras. Vid ombyte af tjänsteinnehafvare kan således någon relativt betydligare omkostnad väl blifva möjlig, men icke på långt när så stor, som man här vill antaga.

Slutligen anhåller jag att få fästa eder uppmärksamhet, mine Herrar, å nödvändigheten att redan vid denna riksdag fatta beslut rörande uppförande af embetslokaler i Carlstad. Förhållandet är nemligen, att dessa lokaler der äro spridda för närvarande på flera håll, och sednast förliden höst blef länsstyrelsen tvungen att afstå det hus, som var upplåtet åt länets landtmäterikontor, det enda, som var i behåll af Kronans egendomar derstädes, och inrymma detsamma i en hyrd lokal. Denna likasom öfriga hyreslokaler får landshöfdinge-embetet icke behålla längre än till år 1870 eller möjligen 1871 och således är det af vigt, att någon åtgärd skyndsamt vidtages, på det att embetets dyrbara handlingar m. m. icke må behöfva underkastas ytterligare flyttningar.

Härtill kommer, att den gamla tomt, hvarpå residensbyggnaden var uppförd före branden, blifvit utlagd till torg; att i utbyte mot densamma staden lemnat en annan tomt, men att, enligt den för Carlstad gällande byggnadsordning, den nya tomten måste vara bebyggd inom viss icke aflägsen tid vid äfventyr, att Kronan eljest går miste om densamma. Vid sådant förhållande är det fara värdt, att genom ett uppskof Kronan kommer i afsaknad af den enda tomt Kronan der eger till uppförande af de nödiga embetslokalerna.

Man har äfven framkastat, att, då kostnadsförslaget förra året uppgick till 192,000 R:dr, och nu visat sig, att det kunnat nedsättas till 145,000 R:dr, det syntes antagligt, att vid en ytterligare revision det skulle kunna nedsättas än mera. Jag vill med anledning häraf erinra, att förslaget vid sista riksdagen grundade sig uteslutande på de pris, som, enligt uppgifter från orten, meddelats Öfverintendentens-embetet; att det förslag, som *nu* föreligger, är bygd på prisuppgifter, som Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Carlstad, efter samråd med dervarande bygg-

mästare och sakkunnige personer, hit ingifvit; och slutligen att orsaken hvarföre kostnadsförslaget kunnat nedsättas så betydligt, är, att material-prisen på stället i närvarande stund äro särdeles låga, ett förhållande, som kanske icke länge blifver bestående.

Jag ber Kammarens ledamöter välvilligt öfverväga, om icke de skäl, jag nu anfört, böra något gälla för bifall till Kongl. Maj:ts förslag och om icke Kammaren skulle vilja erkänna, att Kongl. Maj:ts Regering gått Riksdagens önskingar i detta hänseende till mötes så långt, som det varit möjligt, samt huruvida svaret på ett sådant tillmötesgående bör blifva ett afslag, särdeles som ett dylikt beslut icke skulle leda till någon besparing, utan till en möjlig förlust, för så vidt Kronan nödgas afträda tomten.

På de skäl jag nu uppgifvit, anhåller jag således, att Kammaren behagade bifalla hvad Stats-Utskottet tillstyrkt; jag tror, att man bör kunna vara temligen ense i den åsigten, att alla de inskränkingar, som skäligen kunnat fordras, blifvit iakttagna; och då hvad Stats-Utskottet föreslagit, tillkommit efter noggrann pröfning af handlingar, som blott varit för Stats-Utskottets ledamöter tillgängliga, hemställer jag, om icke förtroendet till Stats-Utskottets åsigt äfven må kunna i sin mån verka till bifall.

Herr Medin: Jag är för min del visserligen mycket tacksam för de åtgärder Kongl. Maj:ts Regering vidtagit med anledning af den åsigt, som, åtminstone inom Andra Kammaren, vid förra riksdagen ganska enhälligt uttalades beträffande den föreslagna residensbyggnadens dyra beskaffenhet. Men det oaktadt kan jag icke annat än i hufvudsaken instämma med den förste talaren. Mig synes verkligen, att han, såsom man säger, slagit hufvudet på spiken; och jag önskar verkligen, att vi någon gång må börja att beträda en sådan bana, som han påpekat. Det är icke nog med att landshöfdingeresidenserna trycka hårdt på Statsverket; detta gäller äfven de karaktersbyggnader, som tillhöra militieboställena. I min ort finnas dylika hus, hvilka aldrig bebos af innehafvaren, och jag tror, att det i allmänhet med militieboställena är förhållandet, att få innehafvare begagna dem. Vanligtvis öfverlätas de mot en ringa hyra åt andra. Ofta förrättas dock syner, och dryga reparationer verkställas; slutligen utdömas de och säljas för en ringa penning till föga fromma för Arméförvaltningen.

Går man deremot till väga så, som den förste talaren föreslagit, tror jag att man kan vara belåten. Till uppförande af embetslokaler åt landshöfdingeembetet i Carlstad torde 85,000 R:dr vara godt tillräckligt. Då återstår af den här äskade summan i allt fall 60,000 R:dr, hvaraf indelningshafvaren kunde få taga räntan. Jag tror, att han för denna ränta kunde skaffa sig till och med bättre bostad, än han skulle erhålla genom kapitalets användande för ändamålet enligt den uppgjorda byggnadsplanen.

Jag får således understödja det förslag, som den förste talaren framlagt.

Att besluta en återremiss till Stats-Utskottet gagnar, efter min öfvertygelse, till ingenting. Kongl. Maj:t kan ju vid en blifvande riksdag i ämnet aflåta ny Proposition. Jag yrkar fördenskull afslag.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Jag är förekommen och instämmer med Herr Medin.

Herr O. B. Olsson: Då jag icke har mycket att tillägga till hvad som redan blifvit anfördt af de talare, som yrkat afslag å Kongl. Maj:ts förslag, inskränker jag mig att instämna i deras yrkande.

Herr Myrtin: Numera, sedan Herr Statsrådet och Chefen för Finansdepartementet yttrat sig i förevarande fråga, har jag föga att tillägga, men vill i anledning af den förste ärade talarens anförande att, i anseende till den större bekvämlighet och dyrbarhet, som är öfverensstämmande med nutidens fordringar, olämpligt vore att förse embetsmän med boställsvåningar, hafva ärau anmärka, att, enligt Herr Landshöfdingen Ekströms egen uppgift, för honom skulle i den ifrågakämda byggnaden upplåtas två rum till hans enskilda begagnande, två förmak, ett större och ett mindre, matsal, sängkammare samt rum för barn och betjening, hvilken boställsvåning icke är större än som i allmänhet begagnas af ståndspersoner, så att berörda anmärkning icke torde förtjena afseende.

För öfrigt vill jag hafva äran lemna upplysning om några data, som icke blifvit af Herr Statsrådet uppgifna. Så tilländagar nemligen den 1 Oktober 1870 det kontrakt, hvarigenom i s. k. Löwenhielska gården eller Klaraborg blifvit upplåtna lokaler till landskansli, landskontor m. m., efter hvilken tid staden måste återtaga byggnaden att användas till det dermed afsedda ändamål, arbetshus och skolhus. Huru vådligt ett fortsatt förhyrande af embetslokaler i nämnda byggnad dessutom är, kan bäst bedömas deraf, att i samma gård, dit gästgifveri äfven är förlagdt, finnes icke mindre än fyra kök, och staden har å tomten låtit uppföra ett nytt gasverk, hvarigenom byggnaden är ytterligare utsatt för brandskada. Vidare förekommer att, enligt mig lemnad uppgift af trovärdig person, den tomt, som för uppbyggandet af s. k. landshöfdingeresidens blifvit Kongl. Maj:t och Kronan erbjuden, skall, enligt den för staden Carlstad fastställda byggnadsordning, vara bebyggd före utgången af nästa år, och sedermera finnes således icke tillgång till byggnadsplats med mindre än att den skall köpas eller för Kronans räkning exproprieras.

Då man nu säger, att landshöfdingen i Carlstad bör tilläggas hyresersättning och boställsvåning honom icke anslås, så företer sig likväl att tillfälle för landshöfdingen att i staden kunna förhyra lämplig bostad för nu anslagna hyresersättningen icke finnes; och ehuru det väl kan vara möjligt att förr eller sednare affärsverksamheten kan få nytt lif och spekulation i byggnadsföretag uppstå, så är det emellertid ovisst när sådant kan ske; och vi, som bygga och bo i Wermland, anse oss hafva grundadt anspråk på Riksdagens mellankomst för afhjelpandet af detta provisionela tillstånd, så att man må kunna besöka länets höfding utan att behöfva företaga promenad utom staden, hvilket de, som äro bekanta med lokala förhållandet, veta vara ganska besvärligt.

Jag yrkar alltså bifall till Stats-Utskottets föreliggande Betänkande.

Herr Hörnfeldt: Vid denna frågas behandling sistlidne riksdag var jag en bland dem, som motsatte mig det då af Kongl. Maj:t begärda

anslaget till den ifrågavarande residensbyggnaden, af det skäl, att jag tyckte mig finna, dels att ritningen befanns tilltagen i alltför stor skala, och dels att priset å den i kostnadsförslaget upptagna materiel var alltför högt beräknadt; men sedan jag nu, efter tagen kännedom af så väl ritning som kostnadsförslag, funnit den förra inskränkt till det aldramöd-vändigaste, och det sednare står i öfverensstämmelse med priser i allmänhet å byggnadsmateriel, så har jag trott mig böra biträda deras mening, som yrkat bifall till Utskottets förslag. Vill man göra en jemförelse emellan kostnaden för residensbyggnaden i Jönköping och denna, så skall man snart finna, att den i Carlstad är billigare. Residenset i Jönköping kostar visserligen blott 120,000 R:dr, eller 25,000 R:dr mindre än det i Carlstad, men härvid bör dock observeras, att endast för pålningskostnaden samt uppförande af gråstenskalkmur och grundmur å sistnämnda ställe komma att åtgå icke mindre än 33,760 R:dr. Subtraherar man denna summa från kalkylerade kostnaden för hela byggnaden eller 145,000 R:dr, så visar det sig, att länsresidenset i Carlstad i sjelfva verket blir 23,000 R:dr *billigare* än det i Jönköping. Här har visserligen talats om, att det vore billigare att hyra boställsvåningar till landshöfdingarne än att bygga dyrbara hus åt dem. Detta kan väl vara en sanning, men då måste man likväl å andra sidan medgifva, att det ser lindrigast sagdt besynnerligt ut, att denna princip just skall tillämpas ensamt på landshöfdingen i Wernmland. Hade man vid sistlidne riksdag, då frågan behandlades, uttalat detta såsom ett motiv för afslag, så kunde det hafva varit befogadt att vidhålla detsamma äfven nu, men då så ej var fallet, lär man icke lämpligen kunna annat göra än lemna bifall till Utskottets förslag, hvarom jag derföre äfven anhåller.

Herr Jonas Jonasson från Kronobergs län: Då denna fråga behandlades af Kammararen vid förra riksdagen, motsatte jag mig det begärda anslaget till en del visserligen derföre, att summan syntes mig vara alldeles för hög, men hufvudsakligen dock af principiela skäl. Dessa hafva fortfarande för mig sin fulla giltighet; och ehuru kostnadsförslaget nu blifvit ganska betydligt nedsatt, finner jag mig således äfven denna gång förhindrad att bevilja medel till dess utförande.

Jag kan för min del icke gilla, att Staten åt landshöfdingarne alltjemnt uppför den ena dyrbara byggnaden efter den andra. Statsverkets ställning fordrar omtanke och sparsamhet, men för visso blir ingendera sedd till godo genom att fortgå på denna bana.

Jag anser, att Statens åtgärd i detta fall bör inskränkas till att anslå nödiga medel åt landshöfdingen att hyra sig en våning. Räntan å det här ifrågakomma anläggningsskapitalet, 145,000 R:dr, beräknad efter 6 procent, utgör 8,700 R:dr. Om nu åt landshöfdingen lemnas i hyresersättning enahanda belopp, som är statsråd dertill medgifvet, eller 2,000 R:dr, torde detta vara fullt tillräckligt för ändamålet, — men Staten gör ändock årligen en besparing af 6 å 7,000 R:dr; för att icke tala om, att Staten derjemte har hela kapitalet i behåll samt undviker den dryga kostnad, som för hvarje år skulle erfordras till residenshusets underhåll. — Jag yrkar derföre afslag å den nu föredragna punkten af Betänkandet.

Herr Friherre Liljencrantz: Jag kan ej neka, att de upplysningar, som blifvit lemnade af Herr Finansministern, ingifvit mig den öfvertygelsen, att det väl icke är lämpligt att afslå Stats-Utskottets tillstyrkande af Kongl. Maj:ts Proposition; men deremot kunde jag af detta yttrande icke öfvertygas, att *hela* det belopp, som Kongl. Maj:t äskat, behöfver af Riksdagen beviljas. Lika med den förste talaren anser jag det nemligen vida önskvärdare, åtminstone för tillfället, att några ytterligare boställslägenheter icke uppföras. Det skäl, som af honom anfördes, var hufvudsakligen, att en inqvarteringsersättning, eller hvad man vill kalla det, rimligen icke kunde uppgå till det belopp, som räntan utgör för kostnaden af byggnadens uppförande; — han tillade äfven: kostnaden för reparationer. Mot detta behagade visserligen Herr Statsrådet invända, att reparationer icke bekostas af Kronan, utan af boställshafvaren. Jag beklagar, att jag icke har här tillgänglig den författning, som reglerar denna skyldighet; men om jag icke misstager mig, är det endast vissa reparationer, hvilka skola besörjas af boställshafvaren, andra åter, för hvilka Kronan bestrider kostnaden. Jag tror äfven, att det är de *dyrare* reparationerna, som tillhöra Kronan, såsom af kakelugnar och golf m. m. Då härtill kommer, att, såsom den förste talaren jemväl antydte, vid hvarje boställshafvares afgang dylika reparationsarbeten ifrågakomma, inses lätt, att det måste vara en kostsamare method att tillhandahålla boställen åt tjänstemännen än att lemna dem kontant inqvartering.

Jag kan vidare icke åt ett argument, som framhölls af samme talare på statsrådsbänken, skänka allt det värde, han tycktes vilja tillägga desamma, det nemligen, som skulle innefattas i Stats-Utskottets tillstyrkan. Det vore glädjande, om detta erkännande kommer Stats-Utskottet till del, äfven för den händelse att Stats-Utskottet skulle afstyrka Kongl. Maj:ts Propositioner. Det är dock visserligen så här i verlden, att den äsigt har bäst rätt, som öfverensstämmer med ens egen mening.

Ytterligare anfördes ett skäl, som skulle ådagalägga, att frågan möjligen behöfde lösas redan vid innevarande riksdag, eller att den tomt, som Kronan mot sin förra tomt förvärfvat sig, med nästa års början måste byggas. Men om man återremitterar Utlåtandet, kan Stats-Utskottet blifva i tillfälle att uppgöra ett nytt förslag med ledning af uppgifter, som säkerligen från Regeringen komma Stats-Utskottet till del, i ock för byggande af ett hus i Carlstad, tillräckligt att inrymma embetslokalerna.

Hvad beträffar det argument, som anfördes af den ärade talaren från Wermland, hvilken nyss före mig hade ordet — att det vore mindre grannliga handlat mot Wermland, att icke låta denna provins få hafva landshöfdingens bostad på samma plats som embetslokalerna — förmodar jag, att landshöfdingen der, likasom annorstädes, vistas hela förmiddagen på embetsrummet till trägna göromåls skötande; och om det är fru landshöfdingskan besöket gäller, kan väl olägenheten icke vara stor att för ett så angenämt ändamål gå några steg. — Jag anhåller om proposition å återremiss.

Herr Nils Andersson: Jag trodde, att något motstånd icke nu skulle möta mot det förslag, som Kongl. Maj:t afgifvit i förevarande hänseende. Jag trodde, att, sedan en så betydlig nedsättning i kostnaden egt

rum och efter det Stats-Utskottet emot det nya kostnadsförslaget icke haft något att erinra, någon tvekan icke längre skulle förefinnas att bevilja det mindre anslaget till en af så stort behof påkallad byggnad som den ifrågavarande; — men jag har funnit mig besviknen i min tro.

Dock anser jag mig icke behöfva vara vidlyftig, sedan Herr Statsrådet och Chefen för Finans-departementet Herr Friherre af Ugglas så väl utredt frågan, och i Herr Statsrådets anförande ber jag att få till alla delar instämma.

I afseende å föreställningen derom, att det nya kostnadsförslaget blifvit för högt beräknadt, derföre att arbetskostnaden och byggnadsmaterialierna i Carlstad efter branden skulle vara fördrade, har jag likväl trott mig böra nämna, att förhållandet snarare är motsatt. Ty så vidt jag känner, äro arbetslönerna der lägre än på många andra ställen och priset på byggnadsämnen är också ganska lågt. Detta härleder sig derifrån, att täflan uppstått mellan de arbetssökande, att till följd deraf arbetslönerna sjunkit och att de arbetssökande måst gå in på denna ned-sättning. Likartadt är förhållandet i afseende å byggnadsmaterialier. Täflan har uppkommit i levereringen och denna täflan har nedsatt priset.

Jag tror således, att i *detta* fall Kammaren icke gerna kan beskyllas för misshushållning med Statens medel, om den beviljar det äskade anslaget. Ty denna anslagsfråga har kommit på dagordningen till följd af en svår olyckshändelse eller den eldsvåda, som vid stadens brand beklagligen öfvergått det förutvarande länsresidenset i Carlstad. Många gånger drabbar en sådan olycka den enskilde medborgaren, och han måste då gå i författning om att åter uppföra den nedbrända byggnaden. Är icke förhållandet detsamma med Staten?

Emellertid vill det nästan synas af flera bland de anföranden, hvilka i dag här afgifvits, som skulle det vara en *lycka*, att länsresidenset brunnit upp. Det låter nemligen, som om man trodde, att byggnadens försvinnande kunde medföra en stor besparing för Staten. Man må dock icke föreställa sig, att detta är så säkert. Ty äfven om det blefve möjligt att få hyra lämpliga embetslokaler åt landshöfdingeembetet och passande våning åt landshöfdingen, befarar jag, att detta blefve dyrt i längden och dertill kommer, att det i sjelfva verket skulle möta ganska stora svårigheter.

Förenande mig i Herr Myrtins yttrande, slutar jag derföre med att yrka bifall till Stats-Utskottets framställning i denna del.

Herr Friherre Fock: Sedan Herr Statsrådet och Chefen för Finans-departementet yttrat sig, skulle jag kunna inskränka mig att med honom instämma, men jag vill dock tillägga några ord.

Då denna fråga förevar vid sistlidne riksdag, besvarades den af Riksdagen på det sätt, att Riksdagen "icke kunnat undgå att anmärka, hurusom den enligt Öfverintendents-embetets kostnadsförslag för ifrågavarande nybyggnad erforderliga summa synes vara högre än som kan antagas vara af verkligt behof påkalladt"; samt sedermera litet längre ned: att "i följd häraf och då dessutom vid granskning af kostnadsförslaget Riksdagen funnit de beräknade materialprisen nog höga, har Riksdagen stadnat vid det

beslut att för närvarande icke bevilja det af Eders Kongl. Maj:t för ett nytt landshöfdingeresidens i Carstad äskade anslag“.

I denna underdåniga skrifvelse nämnes ej ett ord derom, att någon boställsvåning icke borde inrymmas åt landshöfdingen, utan endast att sjelfva kostnadsförslaget syntes för högt.

Hvad har nu Kongl. Maj:t med anledning af denna Riksdagens skrifvelse åtgjort? Kongl. Maj:t har gått den af Riksdagen uttryckta önskan till mötes och låtit utarbete ett nytt förslag till länsresidens för billigare pris. Och, mine Herrar, då *detta* kostnadsförslag inkommer, sättes i fråga att Riksdagen skulle svara: “nej, nu vilja vi icke bygga någon våning åt landshöfdingen. Nu vilja vi i stället lemna honom hyresersättning!” Om *detta* blir Riksdagens beslut och ett nytt förslag inkommer från Kongl. Maj:t till ensamt embetslokaler, kan jag icke se något som hindrar, att svaret kunde blifva: “nej, *nu* vilja vi hafva boställsvåning åt landshöfdingen och *derföre* godkänna vi icke *detta* förslag“. Jag tror icke i formellt hänseende, att Riksdagen bör gå så till väga.

Nu har emellertid ett betydligt billigare kostnadsförslag inkommit. Då har här blifvit yttradt, att genom att äfven afslå *detta* man kanhända kunde få ett ännu billigare. För min del måste jag med min ringa röst på det skarpaste motsätta mig ett sådant prutningsystem med Regeringen. Jag fruktar, att ett dylikt förfarande måste leda derhän, att Regeringen blefve obenägen att göra *någon* nedsättning. Riksdagen har naturligtvis sin rätt obestridd att afslå; men om Riksdagen oupphörligen visar Regeringens förslag tillbaka endast i akt och mening att söka få ett billigare, tror jag, att en naturlig obenägenhet till nedsättningar måste blifva den slutliga följden, för att icke tala om, att det icke är Riksdagen värdigt att så handla. Det vore då åtminstone Riksdagens pligt att sjelf framlägga ett förslag och visa, att det kunde göras billigare. Ja, *detta* har också blifvit gjordt af den förste talaren, som förklarar, att, om förslaget blott afsåge embetslokalerna, kostnaden kunde nedsättas till 85,000 R:dr, efter hvad jag tyckte mig höra af hans yttrande.

Men vid sidan af den förste talarens framställning finnes Öfverintendents-embetets uppgjorda förslag, vi hafva Stats-Utskottets utredning och Utskottets framställning i ämnet; och jag för min del är ej det ringaste tveksam, på hvilken sida jag skall lemna min röst, då Utskottet här i Betänkandet yttrar, att, “med hänsyn till den staden Carlstad öfvergångna brand stora svårigheter möta att emot hyra erhålla tjenliga embetslokaler för landshöfdingeembetet och provins-landtmäteri-kontoret, och det är af nöden att skyndsamt afhjelpa det behof, som uti ifrågavarande hänseende obestriddigen förefinnes, får Utskottet, som vid granskning af de Utskottet meddelade ritningar funnit förslaget inskränkt till hvad som kan anses för behofvet oundgängligen nödvändigt, tillstyrka Kongl. Maj:ts Proposition.“

På grund af hvad jag sålunda anfört får jag för min del alltså tillstyrka bifall till Betänkandet i denna del.

Herr Ribbing: Efter den föregående talarens anförande har jag icke något att tillägga, utan afstår från det af mig begärda ordet och ber

att i allo få instämman i den värde talarens yttrande med afseende å såväl frågans formela som dess materiela del.

Herr Anders Andersson från Wermlands län: Efter de upplysningar, saken redan vunnit, afstår jag från det af mig begärda ordet och ber endast att få förena mig med dem, som yrka bifall till Stats-Utskottets Utlåtande.

Herr Uhr: Jag har varit och är rädd för många och stora anslag, och jag befarade här, att, om vi nu anslå en summa till boställsvåning åt landshöfdingen i Carlstad, skall det gå här, som det gick i Östersund, att anspråk sedermera framställas äfven på anskaffande af möblemang till denna våning; men sedan jag sett ritningen till denna byggnad, har jag funnit, att dervid ingen lyx gjort sig gällande, och detta har ändrat min åsigt. Jag måste likväl medgifva, att frågan synes mig för närvarande ganska outredd. Man har sagt, att man skulle för 85,000 R:dr erhålla ett hus, tillräckligt för embetslokalerna, men att man i så fall skulle få betala ett par tusen Riksdaler årligen i hyra åt landshöfdingen. Jag skulle önskat, att dessa ritningar med tillhörande kostnadsförslag varit så uppgjorda, att man kunnat jemföra skilnaden i kostnad för en byggnad, inrymmande såväl embetslokal som boställsvåning samt en annan byggnad, tillräcklig endast till embetslokal. Troligen är dock skilnaden icke så stor, då boställsvåningen icke blifvit större än här tilltagen. Jag anser det således vara af ringa fördel att åter till Utskottet förvisa denna fråga, i synnerhet som den troligen i så fall icke skulle hinna att vid denna riksdag blifva färdig. Jag bifaller sålunda Utskottets förslag.

Herr Carl Ifvarsson: Då jag icke deltagit i öfverläggningen eller beslutet af denna fråga inom den afdelning inom Stats-Utskottet, som i första hand behandlade ärendet, hade jag icke tänkt yttra mig i frågan; men då jag icke hört någon af de ledamöter i Kammaren, som först behandlat ärendet, lemna några upplysningar eller någon utredning, ber jag att få säga min åsigt angående denna sak.

Beträffande sjelfva principen, vill jag medgifva, att den uttalade meningen, att man heldre bör lemna hyresersättning än på Statens bekostnad uppbygga boställshus, enligt mitt förmenande är riktig; men här är dock ett undantag, hvilket enligt min åsigt bör föranleda dertill, att man frångår en eljest riktig princip, och det är, att residensstaden, som vi veta, undergått en svår eldsvåda, hvilken ödelagt nästan hvarje byggnad och hvilket gör det för landshöfdingen ganska svårt att under nuvarande förhållanden få hyra en lokal.

Detta är skälet, hvarföre jag förenar mig med dem, som yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Friherre af Ugglas: Jag måste anhålla, att Kammaren benäget ursäktar, det jag ännu en gång begärt ordet; men då här under diskussionen blifvit framhållet, att dessa bostadslokaler för landshöfdingarne i allmänhet skulle vara alltför stora, ber jag att få fästa uppmärksamheten på storleken af den lokal, som här är i fråga. Hela denna

lokal, som skulle till landshöfdingen upplåtas, upptager sammanlagdt nio rum och kök, hvartill kommer i frontispisen trenne små domestikrum. Detta kan väl icke sägas vara öfverflödigt, och sjelfva planen utvisar äfven, att allt blifvit iakttaget för att i möjligaste måtto inskränka kostnaden. Jag tror sålunda, man icke kan påstå, att något öfverflöd här egt rum. Det har äfven varit särdeles tillfredssällande att, efter mitt sista anförande, höra två af Stats-Utskottets ledamöter vitsorda, att Stats-Utskottet, efter noggrann pröfning af förhållandena, icke funnit skäl till anmärkning mot vare sig plan eller kostnadsförslag. Frågan tyckes äfven vara så utredd från alla synpunkter, att man nu icke borde hafva några svårigheter vid att fatta sitt beslut i densamma. Jag måste gifva mina motståndare rätt deri, att reparationer af tak och väggar m. m. tillhöra Kronan, men underhållet för öfrigt åligger boställshafvaren, och dessa sistnämnda reparationer gå till icke så ringa belopp.

Jag vill icke trötta Kammaren med att anföra något vidare: jag tror, att de skäl, som redan blifvit framlagda, äro af beskaffenhet, att de förtjena att af Kammaren beaktas.

Herr Lars Daniel Andersson: Frågan är så väl utredd, att jag icke har något vidare att tillägga utan ber endast att få instämma med dem, som yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Olof Olsson från Wermlands län: Äfven jag afstår numera från det af mig begärda ordet och yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr C. A. Larsson: Då jag vid riksdagens början yrkade, att detta anslag skulle besparas, var det icke derföre att jag missunnade Wermland en embetslokal och boställe åt deras landshöfding, men jag trodde att man framdeles skulle kunna få en sådan lokal för bättre pris än nu, då nästan hela Carlstad står under byggnad. Jag höll äfven fast vid denna åsigt, då ärendet först förekom i Stats-Utskottets afdelning, men jag blef sedermera upplyst derom, att man icke kunde hoppas på någon nedsättning, om man uppsköte frågan. Vi tänkte då, såsom förste talaren föreslagit, icke förorda anslag till boställsrum åt landshöfdingen; men då ritningen visade fyra rum till embetslokal äfven i andra våningen, och de öfriga rummen i samma våning skulle tjena till bostad åt landshöfdingen, ansåg man, att icke någon synnerlig besparing skulle kunna vinnas genom att indraga landshöfdingens bostad, i synnerhet då samma grund för byggnaden ändock måste uppföras. Man ansåg således det vara skäl att antaga det af Regeringen framlagda förslag, som äfven är 47,000 R:dr mindre än vid föregående riksdag.

Jag har blifvit förekommen af Herr Hörnfeldt i lemmandet af upplysning i afseende på priset och skilnaden härutinnan mellan de båda kostnadsförslagen; och jag inskränker mig derföre att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr John Ericson: Jag ber att få bemöta några invändningar, som blifvit gjorda efter det jag sist hade ordet. Jag anhåller dervid likväl att först få upppepa, att det icke är min mening att fråntaga en

landshöfding möjligheten af att bo på ett sätt, som öfverensstämmer med hans embetsställning. Detta tror jag mig icke heller hafva yttrat, då jag sist hade ordet, och hoppas därför att icke härutinnan missförstås; men jag är deremot anhängare af den principen, att Staten icke bör bygga några boställen, såsom varande dyra både i uppbyggandet och underhållandet. Boställsinnehafvarne skola visserligen, såsom här anmärkts, bekosta smärre reparationer, men alla större sådana verkställas på Statens bekostnad och då dessa ganska ofta återkomma, äro de äfven ganska betungande. Jag känner exempel på ett boställe, som efter år 1830 undergått icke mindre än trenne ganska grundliga inre reparationer med ty åtföljande omläggningar af golf, insättningar af nya kakelugnar m. m., under det personer med en samhällsställning, motsvarande innehafvaren af detta boställe, åtnöja sig med att trampa samma golf och elda i samma kakelugnar som fariadren begagnat.

Man har anmärkt, att det fall skulle kunna inträffa, att icke någon bostad funnes för landshöfdingen att hyra i den stad, der han till följd af sina embetsgöromål måste uppehålla sig; men jag ber härvid att få fasta uppmärksamheten derpå, att såväl presidenterne i våra Hofrätter som ock, om jag icke misstager mig, en eller annan biskop äro i saknad af boställen, ehuru äfven de måste, till följd af sina embetsåligganden, uppehålla sig på en viss plats: man har dock icke sett, att någon omöjlighet för dem uppstått att mot hyra erhålla bostad; och jag påstår fortfarande, att det för en landshöfding skulle vara förmånligare att erhålla en god hyresersättning än boställsvåning.

Hvad det nu ifrågavarande länsresidenset angår, har jag ingalunda påstått, att man tilltagit kostnaderna därför större än som möjligen fordras för en byggnad, sådan som den föreslagna, men på deras åsigt, som anse, att kostnaden för en sådan byggnad endast i obetydlig grad skulle minskas, i fall man derifrån borttoge bostad åt landshöfdingen, vill jag dock icke ingå. Det är visserligen svårt att här på stående fot ingå i några beräkningar, men då halfva byggnaden -- och detta är likväl icke något öfverflöd -- är upptagen af landshöfdingens bostad, kommer man, genom att beräkna byggnadskostnaden i förhållande härefter, till en besparing af mera än 70,000 R:dr. i fall man icke i byggnaden inrymde bostad åt landshöfdingen. Detta kapital ger en ganska tillräcklig ränta för hyresersättning för landshöfdingen, äfven om man icke tager i beräkning den underhållskostnad, hvarifrån man genom denna åtgärd skulle befrias.

En talare har yrkat, att denna fråga måtte till Utskottet återremittas. Detta vore dock en åtgärd utan ändamål, då Första Kammaren redan fattat sitt beslut. Jag för min del yrkar afslag å Stats-Utskottets Utlåtande.

Herr Magnell: I fall föregående talaren hade afsett, att man skulle uppbygga ett särskildt hus åt landshöfdingen i Carlstad, skulle jag medgifvit, att han haft rätt i sitt påstående, att det i allmänhet icke är riktigt uppföra boställen åt embetsmän. Men här är ej fråga om någon ny byggnad åt landshöfdingen utan endast om upplåtandet af ett visst antal rum i det blifvande länsresidenset till hans enskilda disposition. Då grund och tak för denna byggnad blifva desamma om de hafva en eller tvänne

våningar, torde det ej synnerligen öka kostnaden att göra den ifrågavarande sådan, att äfven landshöfdingen der kan hafva sin bostad, helst den i alla fall är afsedd att byggas med tvänne våningar. För öfrigt har jag ingenting att tillägga efter de klara skäl för anslaget beviljande, som redan blifvit här framlagda, sednast af Herr Carl Anders Larsson, hvilken tyckes med största sorgfällighet hafva pröfvat frågan. Som jag icke tror det blifver någon vinst för Statsverket utan tvärtom förlust, om man nu afslår Utskottets förslag och en två våningars byggnad, såsom man ifrågasatt, kommer att uppföras, som endast inrymmer embetslokal utan boställsvåning, anser jag mig böra yrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr O. B. Olsson: Då under diskussionens lopp blifvit yttradt, att vid förevarande frågas behandling i denna Kammare vid förlidne riksdag den mening icke blifvit uttalad, att en byggnad skulle uppföras, som endast var afsedd för embetslokaler och utan särskild boställsvåning för landshöfdingen, ber jag få upplysa, att den, som betviflar ett sådant förhållande, lätteligen kan öfvertyga sig om motsatsen genom en närmare granskning af Andra Kammarens protokoll för samma riksdag 3 del. sidd. 107—114.

Öfverläggningen förklarades slutad. Herr Talmannen framställde proposition på de olika yrkanden, som blifvit gjorda, nemligen dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på afslag derå och dels slutligen på återremiss. Af dessa propositioner förklarade Herr Talmannen sig finna den på bifall till Utskottets förslag med öfvervägande ja besvarad. Votering blef då begärd, och som olika meningar derjemte förspordes, huruvida kontrapositionen borde ställas på afslag eller på återförvisning, blef, då jemväl härom äskades votering, för kontrapositionens bestämmande först uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen öfver nittonde punkten i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 31 antager deras mening, som yrka punktens återförvisande till Utskottet,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, kommer kontrapositionen att lyda å afslag till Utskottets hemställan.

Denna omröstning utföll med 23 ja mot 135 nej, hvadan kontrapositionen i blifvande hufvudvotering skulle ställas på afslag. Hufvudvoteringen företogs derefter enligt en så lydande proposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i nittonde punkten af dess Utlåtande N:o 31,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner

Vinner nej, är Utskottets hemställan i nämnda punkt afslagen. och utföll med 108 ja mot 55 nej; varande alltså Utskottets hemställan i denna punkt af Kammaren bifallen.

Punkten 20.

Herr Statsrådet Friherre af Ugglas: Vid 1865—1866 års riksdag framställde Kongl. Maj:t till Ständerna Proposition om inköp af den i nu föreliggande punkt omförmälda tomt, som då var till salu för ett pris af 20,000 R:dr, hvarjemte Kongl. Maj:t äskade ett belopp af 10,000 R:dr för inredning och förändring af å samma tomt befintliga byggnaden. Denna framställning lyckades icke vinna Riksdagens bifall. Under loppet af sist-förflytna år gjordes hos Kongl. Maj:t anmälan om, dels att ifrågavarande tomt numera kunde för ett pris af allenast 14,000 R:dr erhållas och dels att den för Landtmäterikontoret i Wisby upplätta lokal vore af den beskaffenhet, att en flyttning af Kontoret vore i högsta grad af behovet påkallad. Det upplystes nemligen, att Landtmäterikontoret för närvarande vore inrymdt i ett mindre trähus, beläget i en aflägsen del af staden, och så eldfarligt, att, om en eldsvåda uppkomme, det skulle vara omöjligt att rädda Kontorets för länet så dyrbara samlingar. Regeringen, som ansåg nödigt att bereda dessa samlingar en lämpligare lokal och kände, att det gamla behovet af länsresidensets utvidgning qvarstod, trodde sig böra till Riksdagen aflåta Proposition om inköp af tomten i fråga till det erbjudna priset af 14,000 R:dr, då derigenom nyssnämnda tvänne olägenheter skulle afhjelpas. Då Stats-Utskottet emellertid icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till denna Proposition, torde det tillåtas mig meddela några upplysningar, som, om de varit för Utskottet kända, kanske verkat till ett annat resultat.

Den tomt, som nu är till salu för 14,000 R:dr, är taxerad till 17,200 R:dr och byggnaderna å densamma äro brandförsäkrade till 16,500 R:dr; hvadan det synes uppenbart, att dess inköpande skulle för Kronan vara en god affär, då ju köpeskillingen understiger såväl tomtens taxeringsvärde som det belopp, hvartill husen äro brandförsäkrade. Mig åtminstone förefaller det särdeles ändamålsenligt att gå i författning om detta köp nu, då man i alla fall måste vidtaga åtgärder för att anskaffa Landtmäterikontoret en annan lokal än dess nuvarande. Skulle det äskade anslaget af Riksdagen beviljas, kan den byggnad, som nu af Landtmäterikontoret begagnas, försäljas — den är värderad till 2,000 R:dr — och dess försäljningssumma frändragas anslaget. Slutligen tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på, att, för den händelse Riksdagen skulle besluta att inköpa ifrågavarande lägenhet, den ej behöfver frukta, att några ytterligare kostnader skola ifrågakomma i och för lägenhetens förändring till landtmäterikontor och utvidgning af landsstatens embetslokal, hvilken sednare, i det skick den nu befinner sig, är för tjenstemännens helsa menlig och i högsta grad olämplig. Denna inredning uppgår nemligen till ett så ringa belopp, att den kan bestridas af de medel, som Kongl. Maj:t har till sitt förfogande till allmänna byggnaders underhåll i landsorten.

På grund af hvad jag nu anfört, vågar jag hemställa, om icke Kammaren skulle anse lämpligt, att, efter de upplysningar nu meddelats, åter-

remittera frågan till Stats-Utskottet, för att den der må undergå en ytterligare utredning; så mycket mer som Första Kammaren redan i detta syfte beslutat en återremiss.

Herr Jöns Pehrsson: Det är verkligen med stor ledsnad, jag ofta nog finner mig manad att uppträda emot Regeringen i ett eller annat hänseende. Jag trodde icke att den förste värde talaren skulle yrka annat än bifall till Utskottets förslag, så mycket mer som jag af den näst föregående frågans utgång ser, att Riksdagen bifaller sådana Kongl. Propositioner, för hvilka verkliga skäl ligga till grund. Några sådana skäl tror jag ej här vara för handen. Hvad begär man nemligen här af Riksdagen? Jo, att den skall inköpa en tomt i Wisby för 14,000 R:dr i och för en utvidgning af länsresidenset derstädes, så att dels landsstatsembetsmännens lokal kunde erhålla nödig utvidgning och dels Landtmäterikontoret der inrymmas. Jag anser nemligen dessa begge olägenheter kunna afhjelpas utan inköpande af ifrågavarande lägenhet. Jag vet att landshöfdingen på Gotland disponerar sjutton rum, och då vi dessutom känna, att för landshöfdingen i Carlstad blott blifvit ifrågasatt en våning på nio rum, synes det mig som om den förstnämnde landshöfdingen kunde af sina sjutton rum undvara så många, som vore behöfliga för de ändamål, som med förevarande Kongl. Proposition afses. Vår finansiella ställning är verkligen för närvarande så tryckt, att vi måste i allt, smått som stort, iakttaga de största möjliga besparingar. Jag kan väl tänka mig att Regeringen ofta tvingas att framhålla en mängd ärenden på grund af de förslagen den får från underordnade myndigheter, men ock att hon kan blifva af dessa myndigheter vilseledd. Anse de ett anslag af behovet påkalladt, fordra de ock att Regeringen skall göra detsamma. Som jag tror ett sådant förhållande här ega rum, yrkar jag bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Bergman: I den punkt af Utskottets Utlåtande, som nu föreligger till behandling, förekommer en sifferuppgift, som kan vara i hög grad vilseledande, och jag har nyss märkt, att den siste talaren i sitt yrkande på bifall till Stats-Utskottets afslag hufvudsakligen fäst sig vid nämnda uppgift. Utskottet säger nemligen, att länsresidensbyggnaden i Wisby skulle innehålla 24 rum, deraf 7 vore upplåtna till embetsrum och de öfriga 17 disponerades af landshöfdingen. Denna summa af 24 rum tyckes i sanning vara ganska betydlig, och, när man blott ser denna siffra, kommer man lätt till det antagandet, att utan svårighet skulle kunna åstadkommas såväl behöflig förbättring af landsstatens embetslokaler, som ock utrymme åt Landtmäterikontoret. Men huru förhåller det sig egentligen med dessa 24 rum? Denna sifferuppgift har influit på grund af den beskrifning af byggnaden, som uppgjordes af en arkitekt, hvilken år 1865 för Öfverintendents-embetets räkning besigtigade densamma. Denne arkitekt tyckes här hafva begagnat ordet "rum" i en mycket säregen betydelse; han har nemligen så benämnt äfven tamburen, kök, handkammare, skafferier, och dylikt, sålunda hvarje afdelning eller afplankning i denna mycket smala och till sitt omfång för öfrigt ganska obetydliga residensbyggnad. Det är mig speciellt bekant, att i detta tvåvåningshus den öfra

våningen, som landshöfdingen uteslutande disponerar, endast innehåller 8 eller, om man så vill, 9 egentliga boningsrum, utgörande en sammanhängande så kallad våning, hvilket icke torde vara för mycket. På nedra botten finnas — utom domestikrum, kök och skafferi för landshöfdingens behof — sju rum, inredda till embetslokaler. Dessutom finnas, såsom jag nyss nämnet, i båda våningarne åtskilliga afdelningar, såsom tamburer, skaffrier, m. m., genom hvilkas medtagande i räkningen man kommit till omförmälda stora summa af tjugufyra rum. Uppe på vinden finnes en eller ett par mycket obetydliga kammare, men deraf kan man icke få något landtmäterikontor, ej heller dermed vinna någon utvidgning af embetslokalerna. Jag tillåter mig i förbigående anmärka, att, då jag lem-nar dessa speciela uppgifter, jag är öfvertygad, att, om jag begått några misstag, åtminstone tvänne ledamöter af Kammaren äro i tillfälle att anmärka desamma. Hvad nu angår de sju rummen i bottenvåningen, som begagnas till embetslokaler, heter det om desamma i bilagan N:o 6 till Kongl. Maj:ts nådiga Proposition N:o 1 om Statsverkets tillstånd 1865 (enligt en på Öfverintendents-embetets befallning af en dess tjänsteman uppgjord beskrifning), att de äro "till en del besvärade af mörker och svår golfkyla;" de äro små och inskränkta, och behofvet af sundare, friskare och ljusare embetslokal har länge varit kämbart. Nu erbjuder sig ett tillfälle, att icke blott i detta hänseende åvägabringa en förändring, som Kongl. Maj:t funnit af behofvet påkallad, utan äfven förskaffa ett välbehöfligt skydd åt provins-landtmäterikontoret. Herr chefen för Finans-departementet har redan upplyst om, huru det förhåller sig med den byggnad, som för närvarande omsluter Landtmäterikontorets för provinsen dyrbara samlingar. Den är ett obetydligt trähus, beläget bland en massa andra små trähus och uthus, och skulle en eldsvåda der uppstå, kan man antaga, att inom få minuter de viktiga kartor och handlingar, som der förvaras, skulle blifva lågornas rof.

Herr Statsrådet och chefen för Finansdepartementet har äfven meddelat den till inköp föreslagna Westbergska egendomens taxerings- och brandförsäkringsvärden. Den summa, som nu begäres för den ifrågavarande tomten med derpå befintliga stenhus och mindre byggnader, understiger således med 3,200 R:dr det belopp, hvartill tomtens taxeringsvärde uppgår, och med 2,500 R:dr brandförsäkringsbeloppet å byggnaderna. Derjemte är det mig och mina kamrater från Gotland bekant, att det är en särdeles solid och väl underhållen byggnad, och så belägen, att den omedelbart sammanhänges med länsresidenset, hvarigenom den kan, med obetydlig kostnad, hvartill Kongl. Maj:t har medel disponibla, och således utan nya anspråk på anslag från Riksdagens sida, göras användbar för behofvet i fråga. Afdrager man den blifvande köpeskillingen för Landtmäterikontorets nuvarande byggnad, taxerad till 2,000 R:dr, torde den äskade summan af 14,000 R:dr kunna nedsättas till vid pass 12,000 R:dr, och då Stats-Utskottet sagt, att man på annat sätt antagligen kan anskaffa lämplig lokal åt ifrågavarande Kontor, anar jag, att denna lokal, som måste vara en stenbyggnad, för att vara fullt lämplig, kommer att uppgå till ungefär samma summa, som här är i fråga. Och denna nya byggnad skulle dock ej ega förmånen att sammanhänga med landsstatens öfriga embetslokaler. Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på, att det

här *icke* är fråga om någon utvidgning af landshöfdingens boställsvåning, utan om anskaffandet af ljusare, rymligare och sundare embetslokaler, således om en förmån, som skulle tillgodokomma icke blott landsstatstjänstemännen, utan äfven den allmänhet, som der har mångahanda angelägenheter och ärenden att uträtta. Dertill skulle komma ett högst behöfligt skydd åt Landtmäterikontoret, der den Gotländska allmogen har, så att säga, sina jordegendomarns säkerhetshandlingar förvarade.

Om icke den Kongl. Propositionen nu kommer att bifallas, torde måhända den tid icke vara aflägsen, då uppyllandet af det behof, som för densamma ligger till grund, blir alldeles oeftergiftigt; då till följd af folk-mängdens tillväxt och ärendenas ökade mängd en utvidgning af ifrågasatt embetslokaler af nödvändigheten påkallas; men då torde man icke alls och än mindre för det billiga pris, som nu är i fråga, kunna erhålla för det ifrågasatta ändamålet en lokal, så lämplig, så utmärkt väl belägen som denna. Det heter, att hushållning är ofta misshushållning, och ifall den nådiga Propositionen nu afslås, torde tvifvelsutän framtiden komma att visa, att detta denna gång varit fallet.

Då viktiga meddelanden till frågans belysning, hvilka ej förut varit för Stats-Utskottet tillgängliga, nu blifvit af Herr Finansministern meddelade, och då Utskottet, enligt dess egna ord, sjelft ansett frågan ej vara tillräckligt utredd, vågar jag anhålla om ärendets återförvisande.

Herr Friherre Liljencrantz: Jag beklagar för min del, att de upplysningar, som af chefen för Finans-departementet blifvit lemnade, icke hafva synt mig vara af den beskaffenhet, att de böra föranleda till återremiss; ty dessa uppgifter omfatta, om jag icke missminner mig, brandförsäkringsvärdet för husen och taxeringsvärdet för tomten, och kunde således vara synnerligen intressanta, om frågan gällde att för Statens räkning göra en affär; men då icke så är, utan frågan endast gäller anskaffande af en lämplig och tillräcklig embetslokal, så kunna nämnda upplysningar icke gifva en giltig anledning till den yrkade återremissen. Jag hyser för min del en oinskränkt tillit till Stats-Utskottet, med afseende på den utredning det egnat föregående punkt, och tager för gifvet att det äfven i den nu förevarande noga öfvervägt alla de omständigheter, som blifvit anförda, såsom att det är eldfarligt om husen ligga för nära invid hvarandra, olämpligt om en embetslokal ligger för aflägsset till, o. s. v.; och då den enda upplysning, som nu tillkommit, icke rör annat än taxerings- och brandförsäkringsvärden, så synes mig denna, såsom jag redan yttrat, icke böra föranleda till återremiss, utan anser jag det vara lämpligast att bifalla Stats-Utskottets förslag: att det äskade anslagsbeloppet icke må af Riksdagen beviljas.

Herr Reuter-crona: Då jag icke, såsom en annan talare tyckes göra, uppfattar riksdagsmannakallets uppgift vara, att begagna hvarje användbart tillfälle att söka bereda Regeringen förlägenheter, röstar jag för återremiss af Betänkandet.

Herr Kolmodin: Under diskussionen af näst föregående punkt hafva meningarne synt öfverensstämma i fråga om nödvändigheten att

anskaffa lämpliga embetslokaler; och tvisten har endast rört sig om, huruvida man skulle bereda boställsvåningar åt Herrar landshöfdingar eller helt enkelt lemna dem hyresersättning. Jag vill nu för min del lemna det intyget om de gamla embetslokalerna inom residenshuset i Wisby, att de äro mörka och kalla samt att Landtmäterikontorets nuvarande lokal i anseende både till husets beskaffenhet och den plats, på hvilken det är beläget, stundeligen är i fara att brinna upp med alla de dyrbara handlingar, som der förvaras. Jag erkänner rigtigheten af principen för hyresersättningen, och skulle äfven med afseende på Gotland önska dess tillämpning — en önskan, hvaruti, såsom jag förmodar, den nuvarande landshöfdingen inom länet villigt skall förena sig — om blott sådant under närvarande förhållanden kunde medföra besparing och ej dess rena motsats.

Man har sagt, att landshöfdingens embetsvåning innehåller ett öfverflödigt antal rum, och att af dessa några skulle kunna upplåtas för Landtmäterikontoret; men jag vill nämna att af de sjutton rum, som landshöfdingen enligt uppgift eger att disponera, äro endast åtta eller möjligen nio i sådant skick att de kunna begagnas såsom boningsrum, och äfven dessa äro tarfliga nog; hela återstoden utgöres af förstugor, tamburer, kök, skafferi och vedkontor. Det är således ingen möjlighet att inrymma Landtmäterikontoret i denna våning, så vida man icke vill bereda lokal för detsamma uti förstuga eller tambur; ty dessa åtta à nio rum äro så belägna, att, om man äfven ansåge sig kunna undvara några af dem för Landtmäterikontoret, så skulle sådant ändock icke låta sig göra utan att både detta och den återstående våningen derigenom blefve för sina respektiva ändamål så godt som obrukbara.

Då nu inom Stats-Utskottet synes hafva rådt en ganska origtig föreställning om utsträckningen af landshöfdingens embetsvåning, — en missuppfattning, som jag dock medgifver hafva varit ganska förlåtlig — och då det i och för sig är af särdeles stor vikt att Landtmäterikontoret så fort som möjligt får en lämplig lokal, samt man förut här uttalat sig just för embetslokalers anskaffande, så synes mig att konsekvensen borde föranleda till ett bifall af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition; men då återremiss förut blifvit yrkad, så vill äfven jag, för att icke åstadkomma splittring, nu förena mig om detta yrkande.

Herr Hörnfeldt: Såsom det synes mig af den Kongl. Propositionen, så skulle det begärda anslaget afse såväl beredande af bättre utrymme för landshöfdingen som anskaffande af en lämpligare lokal för provins-landtmäterikontoret; Utskottet har således icke kunnat vara befogadt att bifalla den Kongl. Propositionen, emedan i det gamla residenset finnas icke mindre än tjugufyra rum, hvilka dessutom icke alls äro mörka och obeqväma utan tvärtom ganska ljusa och trefliga. Vid 1865—1866 års riksdag framställde Kongl. Maj:t Proposition om ett anslag af 30,000 R:dr, deraf 20,000 R:dr till inköp af en egendom och 10,000 R:dr till inredning af derå befintliga boningshus för landsstats-embetsverkets behof; nu ser man icke något anslag begärdt för det sednare ändamålet, ehuru man skulle kunna hafva anledning tro, att, om ett sådant anslag

då var behöfligt, så skulle det vara icke mindre behöfligt äfven nu. Vare detta sagdt i förbigående.

För min del anser jag att Utskottet haft fullt skäl att afslå den Kongl. Propositionen, och yrkar jag därför bifall till Utskottets förslag.

Herr Jöns Pehrsson:

Herr Iivarsson: Efter hvad det vill synas mig, så kan här ingenting vinnas genom en återremiss, utan böra vi antingen afslå eller bifalla den Kongl. Propositionen. Huruvida landshöfdingen disponerar sjutton eller åtta rum, och huruvida i sednare fallet de öfriga endast äro att anse såsom förstugor eller tamburer, derom anser jag icke någon utredning kunna erhållas genom en återremiss, utan kan upplysning derom endast vinnas genom besigtning på stället; men en sådan besigtning torde icke kunna medhinnas under Riksdagens lopp, och således torde det vara lämpligast att låta frågan för denna gång falla, hvarföre jag för min del vill tillstyrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Bergman: Den värde talare och ledamot af Stats-Utskottet, hvilken nyligen hade ordet, har helt säkert misstagit sig om betydelsen af Kongl. Maj:ts Proposition i förevarande ämne. Det är sannt, att denna punkt af Stats-Utskottets Utlåtande börjar med en redogörelse för hvad Kongl. Maj:t till 1865—1866 års riksdag föreslog, och då var det verkligen fråga om utvidgning icke endast af embetslokalerna, utan äfven af landshöfdingens boställsvåning; men denna gång har Kongl. Maj:t uti sin Proposition icke gjort afseende på det sednare behofvet, utan endast på embetslokalerna, och särskildt på beredandet af lokal för Provsinslandtmäterikontoret.

En annan talare har funnit det besynnerligt, att, då det förra gången begärdes 20,000 R:dr för egendomen, den nu erbjudes för endast 14,000 R:dr. Jag anhåller då att få för honom och öfriga ledamöter af Kammarren omtala orsaken till denna nedsättning i priset. År 1865 lefde ännu egarinnan till denna egendom, som då var ifrågasatt att inköpas; det var icke hon, som ville sälja, icke hon som utbjöd en bostad, hvilken för henne hade särskildt värde, när hon bott der i vid pass 50 år; och hvem undrar på, att hon då för egendomen, som hon ogerna ville mista, begärde fullt ut hvad den vore värd? I fall egendomen då blifvit af Staten inköpt, så hade hon nödgats för sina återstående lefnadsår skaffa sig ett nytt hem, med uppoffring af all den bekvämlighet och den trefnad, vid hvilken hon i det gamla hemmet blifvit van. Men nyligen har hon af lidit; det är nu de många sterbhusdelegarne, som vilja sälja huset, och de hafva bestämt sig för nämnda nedsatta köpesumma. Med den kännedom jag har om egendomspriserna i Wisby, kan jag intyga, att det är ett godt pris, och de båda Herrarne här vid min sida kunna intyga detsamma. Byggnaderna äro väl underhållna och i godt skick; taxeringsvärdet å hus och tomt utgör, såsom nämnt är, 17,200 R:dr, och husen äro brandförsäkrade till 16,500, samt alla brandstodsafgifter till fullo inbetalta.

Jag har endast velat meddela dessa upplysningar, och förnyar min värdsamma anhållan om återremiss.

Herr Björck: Redan vid 1865—1866 års riksdag deltog jag, såsom ledamot af Stats-Utskottet, uti behandlingen af den fråga, som då förevar, angående residensbyggnaden i Wisby; och om det då var skäl att framhålla de 17 boställsrummen, för att motivera afslag å Kongl. Maj:ts Proposition, så torde dock detta motiv numera icke gälla, enär frågan gestaltar sig på helt annat sätt än då, såsom den siste värde talaren äfven framhöll; ty då det förra gången var fråga såväl om utvidgad och förändrad boställslokal för landshöfdingen, som om bättre lokal för embetsverkets behof, så gäller frågan nu deremot hufvudsakligen anskaffandet af en lämpligare lokal för Provsinslandtmäterikontoret. Detta bör man vid pröfningen af denna sak noga taga i betraktande. Förra gången sökte vi inom Utskottet göra klart för oss hurudan den gamla residensbyggnaden var, just med afseende på möjligheten af att der inrymma icke endast boställets, utan äfven embetsverkets lokal, och vi funno då, att byggnaden icke lämpligen kunde användas mer än för det ena ändamålet.

Då så var, och då frågan nu gäller anskaffandet af en tillfredsställande lokal för Provsinslandtmäterikontoret, så bekänner jag att jag icke inom Utskottet skulle hafva afstyrkt bifall till denna Kongl. Maj:ts Proposition, om jag icke hade haft mina betänkligheter vid priset för den till inköp föreslagna egendomen; men såsom det nu var, då vi icke hade några ledande uppgifter för att bedöma det verkliga värdet, och då den betydliga skiljaktigheten mellan det nuvarande priset och det förra lätt gaf anledning förmoda något prejeri, så kunde Stats-Utskottet icke utan en närmare utredning föreslå Representationen att inköpa egendomen till ett pris, som möjligen vida öfversteg det rätta värdet. Deremot var det intet skäl förmoda annat än att ett verkligt behof af en bättre och ändamålsenligare lokal förefanns. Efter de upplysningar, som nu här blifvit lemnade och med den utredning, som frågan derigenom fått, anser jag det emellertid numera icke vara klokt eller rätt att afslå den Kongl. Propositionen, då ett verkligen gynnsamt tillfälle erbjudes att för godt pris få alla brister och olägenheter afhjelpa, och jag skulle därför icke tveka att för min del yrka bifall till Kongl. Maj:ts Proposition; men då många föregående talare hafva begärt återremiss, så vill jag, då en ytterligare utredning i ingen händelse kan skada, inskränka mig till att, i likhet med dessa, äfven för min del yrka återremiss.

Herr Leffler: Då jag tillbragt flera somrar på Gotland, har jag varit i tillfälle inhemta en temligen noggrann kännedom om beskaffenheten af de ifrågavarande lokalerna, och instämmer därför uti de omdömen, som redan blifvit fälda af de ärade Gotlandsrepresentanterne. Det hus, som nu är i fråga att inköpa, ligger nära intill och nästan omedelbart i sammanhang med residensbyggnaden, samt har ett ganska prydligt utseende och ett fördelaktigt läge. Då det nu blifvit tillförlitligt upplyst, att länsresidensets utrymme är otillräckligt, anser jag, att man icke bör låta det tillfälle, som nu erbjuder sig, att för billigt pris inköpa detta hus för residensets räkning, gå obegagnadt förbi; och jag skulle för min del gerna med föregående talare instämt uti bifall till den Kongl. Propositionen, men då han förenat sig med dem, som yrka återremiss, så gör jag nu äfven detsamma.

Herr Carl Ifvarsson: Jag ser intet hinder för bifall till Utskottets förslag; måhända uttryckte jag mig icke förra gången så fullständigt som sig borde. Min mening är, att, om det nu finnes vackra 17 rum, som kunna disponeras af landshöfdingen, så bör der äfven kunna beredas plats för Landtmäterikontoret. Finnes deremot endast åtta brukbara rum, så vill jag icke påstå detsamma. Men i hvilketdera fallet som helst anser jag mig icke hafva skäl att frångå mitt förra yrkande.

Herr Statsrådet Friherre af Ugglas: Här har blifvit anmärkt, att inga nya upplysningar lemnats, hvilka kunde föranleda till återremiss; jag anser dock, att de upplysningar, som jag meddelat om tomtens och husens värde, och hvilka upplysningar icke varit för Stats-Utskottet kända, verkligen äro af beskaffenhet att föranleda en sådan åtgärd. Vidare har Stats-Utskottet såsom skäl för afslag å den Kongl. Propositionen yttrat, att för den ifrågasatta förändringen af byggnaderna icke något kostnadsförslag blifvit framlagdt; men denna förändring är, efter min tanke, icke af beskaffenhet, att Riksdagen dertill behöfver anvisa särskilda medel, utan kan den bekostas af medel, som stå till Regeringens förfogande för offentliga byggnaders underhåll. Detta är också en omständighet, om hvilken Utskottet icke heller haft kännedom, och som derföre äfven torde böra föranleda en förnyad pröfning af frågan.

Herr Bergman: Jag anhåller vördsamt om ursäkt att jag ännu en gång begärt ordet i denna fråga, men jag skall söka att vara så kort som möjligt. Då en ledamot af Stats-Utskottet nyss drog i tvifvelsmål, huruvida de ofta nämnda sjutton rummen voro så omöjliga att använda till det nu ifrågavarande ändamålet, och då denne talare således icke funnit anledning att fästa något afseende på hvad representanterne från orten kunnat upplysa, hvilka dock om förhållandena torde ega speciel kännedom, så vill jag nu nämna, att genom nämnda tvifvelsmål framträder en ytterligare anledning till återremiss, emedan man här i Stockholm hos Öfverintendents-embetet, der plankartor öfver ifrågavarandere sidensbyggnad förvaras, kan få just detta tvifvel löst, hvarigenom saken kan blifva fullkomligt klar. Och då Kammaren i denna fråga, såsom i alla andra, läser vilja hafva ärendet behörigen utredt, innan beslut derom fattas, så får jag nu ytterligare upprepa min anhållan om benägen återremiss.

Herr Grefve Posse: Till stöd för Stats-Utskottets Utlåtande finnas tvänne särskilda skäl åberopade, och om äfven det ena nu är undanröjdt, så återstår likväl det andra, nemligen att utredning icke finnes öfver kostnaden för de ifrågasatta ändringar, hvilka skulle blifva en följd af det föreslagna tomtinköpet. Då så är, kan jag icke annat än yrka bifall till Stats-Utskottets Betänkande.

Herr Friherre Gripenstedt: Det förvånar mig att den siste talaren anmärkt såsom outredt ett förhållande, som förut blifvit af Statsrådsledamoten här midt emot fullständigt utredt, nemligen huru med kostnaden för de ifrågasatta byggnadsförändringarne skall förfaras. Det är ju af Herr Statsrådet upplyst, att något särskildt anslag icke behöfves för denna

kostnads bestridande, utan kan dertill användas det ordinarie anslag, som står till Kongl. Maj:ts förfogande och förvaltas af Öfverintendentens-embetet.

Hvad åter beträffar huru många rum, som verkligen finnas uti residensbyggnaden, så behöfver man icke till en annan tid uppskjuta någon efterforskning derom, ty alla erforderliga upplysningar kunna vinnas genom Öfverintendentens-embetet; och om återremiss beslutas, kan Stats-Utskottet följaktligen ifrån nämnda embete requirera dessa upplysningar. Jag anser det derföre vara allt skäl att bevilja denna återremiss, som af så många blifvit begärd.

Herr Grefve Posse: Jag har alldeles icke förbisett hvad Herr Finansministern för en stund sedan behagade nämna, men jag föreställer mig, att man mycket väl kan hafva olika uppfattning äfven uti denna sak. Utredningen är dessutom icke fullständig, och således har jag icke saknat anledning till mitt förra påstående.

Herr Norrby: Sedan så många talare redan hafva yttrat sig i denna fråga, har jag intet vidare att tillägga, utan vill endast hafva till protokollet anfördt, att jag instämmer med de talare, som yrkat återremiss.

Herr C. A. Larsson: Då jag deltagit uti den afdelning af Stats-Utskottet, af hvilken denna fråga blifvit handlad, så vill jag här lemna den upplysningen, att ibland de orsaker, som bestämde oss för att afstyrka den Kongl. Propositionen, var äfven den, att, då den till inköp föreslagna egendomen vid en föregående riksdag hembjudits för 20,000 R:dr, men priset nu blifvit nedsatt till 14,000 R:dr, så trodde vi att Staten var utsatt för något prejeri; ty man ansåg, att en så betydlig nedsättning i värdet icke kunnat ske, om man icke förut hade sökt att uppskatta värdet alltför högt. Jag har nu under diskussionen fått höra af en värd representant från Gotland, att det förra anbudet skedde under egarinnans lifstid, men det sednare deremot efter hennes död, och att hvad nu begärts, är ett mycket godt pris. Detta förändrar saken betydligt. Men inom afdelningen voro vi i saknad af alla materialier för bedömande af egendomens värde, och då vi icke ville att Staten skulle "köpa grisen i säcken", såsom ordspråket säger, så var detta ett hufvudsakligen bestämmande skäl för afdelningen. Ett annat skäl, som dock icke förekommer i den tryckta motiveringen, var det, att vi ville hålla inne på nya anslag så mycket som möjligt och till ett annat år uppskjuta dem, som icke nu voro alldeles oundgängligen nödvändiga.

Ehuru jag för min del fortfarande anser, att något egentligt icke kan vara emot Utskottets Betänkande att anmärka, så vill jag dock icke motsätta mig en återremiss, då sådan af flere talare blifvit yrkad.

Herr Reutercrona: I anledning af Herr Jöns Pehrssons sista utlåtelse i ärendet får jag endast upplysa, att jag med mitt yttrande icke äsyftade Herr Jöns Pehrsson.

Öfverläggningen förklarades slutad. Enligt de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, framställde Herr Talmannen propositioner såväl på bifall till

Utskottets hemställan som på återremiss, och förklarade den sednare propositionen besvarad med öfvervägande ja. I anledning af då begärd votering, uppsattes, justerades och anslogs denna proposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i tjugonde punkten af dess Utlåtande N:o 31,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är den ifrågavarande punkten till Utskottet återförvisad.

Omröstningen visade 77 ja mot 73 nej och var följaktligen Utskottets hemställan bifallen.

Slutligen föredrogs de vid Utlåtandet fogade tabeller, hvilka nu godkändes, för så vidt de öfverensstämde med de af Kammaren rörande Utlåtandets särskilda punkter fattade beslut.

§ 4.

Förekom dernäst till behandling Stats-Utskottets Utlåtande N:o 32, angående regleringen af utgifterna under Riks-statens Åttonde Hufvudtitel. Vid den föredragning som nu punktvis företogs, blefvo

Punkterna 1—5.

Bifallna.

Punkten 6, mom a).

Herr Meijerberg: Det förefaller mig som i detta Utskotts-betänkande en glömska gjort sig gällande. Under 1856—1858 års riksdag beslutade Rikets Ständer att de ordinarie lärarne vid elementarläroverken skulle ega att efter fem års för nit och skicklighet vitsordad tjänstgöring uppflyttas i högre lönegrad. Säsom ett oetergifligt vilkor stadgades således att lärare, för att uppflyttas uti högre lönegrad, skulle vitsordas för nit och skicklighet. Detta vilkor finnes likväl icke omnämndt i Stats-Utskottets Betänkande, i fall icke orden: "efter gällande grunder" skola syfta härpå. Jag har emellertid ansett skäl vara för handen, att erinra om ifrågavarande vilkor, enär det tyckes som det skulle hafva blifvit glömt i allmänna uppfattningen.

Jag känner icke, om det någonsin inträffat, att någon ordinarie lärare efter fem års tjänstgöring icke erhållit denna löneförhöjning; men hvad jag med säkerhet vet, är att åtskilliga lärare, som kommit i åtnjutande deraf, icke kunnat med rättvisa vitsordas för nit och skicklighet; och hvad jag säger i detta fall är jag beredd att när som helst bevisa.

Det finnes åtskilliga läroverk i vårt land, som hafva "någon eller ingen lärjunge, huru man vill taga det". Detta kan härleda sig af tvänne omständigheter, antingen att inom den stad, der läroverket är förlagdt, det icke finnes tillräckligt antal barn, som äro uti skolåldern, eller också af den omständigheten, att lärare äro så beskaffade att de icke erhålla några barn att undervisa. Det sednare torde vara den sannolikaste anledningen

till denna brist på lärjungar, och likväl hafva lärarne vid dylika läroverker erhållit löneförhöjning.

Man har sagt, att en lärare, som icke blifvit anklagad och dömd för tjenstefel, icke kan förnekas denna uppflyttning i högre lönegrad. Jag vill härvid fästa uppmärksamheten derpå, att den negativa förtjensten, att icke hafva blifvit dömd för tjenstefel, ingalunda kan utgöra vitsord för nit och skicklighet.

Härvid anser jag mig ock böra fästa uppmärksamhet vid det beklagliga förhållande, som tyckes vilja göra sig allmänt gällande, att vid betygs gifvande orden ej få behålla sin valör. Atminstone har det inom folkskolan kommit derhän, att en lärare, som vitsordas för nit och skicklighet, med all sannolikhet är en dålig lärare. Eger han någon duglighet, finnes alltid orden: *särdeles* eller *utmärkt* o. s. v. tillagda. Till denna sorgliga erfarenhet har jag genom hundrade fall kommit.

Med hvad jag nu haft äran anföra har jag ej afsett någon nedsättning uti det af Regeringen begärda och af Stats-Utskottet förordade anslaget å 16,200 R:dr för ifrågavarande ändamål; det enda, som jag skulle vilja uti Betänkandet hafva tillagdt, är, att efter orden: "anställda öfningslärare" måtte vidfogas uttrycket: "som blifvit vitsordade för nit och skicklighet". Men då en återremiss, som i detta fall blefve nödvändig, skulle föranleda tidsutdrägt, och jag hoppas att, derest mina ord ega någon sanning, vederbörande myndighet ändock skola fästa afseende dervid, har jag ansett det tillräckligt att endast fästa uppmärksamheten på nu omnämnda förhållanden, och yrkar derföre bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Grefve Posse: Då jag hade för afsigt att fästa uppmärksamheten just på det, som af den föregående talaren blifvit framhållet, har jag nu intet vidare att tillägga.

Herr C. A. Larsson: Då jag på afdelningen deltog i behandlingen af denna fråga, kunde jag icke föreställa mig att ett sådant förbiseende, som den förste ärade talaren här påpekat, skulle kunna göra sig gällande inom Ecklesiastik-departementet. Man visste att vid den riksdag, då dessa löner bestämdes, det vilkor fästades att hvarje lärare, som skulle komma i åtnjutande af ifrågavarande lönetillökning, skulle hafva vitsord för nit och skicklighet. På sätt samme talare upplyst lära många lärare, som icke uppfyllt detta vilkor, ändock fått löneförhöjning, hvilket är stridande mot Rikets Ständers bestämda föreskrift för åtnjutande af dessa tillökningar. Mina försök att på afdelningen få min motion i denna fråga bifallen, rönste intet bistånd; men jag hade trott att i dessa tider skäl förefunnos till inskränknningar på anslaget till elementarläroverken, genom att innehålla aflöningen till lärare i de två nedersta klasserna, så mycket mer som det icke finnes tillräckligt antal lärare till besättande af de platser, hvartill anslag blifvit beviljadt. Man har under flera riksdagar ganska tydligt uttalat sin önskan om en förändring i skolstadgan härutinnan, men ännu har man icke sett någon skynt af tillmötesgående i detta fall.

Då jag emellertid icke tror mig kunna vinna bifall till min motion, så yrkar jag bifall till Utskottets förslag, med det tillägg att hvarje lärare,

som skall komma i åtnjutande af löneförhöjning, skall hafva vitsord för nit och skicklighet.

Herr Statsrådet Carlson: Intet tvifvel eger rum derom, att ju de vilkor, som 1856 års Riksdag fästade vid anslaget till lärarens löneförhöjning, fortfarande ega gällande kraft. Dessa vilkor äro från början förbundna med uppflyttningsrätten, och på det att icke ens någon tvekan i detta hänseende må kunna uppkomma, förnyas de hvarje riksdag, i sammanhang med den anslagstillökning, som möjliggör uppflyttningen; denna förnyelse har städse skett genom samma ordalag, som äfven vid denna riksdag blifvit begagnade, nemligen att uppflyttningen eger rum "under stadgade vilkor".

Hvad åter angår verkställigheten af det vilkor, som för uppflyttningen fordrar betyg om nit och skicklighet, kan jag upplysa, att detta verkligen *blifvit tillämpadt*, att fall förekommit, då det erforderliga intyget icke gifvits, och på grund deraf uppflyttningen förvägrats. Lärarens verksamhet är af den beskaffenhet, att den måste lifvas af en inre håg, för att blifva rätt fruktbarande. Den kan, mindre än mängen annan, sprida åsyftadt gagn, om den frammanas af yttre tvång eller af straffets hot. Men det gifves likväl undantagsfall, då äfven inom detta område ett tvång måste användas; och i dessa fall har vägrad löneuppflyttning funnits vara, både såsom varning och såsom straffpåföljd, ett lämpligt och verksamt medel. Ehuru således de fall, då sjelfva straffet tillämpas, till följd af sakens natur måste vara mera sällsynta, vinnes likväl hufvudsakligen det syfte, som legat till grund för vilkorets bestämmande.

Herr Ocklin d: Med anledning af ett yttrande af den förste talaren vill jag endast upplysa, att jag har mig bekant att inom Hernösands stift tvänne lärare blifvit förvägrade löneförhöjning, emedan de icke vitsordats hafva ådalagt nit och skicklighet i utöfvandet af sina tjensteåligganden.

Vidare anfördes icke och Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

Herr Siljeström: Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på den, såsom det synes, icke fullt fornenliga behandlingen af dessa motioner inom Stats-Utskottet. Utskottet säger nemligen att: "denna sednare framställning, som i likhet med Herrar Jonas Andersons och C. J. Svenséns motioner, åsyftar omskapning af hela undervisningsväsendet, har Utskottet, som väl erkänner önskligheten af förbättringar i detta hänseende, icke kunnat biträda i saknad af nödig utredning i ämnet, hvilken utredning dessutom torde vara att förvänta från det inom Andra Kammaren tillsatta Tillfälliga Utskott, som har att behandla frågor rörande elementarläroverken och folkundervisningen". Detta resonnement af Stats-Utskottet vittnar tyvärr om den högst ofördelaktiga ställning, hvori undervisningsfrågorna befinna sig, då de remitteras till så många olika Utskott. Stats-Utskottet har erhållit dessa motioner till sin behandling på grunder, som Kammaren ansåg befogade, men Stats-Utskottet visar dem tillbaka och

säger att "det är i saknad af nödig utredning i ämnet" samt hänvisar dem till Kammarens Tillfälliga Utskott för undervisningsväsendet. Jag tror verkligen, att några dylika frågor föreligga på Utskottets bord och att Utskottet skall uttala sig deröfver, men jag vet icke om detta var bekant för Stats-Utskottet. Under dessa förhållanden hade det varit mera i sin ordning, om Stats-Utskottet rent af återförvisat motionerna och förklarat sig icke böra taga någon befattning dermed.

Det är på dessa grunder, och då motionären ej sjelf är närvarande, som jag yrkar att punkten måtte återremitteras.

Herr C. A. Larsson: På afdelningen gjorde den åsigt sig gällande, att dessa motionärer inblandat en anslagsfråga, för att få Särskildt i stället för Tillfälligt Utskott. Då detta emellertid genom Kammarens motstånd icke lyckades, så trodde Stats-Utskottet att man icke kunde vidtaga någon annan åtgärd med dessa motioner än som nu skett; för öfrigt tycktes de hafva ganska stora sympatier för sig. Men afdelningen ansåg det icke möjligt för Stats-Utskottet att föreslå de förändringar i undervisningsväsendet som erfordras, och icke heller att, såsom jag föreslagit, indraga de två nedersta klasserna i elementarskolan; derföre kom man också till det beslut, som här föreligger. Man trodde äfven att detta Tillfälliga Utskott skulle inkomma med förslag till förbättringar i skolväsendet, så att man derigenom skulle få en bättre och säkrare grund att bygga på; och detta är orsaken hvarför afdelningen föreslagit detta Betänkande. Jag anser således, att en återremiss här icke vore på sin plats, utan yrkar bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Siljeström: Med anledning af de upplysningar, som af den siste värde talaren blifvit gifna, afstår jag från mitt yrkande om återremiss.

Jemväl detta moment bifölls.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m., för att åter sammanträda

Kl. 6 e. m.

§ 5.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 32, angående regleringen af utgifterna under Riks-statens *Åttonde* Hufvudtitel;

Denna fortsättning började med:

Punkten 7, hvilken punkt likasom

Punkterna 8—11.

Bifölls.

Punkten 12.

Sedan samtliga de af Utskottet under litt. a) b) c) d) e) f) g) och h) gjorda hemställanden blifvit till föredragning upplästa, begärdes ordet af

Herr Lundström: Då jag icke kan godkänna de af Utskottet anförda motiven för afstyrkande utaf min i mom. a) af denna punkt omförmälda motion, angående anslag för aflöning af ytterligare tvänne lektorstjenster vid Luleå högre elementarläroverk, så vill jag angifva skälen, hvarför jag icke kan gilla Utskottets resonnement i denna fråga. Utskottet säger nemligen: "Enligt hvad Utskottet från Ecklesiastik-departementet inhemtat, hafva utaf de 70 lärareplatser, för hvilka vid 1865—1866 års riksdag löner anvisades, 44 platser af brist på kompetente sökande ännu icke kunnat tillsättas, hvarförutan 42 äldre läraretjenster för närvarande äro obesatta; och vid sådant förhållande har Utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka inrättande af någon ny lärarebefattning". Här är nu fråga om tillsättande af lektorsplatser; Utskottet synes icke hafva tagit reda på, huru många af dessa obesatta platser äro lektorsplatser och huru många äro kollega- eller adjunksplatser, och häruti ligger just felet, ty det måtte för en och hvar vara tydligt och klart, att aldrig sökande saknas till en lektorsbefattning, om icke i ett eller annat mycket sällsynt fall. Den betryggande ställning en lektorsplats bereder sin innehafvare gör att sökande till dessa i allmänhet aldrig fattas. Att bland dessa 86 platser några lektorsplatser kunna och skola vara lediga är ju naturligt, ty dels afgå lärare, dels söka de sig andra platser för lokala orsakers skull o. s. v. Sålunda synes häraf, att detta motiv icke bort andragas för afslag af min motion. I öfrigt vill jag erinra, att Luleå läroverk torde bland alla kunna göra de rättmätigaste anspråken på att blifva ett på båda linierna fullständigt högre elementarläroverk, och detta af flera skäl. Af de år 1856—1858 inrättade, på reallinien fullständiga, högre elementarläroverken, återstå nu mera icke flera än två, hvilka icke blifvit fullständiga äfven på den klassiska linien, nemligen skolorna i Luleå och Westervik. För åtskilliga andra hafva visserligen förändringar inträffat, t. ex. för läroverket i Hudiksvall, der lärareantalet är större än jag här begärt, och hvilket läroverk ligger mycket närmare fullständiga läroverk än skolan i Luleå, som har 30 mil till närmaste högre fullständiga elementarläroverk i Umeå. När man dertill betraktar att i detta aflägsna län flere lärjungar bo på ett afstånd af 30 à 40 mil från skolan, så finner man deraf nödvändigheten att anskaffa flere lärare, för att i denna bygd få ett på båda linierna fullständigt högre elementarläroverk. Vid förra riksdagen väcktes äfven motion härom, ehuru den äfven då lemnades utan afseende på samma skäl, som nu blifvit andragna. Detta innebär en stor orättvisa emot Luleå och den landsbygd, som i denna stads läroverk har sin enda högre uppfostringsanstalt. Se vi på förhållandet i flera orter, finna vi nog huru olika man gått tillväga vid fördelningen af lärareplatserna vid de olika läroverken. Sålunda har Helsingborg ett på reala linien fullständigt högre elementarläroverk, ehuru på kort afstånd derifrån befinna sig flera högre fullständiga elementarskolor, dit lärjungar ganska lätt kunna begifva sig,

och således Helsingborgs läroverk kan anses i sådan skala obehöfligt. Vidare tillåter jag mig påpeka att Norrbottens län borde kunna få påräkna samma fördel som alla andra län redan ega, nemligen att åtminstone få inom sig *ett* fullständigt högre elementarläroverk, och den som sett svårigheterna för föräldrar i denna aflägsna landsbygd att auskaffa fullständig undervisning åt sina barn, han förundrar sig icke öfver att en dylik fordran framställes och återkommer till dess den bifalles. Hade Utskottet behjertat detta förhållande, hade det sannolikt kommit till ett annat resultat, och en gång måste väl Utskottet gifva vika för de skäl, som härför anföras.

Jag behöfver för närvarande icke vidare yttra mig, då jag anser de af mig nu anförda skälen fullt klara och bevisande och jag vill endast fästa Kammararens uppmärksamhet derpå, att läroverket måste utvecklas, om det icke skall nedgå till ett femklassigt; att det för närvarande icke kan motsvara de fordringar man derpå gör, och att de omkostnader, man derpå för närvarande nedlägger, äro snart sagt bortkastade, ifall man icke vill göra det i alla afseenden fullständigt.

På grund af hvad jag nu haft äran andraga, yrkar jag att Utskottets hemställan måtte förkastas, samt att min motion måtte af Kammararen godkännas.

Herr Trägårdh: Jag har begärt ordet, icke för att nu och under förhanden varande förhållanden söka vinna framgång åt min motion, utan för att nedlägga min reservation mot det motiv för afslag, Utskottet i föredragna punkten anført. I detta afseende behöfver jag numera endast åberopa den föregående talarens anförande, deruti på ett öfvertygande sätt framhållits förhållandet med lektors- och adjunktsplatserna, men vill dock tillägga, att i samma mån de större skolorna anlitas, ökas lärarepersonalen der, och då sådant kan ske utan synnerlig svårighet, hvarföre icke då heldre lemna dessa lärare åt sådana lägre elementarläroverk, som till följd af oafvisliga skäl påkalla utvidgning? Och då jag är inne på reservationsområdet vill jag ock erinra, att, när det skäl, hvilket Utskottet nu anført, — jag har tre gånger under särskilda riksdagar fått emottaga det, — blifvit, om jag så må säga, utnött, torde Utskottet återgå till ett annat, som torde ligga i bakhåll, nemligen att Utskottet säger: "Hvad tjénar det väl till att bevilja anslag för aflönande af lärare, när kommunen icke har någon lämplig lokal för skolans inrymmande". Jag ber dock att på förhand få bemöta denna gamla bekanta fras dermed, att det är väl mycket begärdt och att det är alltför mycket ingripande i kommunens ekonomi, att kommunen skulle företaga sig att bygga skolhus, innan den har någon den ringaste säkerhet att få aflönning till lärare i sin skola; det torde vara tid nog att tänka på uppförande af nya skolhus, när man fått säkerhet om erforderlige lärares anställning vid skolan: och hvad kostnaden beträffar, torde det vara nog att erinra, hurusom i det kostnadsförslag, som för några riksdagar sedan framlades i afseende på uppförande af skolhus i Westervik, byggnaden var beräknad till 159,000 R:dr, hvilket icke är en småsak för en mindre kommun. Jag hoppas dock, att Ystad skall åstadkomma ett lämpligt skolhus för vida billigare pris; och får jag till sist förklara *icke allenast*, att, såsom nu sker, frågan framskjutes allt-

för långt och detta på så väl det uppväxande släktets som föräldrars och målsmäns bekostnad, — *utan äfven*, att Utskottets ihärdighet i att afvisa icke skall förslappa min ihärdighet att vid nästa riksdag åter upptaga frågan, om Försynen vill, att jag då är här åter, och är jag förvissad, att, om målet icke nås af mig, skall den eller de män, som efter mig komma att intaga denna plats, omfatta saken lika varmt och med samma intresse som jag det gjort och gör, helst frågan är af den beskaffenhet, att den icke kan falla.

Herr O. B. Olsson: De af Utskottet från Ecklesiastik-departementet hemtade upplysningarne innebära, enligt min åsigt, så klara och tydliga skäl för afslag å de här i fråga varande motionerna, att jag icke kan förstå, huru de af någon kunna motsägas eller giltigheten deraf bestridas. Utskottet säger ju, att, enligt hvad detsamma från Ecklesiastik-departementet inhemtat, hafva utaf de 70 lärareplatser, för hvilka vid 1865—1866 års riksdag löner anvisades, 44 platser af brist på kompetente sökande ännu icke kunnat tillsättas, hvarförutan 42 äldre läraretjänster för närvarande äro obesatta, och vid sådant förhållande har Utskottet ansett sig icke kunna tillstyrka inrättande af någon ny lärarebefattning. Då lärare ej kunna anskaffas till alla de platser, som redan äro försedda med löner, så kan jag icke finna välbetänkt att tillskapa ännu flera dylika lärareplatser, hvarföre jag för min del icke kan annat än yrka bifall till Utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr C. A. Larsson: En af de föregående talarne, Herr Lundström, har påstått att det sällan eller aldrig fattas sökande, så snart det är fråga om att tillsätta en lektorsplats, och det är nog möjligt, att han har rätt i detta sitt påstående, men detta förhållande har icke gått Utskottet alldeles obeaktadt förbi, såsom han synes förmena, utan Utskottet tog detsamma nog under öfvervägande, men fann tillika, att de fleste sökande till lektorstjänster äro kolleger och adjunkter, så att det i alla fall, genom deras befordran, uppstår luckor i de påräkneliga lärarekrafternes antal. Man fann vidare inom afdelningen, att Representationen på sednare tider gått väl häftigt tillväga med anslående af aflöningar till våra elementarläroverk, att man, med ett ord, gått för långt, och att det vore omöjligt att tills vidare fortsätta samma system, utan att man borde vänta till dess kompetente sökande hinna utbildas för emottagande af de tjänster, som redan äro med lön försedda, men allt hittills icke kunnat i brist på lämplige personer tillsättas. Det har icke varit någon ovilja mot hvarken det ena eller det andra läroverket, som legat till grund för Stats-Utskottets ifrågavarande hemställan, utan det har varit den, enligt min tanke, ganska rigtiga åsigten att man icke borde slösa bort Statens medel på personer, som icke visat sig ega de kunskaper eller genomgått de lärareprof, som erfordras för en lärareplats i en offentlig skola, och man ansåg bäst att gifva alla lika rätt. Möjligt är att ett och annat samhälle, med mer eller mindre skäl, kan anse sig berättigadt att framför andra gynnas med anslag ur Statens kassa för utvidgande af der befintliga läroanstalter, men Utskottet har, och som jag tror med rätta, icke funnit lämpligt att på dylika

dylika enskilda funderingar, åtminstone för närvarande, fästa något afseende. Äfven föreställde sig Stats-Utskottet, att Andra Kammarens Tillfälliga Utskott, som har sig anförtrodt utredandet af åtskilliga motioner rörande undervisningsväsendet, möjligen skulle kunna hitta på något sätt att förstärka lärarekrafterna vid våra läroverk utan att dertill behövas några nya anslag, såsom t. ex. genom att tillstyrka bifall till min motion om afskiljande från elementarläroverket af de tvänne lägsta klasserna, och dessas förläggande till folkskolan, hvarigenom undervisningen i elementarskolan skulle taga sin början i den nuvarande tredje klassen, och på hvilket sätt en mängd lärare skulle kunna användas till bedrivande af den högre undervisningen.

Af alla dessa skäl tror jag alla anledningar saknas att klandra Utskottets hemställan i denna punkt, hvilken jag deremot påyrkar måtte af Kammarerna i alla dess momenter godkännas.

Herr Siljeström: I anledning af hvad den förste talaren nämnt om Norrlands behof af fullständiga elementarläroverk ber jag att få framställa en liten anmärkning.

Hvar och en, som vistats vid våra universitet, vet väl att bland den studerande ungdomen derstädes Norrländningarne i allmänhet äro de, som ådagalägga kanske den största ihärdighet i studiernas bedrivande. Det förefaller likasom om Norrländningen i vetenskapen ville söka en ersättning för de förmåner naturen förvägrat hans land. Vi hafva nu vid riksdagarna länge haft Norrland före; alltför ofta har anledningen dertill varit den nöd, som vid flera tillfällen der uppstått. Jag tror att Norrländningarne häri borde se en varning att icke så mycket tänka på klassiska studier, utan på sådana studier, som kunde skaffa dem dagligt bröd och göra dem oberoende af det öfriga landets understöd. Härmed menar jag ej vanliga så kallade "brödstudier", utan praktiska studier, som kunde lära dem att rätt använda Norrlands rika tillgångar till landets materiella förkofran. Det är sådana studier, hvaråt jag anser Norrländningarne ännu böra företrädesvis egna sig, och hvarigenom jag tror att de skulle kunna vinna en säkrare basis både för ekonomiskt oberoende och i andra hand äfven för den högre andliga odlingen.

Ett med detta någorlunda jeunförligt resonnement kan föras äfven i fråga om de öfriga här omnämnda elementarläroverken. Jag tror det är skäl, att vi åtminstone ej göra något vidare för inrättande af nya eller utvidgande af redan befintliga elementarläroverk förr än vi från Ecklesiastik-departementet fått se en fullständig utredning af hit hörande förhållanden och derigenom kunna erhålla en riktig kännedom om de verkliga behof, som härvidlag förefinnas och böra afhjelpas.

På dessa grunder biträder jag Utskottets förslag, att de ifrågavarande motionerna måtte lemnas utan afseende.

Herr Hörnfeldt: Herr Lundström har i sin motion föreslagit, att Riksdagen måtte bevilja löner för ytterligare två lektorer vid Luleå elementarläroverk. Hvad nu angår så väl detta som de öfriga här omnämnda förslagen, ber jag endast få påpeka att, enligt hvad Utskottets Utlatande

utvisar, af de 70 lärareplatser, hvartill löner vid 1865—1866 årens riksdag anvisades, 44 ännu icke kunnat i brist på kompetente sökande tillsättas och att derjemte 42 äldre läraretjenster för närvarande äro obesatte. Vid sådant förhållande torde det ej vara lämpligt att bevilja ytterligare löner till sådana tjänster, och jag tror därför att Utskottet icke kunnat komma till annat resultat, än hvartill det kommit. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Key: Jag ber att få instämma i hvad en talare här midt öfver och en talare längre bort i salen till försvar för Utskottets förslag anfört. För min del tror jag, att föregående Riksdagar gått alltför raskt tillväga i fråga om att anslå löner till lärare vid elementarläroverken, och att vi derfor böra stadna något på denna väg.

Vid 1866 års slut voro af lärareplatserna vid elementarläroverken obesatta 123 stycken, dertill kompetente sökande ej kunnat erhållas, och jag har här i min hand en uppgift från Ecklesiastik-departementet, upprättad i Februari 1868, som visar att 86 sådana lärareplatser då ännu vore obesatta, deraf ej mindre än 4 just i Luleå.

Då det sålunda är genom officiela uppgifter ådagalagdt, att kompetente sökande icke kunna erhållas till alla de tjänster vid elementarläroverken, dertill löner redan finnas anslagna, kan det i en tid af ekonomiskt betryck icke vara skäl att gifva löner till ännu flera sådana platser, för att derefter fylla dessa med studenter, landtmätare, telegraftjenstemän och andra mer eller mindre olämplige personer. Jag anser derfor att Utskottet tillgodosett landets sanna intresse, då det tillstyrkt afslag å de ifrågavarande motionerna, och jag yrkar fördenskill bifall till detta Utskottets förslag, icke på grund deraf att det ej skulle kunna i viss mån vara önskligt att uppnå de mål, motionärerne med sina framställningar afsett, utan derfor att jag icke finner lämpligt att under närvarande förhållanden tillskapa flera lärareplatser, än de som redan existera.

Herr Carlson: Jag vill ej ingå i något bedömande om hvilket af de behof, hvarom de ifrågavarande motionerna handla, må ega företrädet framför de andra. Jag vill endast tillkännagifva, att, enligt min åsigt, förslaget om utvidgande af Oscarshamns elementarläroverk är högeligen förtjent af uppmärksamhet. Men till följd af de förhållanden, som blifvit ådagalagda, vill jag ej nu framställa något yrkande, utan anser att man för närvarande nödgas låta bero vid det slut, hvartill Utskottet kommit.

Herr Björck: Vid 1856—1858 årens riksdag uppgjordes en fullständig plan till reglering af våra elementarläroverk, enligt hvilken skulle på somliga orter finnas läroverk, som voro fullständiga på båda linierna, på andra orter åter sådana, som voro fullständiga allenast på den reala. Men man har undergrävt detta system och så småningom gjort det ena läroverket efter det andra fullständigt på båda linierna. Man får derfor icke förundra sig att pretentioner på enahanda utvidgning, såsom fallet här är med Herrar Trägårdhs och Lundströms motioner, framställas från de andra, ännu endast på reallinien fullständiga elementarläroverken.

Men jag tror, att vi måste hejda oss på denna bana, och att det vid närmare undersökning skall befinnas, att man gjorde orätt, då man afvek ifrån den vid 1856—1858 års riksdag utstakade plan för elementarläroverkens reglering. Jag tror, att man snart skall finna det fullt tillräckligt, att vi på några ställen i landet hålla fullständiga elementarläroverk för dem, som vilja bereda sig för den högre statstjensten eller för de sysselsättningar, der omfattande studier äro nödvändiga och i öfrigt desto flera undervisningsanstalter för dem, som vilja egna sig åt industriens och arbetets tjenst.

Jag anser därför, att det nu vore ett dubbelt fel, om vi ginge längre i att utvidga särskilda elementarläroverk, och jag föreställer mig, att den tid, då man skall kunna finna allmännare understöd för en åsigt, motsatt den jag nu uttalat, är långt aflägsen. För min del är jag öfvertygad att man, utan att anföra vidare skäl, kan påräkna Kammarens bifall till Utskottets förslag.

Herr Lundström: Jag har begärt ordet för att svara på åtskilliga anmärkningar, som blifvit framställda emot mitt förra anförande.

Vi Norrländningar hafva af en talare fått anvisning på hvad vi böra studera. Jag vill endast fästa den talarens uppmärksamhet derpå, att många af våra utmärktaste män hafva utgått från fattig mans koja i Norrland, lika såväl som i andra provinser, och jag tror därför att man icke bör söka förhindra Norrländningen att idka studier.

Hvad angår påståendet att man bör afvakta hvad Andra Kammarens Tillfälliga Utskott för undervisningsfrågornas behandling kan komma att föreslå, så får jag nämna att, om de två lägsta klasserna vid elementarläroverken tagas bort eller ej, så kan det ej utöfva något inflytande på lektorsklasserna och har följaktligen ingenting att göra med min motion.

Hvad Luleå särskildt beträffar, så ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att läroverksbyggnaden derstädes, som består af ett dyrbart stenhus, bekostats af Luleå stad ensamt, utan att den, såsom på många andra ställen egt rum, erhållit något bidrag dertill af länet eller Staten. Denna omständighet borde äfven kunna anses såsom ett skäl att bifalla min motion. Deri har jag redan antydtt att af lärjungarne vid läroverket, hvilka uppgå till ett antal af nära 80, endast 3 tillhöra den reala linien. Detta förhållande bevisar bäst, att läroverket behöfver utvidgas till ett på båda linierna fullständigt.

Herr Hedlund: Enligt en inom Undervisnings-Utskottet utarbetad tabellarisk öfersigt af elementarläroverken i riket, hade Luleå högre elementarläroverk, under vårterminen 1867, 8 lärjungar i skolans högre afdelning, räknad från och med sjette klassens första år. För att undervisa dessa 8 lärjungar voro trenne lektorer anställda, med löner från Statsverket af 7,500 R:dr, hvadan Staten betalade denna undervisning med nära 1,000 R:dr för hvarje lärjunge. Att man, under sådana förhållanden, begär anslag till ännu flere lektorer, kan ej annat än väcka någon förvåning.

Ystads läroverk har tillsammans 111 lärjungar, hvaraf i 5:te klassen 14 på den klassiska och 4 på den reala linien. Äfven här synes man

alltså kunna vänta något, innan läroverket vidare utvidgas. Detsamma gäller om Carlshamn, hvarest af 117 lärjungar vid hela läroverket i 5:te klassen finnas 14 på den klassiska och 10 på den reala linien, alltså ej flere än lärarne kunna väl sköta.

Det treklassiga läroverket i Oscarshamn har 66 lärjungar, deraf i tredje klassen 12 på den klassiska och 9 på den reala linien. Äfven här synes alltså behöfvet af utvidgning ej vara tvingande. Detsamma synes gälla äfven öfriga läroverk, till hvilkas utvidgning anslag blifvit begärda. Jag yrkar alltså bifall till Stats-Utskottets Betänkande.

Öfverläggningen var slutad; och blefvo, efter derom af Herr Talmanen framställda särskilda propositioner, alla de af Utskottet i denna punkt gjorda hemställanden utaf Kammaren bifallna.

Mot det, rörande Utskottets hemställan under litt. a, sålunda fattade beslutet anmälde Herr Lundström sin reservation.

Punkten 13.

Härvid yttrade:

Herr Lundström: I afseende å denna min motion ber jag att få framställa åtskilligt som synes hafva undgått Utskottets uppmärksamhet. Vid 1856—1858 årens riksdag afgaf Kongl. Maj:t till Rikets Ständer framställning om inrättande af ett högre elementarläroverk i Piteå, men denna framställning blef icke af Rikets Ständer bifallen. Under samma riksdag föreslogs af flere motionärer inrättandet af ett fullständigt elementarläroverk inom Westerbottens län, och Rikets Ständer biföllo det. I afseende på Norrbottens län bifölls inrättande af ett dylikt läroverk endast så till vida, att endast ett på reala linien fullständigt skulle der inrättas, men med afseende å stället, der detta borde förläggas, voro tankarne delade. Två Stånd bestämde sig för Piteå och de två andra stadnade i det beslut, att Kongl. Maj:t skulle bestämma uti hvilken stad det skulle förläggas. I förstärkt Utskott beslöts att Kongl. Maj:t skulle ega att bestämma platsen, och Kongl. Maj:t afgjorde frågan till förmån för Luleå. I sammanhang härmed fattade Riksdagen det beslut, att Piteå läroverk hädanefter endast skulle hafva två lärare. Detta var under dylika förhållanden en kännbar förlust för Piteå. Staden hade nemligen ända sedan Drottning Christinas tid haft ett läroverk med fem lärare. Med ett enda slag beröfvades det nu tre af desse lärare. Vid 1859—1860 års riksdag gjordes af enskilde motionärer framställning om utvidgning af läroverket och denna framställning vann Riksdagens bifall i så måtto att den beviljade anslag till två nya lärare. För att få läroverket i samma skick, det förut varit, beslöto stadens innevånare att aflöna ytterligare en lärare. Detta är gången af saken. Rikets Ständer hafva i skrifvelse sistnämnda riksdag insett och medgifvit den kännbara förlust, som drabbat staden, och på denna grund beviljades tillökningen, men steget togs icke fullt ut, ty, såsom vilkor för att läroverket hädanefter skulle anses såsom femklassigt, stadgades att staden skulle bekosta en femte lärare. Det synes som om Utskottet icke skulle tagit fullständig kännedom om förhål-

landena, då det säger, att genom den vid 1856—1858 års riksdag beslutade reglering af de offentliga undervisningsverken, lärdomsskolan i Piteå blef förändrad till apologistkola med tre lärare. Detta är dock icke i enlighet med verkliga förhållandet, ty den förändrades till ett lägre elementarläroverk med två lärare.

Utskottet kommer slutligen till sitt afstyrkande af motionen på den grund, att det ankommer på staden att fortfarande utgifva eller för framtiden indraga aflöningen till ifrågavarande lärare. Jag anser dock tvifvelaktigt, huruvida staden kan indraga anslaget med mindre detsamma af Staten öfvertages; ty i samma stund den det gjorde komme denne lärare, som bör betraktas på samma sätt som de af Staten aflönade, på bar backe. Stadens ringa folkmängd och dennas medellöshet har gjort att staden nödgats söka blifva befriad från denna utgift, och jag hoppas därför att Kammarerna skall inse billigheten af min motion, helst här icke är fråga om inrättande af en ny lärareplats, utan endast om omflyttningen af en lön. Jag får därför, under nedläggande af min reservation mot Utskottets motivering, anhålla om bifall till min motion.

Herr Hedlund: Jag erkänner villigt, att det är en stor frikostighet af Piteå stad att bekosta en lärare, ty förhållandet med lärjungarnes antal är följande: första klassen har 23 lärjungar, andra tolf och de öfriga klasserna tillhopa 19 lärjungar. Om nu två lärare beräknas för de båda lägsta klasserna med 35 lärjungar, så återstå för de öfriga 19 lärjungarne tre lärare. Vill staden fortfarande aflöna en lärare, så må den gerna göra det, men icke bör Staten dermed betungas. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

Punkterna 14—18.

Biföllos.

Punkten 19.

De af Utskottet i trenne särskilda moment, öfverst å sidan 14 gjorda hemställanden, anmäldes till föredragning och lästes, hvarefter ordet begärdes af

Herr Otterström: Förevarande fråga har från 1840 stått på riksdagarnes dagordning. Frågan gäller nemligen bästa sättet, hvarpå Staten kan och bör understödja folkskolan, som är ämnad att blifva underlaget för all medborgerlig bildning.

Fritt bör denna institution få utveckla sig, och härmed vill jag på förhand inlägga ett underkännande af hvarje försök att uppifrån med diktatoriska påbud gripa in i kommunens sjelfbestämmningsrätt utöfver billighetens gräns. Jag är öfvertygad derom att folkskolan ej kan gå framåt, utan såvida han bygges på folkets kärlek och dess alltmer stigande begrepp om skolans vikt och värde.

För frågans rigtiga bedömande har denna riksdag en stor förmån framför sina föregångare. Vi hafva att tillgå icke blott folkskoleinspektörernes digra berättelser, utan ock en förtjenstfull utredning dels i Kongl. Maj:ts Berättelse om hvad som tilldragit sig i riket sedan sista riksdag, dels i bilagan N:o 7 till Statsråds-protokollet i Kongl. Propositionen om statsverket.

Af denna riksdag kan därför landet hafva rätt att vänta fastställandet af sådana grundsatser med afseende på anslagens utgående till folkskolorna, att enkelhet, reda och rättvisa derigenom kunna inträda i stället för det trassel och det godtycke, hvaröfver allmän klagan försports.

Af nämnda utredning kan hvar och en finna, huru genom sjelfva sättet för anslagens utgående antingen ett mäktigt hinder för eller en kraftig sporre till folkskolans utveckling kan deri läggas.

Man ser, huru stora församlingar genom det rika anslaget af personliga skyddsafgiften, utgående efter folkmängd, utan vilkor af folkskolors upprättande efter folkmängdens behof, haft en eggelse att släpa sig fram med anslaget, hållande skolan nere, och undandragande sig tillskott; men man ser ock, huru de särskilda anslagen, utgående endast i förhållande till hvad kommunerna sjelfva ville tillskjuta, eggat till ansträngningar för folkskolors upprättande efter folkmängdens behof.

Den väg man har att gå, den grundsats man har att tillämpa, har jag i min förnyade motion uttalat. Den uttalas ock i Herr Björcks reservation, der det heter: "Då det mål, som måste sökas, är att sätta församlingarne i nödvändighet äfvensom i tillfälle, att sjelfva åstadkomma och upprätthålla folkskolan till den omfattning, som hvarje ort för sig påkallar, synes det angeläget, att den speciela befattning med fördelningen af hvarje anslag, som nu tillkommer styrelsen och dess organer, upphör ju förr dess heldre, och att det övergångsstadium, som varit nödvändigt, men icke längre bör vara det, bringas till slut, samt saken slutas så, att den utvecklar sig af sig sjelft."

Huru kan någon föreställa sig, att denna grundsats kan komma till utförande på annat sätt, än jag i min motion föreslagit, eller på det sätt, att Staten med ett visst lika belopp understödjer hvarje skola af samma art. Jag kan icke finna någon annan väg att komma till samma mål.

Det första anslaget gafs 1840 till belopp af 75,000 R:dr, och det gafs till understöd för *lärares aflöning*; 1845 ville man kraftigare understödja folkskolan och man anslog halva personliga skyddsafgiften att utgå efter folkmängd, till belopp af en half million. 1856 anslog man vidare hälften af den återstående halva skyddsafgiften. Men som man af erfarenheten hade fått lära, att det i förra *sättet* låg ett misstag, fästade man vid delfäendet af det nya anslaget till lärarens aflöning det vilkor, att kommunen skulle tillskjuta först lika mycket som "folkskoleafgiften" och dertill hälften af resten, då Staten gaf andra hälften, hvarigenom Staten genom det första anslaget af personliga skyddsafgiften tillsammans med det särskilda sednare tillkomna anslaget bestrider jemnt hälften af lärarens kontanta lön till 500 R:dr inom alla kommuner, som hafva sin folkskola upprättad någorlunda för behofvet, ty der folkskolan är så upprättad, der räcker ej "folkskoleafgiften" till för lärarens halfva lön, och der har man rätt till fyllnaden i halfva lönen af det särskilda anslaget.

Der satt i Stats-Utskottet den tiden, från 1856 och derpå två följande riksdagar, en man, som var själen i Utskottet i folkskolefrågan och som derefter såsom ecklesiastikchef handhaft densamma med värma och nit. Den nya grundsatsens fastställande är hufvudsakligen hans förtjenst, men att den icke kunnat genomföras har sin hufvudsak i det sätt, hvarpå anslaget af år 1845 ännu utgår och hvarom bilagan N:o 7 till Statsrådsprotokollet nogsammt vittnar, då den lägger i dagen en del stora kommuners benägenhet att släpa sig fram med det anslaget till föga heder för sig sjelfva och den lagstiftning, som dertill gifvit anledning.

Halfva personliga skyddsafgiften utgör nu 640,000 R:dr, men det särskilda anslaget till "förbättring af folkskolelärarelöner" utgör blott 150,000 R:dr, och dock visar sig af nämnda bilaga och andra redogörelser, att detta sednare anslaget genom *sättet* för dess utgående varit sporen till den kraftigare utveckling, som folkskolan tagit från 1856, då det förra vida större anslaget ännu mångenstädes är ett påtagligt hinder för skolans utveckling. Att blott 1,282 församlingar fått del af det särskilda anslaget bevisar ju att de flesta församlingarne ännu hjälpa sig fram med "folkskoleafgiften", hvaraf åter bevisas, att de icke hafva sin folkskola upprättad för behofvet. Detta bevisas äfven deraf, att, om anslaget af halfva personliga skyddsafgiften indrages och beloppet, 640,000 R:dr, med det särskilda anslaget af 150,000 R:dr, uppföres på ordinarie stat, i enlighet med min motion, detta anslag, tillsammans 790,000 R:dr, icke allenast räcker till för aflönande till hälften af alla nuvarande rikets folkskolelärare, utan lemnar ett öfverskott, hvarmed 500 nya folkskolor skulle kunna upprättas med anslag af halfva lärarelönen. Dessa 500 nya skolor äro just de, som de större församlingarne behöfva, och hvilkas upprättande skulle påskyndas, om man såge vinsten i att derigenom komma i åtnjutande af ett anslag, som man nu får innehafva, utan att göra hvad man bör.

Med afseende på rigtningen till det bättre, som folkskoleväsendet tagit från 1856, vill det dock synas mig, som skulle bemödandet mera gått ut på att göra toppen glänsande än stammen kärnfull. Från 1842 hade 13 seminarier ett anslag af 9,000, nu hafva 9 seminarier ett anslag af 90,000 R:dr. Seminariieleverne, flera till antalet den tiden, hade ett stipendianslag af 13,000 R:dr, de hafva nu 45,000. Man anslår 50,000 R:dr till en seminariibyggnad, 3,000 R:dr till två lärare i trädgårdsskötsel, o. s. v. allt ganska godt. Skada blott, att man med 150,000 R:dr "till förbättring af folkskolelärarnes löner" behöfver pruta på hvad församlingarne eljest hafva rätt att få, samt att man svarar andra, att de icke kunna få något till understöd för sina småskolor, emedan det på ordinarie stat för ändamålet uppförda anslag af 150,000 R:dr, ej räcker till för de många.

Den ovisshet, som råder med afseende på församlingens rätt till del i anslaget, beroende dels af anslagets tillräcklighet eller otillräcklighet, dels af den "pröfning", som i många fall måste utgå från subjektiva grunder, gör det nuvarande *sättet* lika odiöst för skolstyrelserna, som tungt och ansvarsfullt för vederbörande pröfvare och kontrollörer. Allt detta obehag kunde undvikas genom den enkla och rättvisa utvägen att till hvarje skola anvisa ett gifvet anslag.

Jag ville på dessa grunder yrka på bifall till min motion, men som jag icke kan godkänna det skrifvelseförslag, som Utskottet afgifvit, såsom äsyftande ett alltför hårdhänt ingripande i kommunens själfbestämmanderätt, så och emedan ett skrifvelseförslag i syftningen af min motion skulle kunna afgifvas med möjlighet att blifva antaget äfven af Första Kammarerna, får jag vördsamt anhålla att punkten må till Utskottet återremitteras.

Häri instämde Herrar *Ola Jönsson* och *Anders Nilsson*.

Herr Jöns Olsson i Nordanå: Stats-Utskottet har på skäl, som i Statsråds-protokollet blifvit förebragta, ansett sig för närvarande icke kunna föreslå någon förändring i dispositionen af den personliga skyddsafgiften, och har derföre hemställt, att Herrar Nils Nilssons och Rundbäcks motioner samt Herr Otterströms under momenten *a*, *b*, *c* och *d* förekommande yrkanden må lemnas utan afseende; hvaremot Utskottet, med afseende på i Statsråds-protokollet förekommande och af motionären framdragna exempel på vissa församlingars underlåtenhet att underhålla tillräckligt antal folkskolor, föreslagit, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, med ändring af 1 § i nu gällande folkskolestadga, låta i samma stadga inflyta sådana bestämmelser, hvarigenom hvarje församling tillförbindes att underhålla ett med hänsyn till såväl folkmängd som areal bestämdt antal med examinerade lärare försedda folkskolor.

Denna Utskottets tanke att endast genom ändring af 1 § söka åstadkomma tillräckligt antal folkskolor anser jag icke vara den lyckligaste; och jag tror dessutom att detta förslag är både för strängt och för mildt. För strängt derföre att det aser att med tvång åstadkomma det äsyftade ändamålet, och för mildt derföre att det lika väl som nu gällande stadgande, kan eluderas. Jag anser det vore bättre, om samma vilkor fästades vid skyddsafgiftens erhållande som angående statsbidraget till folkskolelärares löneförbättring är stadgadt; och detta skulle, enligt min tanke, vara det enklaste medlet att vinna målet, om man frantog kommunerna den hjälp, de visat sig ej vilja hafva eller åtminstone missbrukat, derföre att några vilkor för dess erhållande icke varit bestämda. Jag ber dock att på samma gång få nämna, att jag icke delar Herr Otterströms åsigt om lämpligheten deraf att skyddsafgiften till Staten indroges och att ett den indragna skyddsafgiften motsvarande belopp på ordinarie stat uppfördes för att sedermera till kommunerna utdelas; utan tror jag det nuvarande sättet för skyddsafgiftens utgående vara det lämpligaste. Enligt detsamma erhålla församlingarne afgiften i Juni eller Juli månad, men om denna afgift indroges till Staten, skulle det motsvarande statsbidraget icke utfalla förr än följande året på samma gång som öfriga statsanslaget. Detta vore ungefär detsamma som om afgiften för ett år indroges utan att komma folkskolorna till godo. Sedermera blefve förhållandet visserligen detsamma som förut, men själfva öfvergången komme att blifva ganska kännbar för kommunernas kassar.

Då jag har ordet, vill jag äfven fästa uppmärksamheten på den olikhet i fördelningen af statsanslaget, som eger rum. Herr Otterström

har sökt matematiskt bevisa, att det gör församlingarne detsamma om statsanslaget utgår med 9 R:dr eller 99 R:dr. Af Kongl Kungörelsen den 11 December 1863 synes verkligan som skulle förhållandet vara sådant, men så är det icke å alla orter. I den ort, jag tillhör, få alla församlingarne lika belopp, eller 101 R:dr i statsbidrag, utan afseende å storleken af det belopp, hvarmed församlingarne sjelfva bidraga.

I likhet med Herr Otterström yrkar jag på nu anförda skäl, att hela den föredragna nittonde punkten må för ny behandling till Utskottet återremitteras.

Herr Rundbäck: Vid de föregående riksdagar, då jag varit närvarande, har jag sällan tagit till ordet i frågor sådana som denna, ty folkskolan har alltid haft att påräkna större och mera snillrika försvarare än jag. Likväl, då jag tycker mig förmärka, att en reaktion eller ljumhet börjar göra sig gällande i intresset för folkskolans angelägenheter, har jag af denna orsak begärt ordet och vill till en början taga i skärskådande den grundsatsen, huruvida Staten eger skyldighet att ingripa i folkskolans angelägenheter. Denna fråga måste man en gång göra rätt klar för sig, och på samma gång är det nödigt att reda den frågan, huru Statens bidrag till folkskolan böra gestalta sig, ty i detta hänseende råder för närvarande stor otydlighet, som inverkar förlamande på undervisningen.

Innan jag besvarar frågan, om Staten bör ingripa i folkskolans angelägenheter och huru detta skall ske, vill jag emellertid framställa och söka besvara en annan fråga, som å den första har ett afgjordt inflytande, nemligen den: har folkskolan något ändamål och hvilket är det? Har folkskolan ett statsändamål eller ett kommunaländamål eller endast ett privat ändamål? Jag svarar: I min tanke har folkskolan i första rummet ett statsändamål, hvilket de andra båda äro underordnade. Huru viktigt folkskolans statsändamål är vill jag icke afgöra, helst mitt omdöme möjligen icke kunde anses fullt tillfredsställande; men jag hänvisar i detta afseende till hvad som yttras i Kongl. Maj:ts till 1862 års Riksdag aflåtna nådiga Proposition, der det heter bland annat: att en sann folkupplysning "ovedersägligen bildar den fastaste grundval för ett lands lycka, och på samma gång den alstrar och stärker kärlek till frihet och fosterland, säkrast både förhindrar frihetens missbrukande och åt landet bevarar dess sjelfständighet". Ett sådant dyrbart ändamål har folkskolan. Vigten af denna medborgerliga bildning kan man väl ej förneka, och har väl aldrig blifvit förnekad; ty redan i fordومتida uttalade en stor man, att pligtens bud måste för barnen upprepas både bittida och sent, borta och hemma. För att utveckla anlagen, befordra upplysningen, rena sinnena, mildra sederna och bereda lycka för detta och ett tillkommande lif, kan man väl för ett sådant mål offra för mycket? Och att folkskolan har dessa verkningar, dertill kan man sluta af hvad vårt eget lands förhållanden gifva vid handen, men utlandet erbjuder än mera slående exempel derpå. Skottland t. ex. var för ett par århundraden tillbaka ett oländigt land, bebodt af ett rätt och ohyfsadt släkte, det utgick ett påbud, att folkskolor skulle inrättas, dessa skolor omhuldades och de hafva nu verkat derhän, att Skottlands folk kanske står högst i afseende på kultur. Samma, om icke än mera förvånande verkningar har man sett folkskolan

utföva i Amerika. Men dessa länder hafva förstått att göra uppoffringar, svarande mot det höga ändamålet. Det visar sig äfven, att folkskolan inverkar icke blott på folkets kultur och dess utveckling i fredliga värf, utan i så måtto influerar äfven på folkets uppträdande i det yttre, så att man ser hos de mera upplysta folken en lifvigare känsla för bevarande af den starkaste frihet och sjelfständighet. I det sista Amerikanska kriget kunde man märka exempel derpå. Ut i en stat hörande till de mindre, men, i fråga om folkundervisningen, kanske en bland de främste, berättas hundradetals skollärare hafva gått ut i striden åtföljde af sina lärjungar, för att kämpa mot slafveriet och man lärer dervid sett under af tapperhet från dessa sällsamma krigare. Preussens framgång under det sista kriget torde väl icke i främsta rummet få tillskrifvas tändnålsgeväret, utan dess, i jemförelse med Österrikes, mera intelligenta befolkning.

Då folkskolans ändamål är så stort och viktigt, böra, enligt min åsigt, bidragen svara deremot. Detta erkännes af vissa och man vill gå så långt som möjligt. Andra åter tro, att folkskolan bäst utvecklas, om den får reda sig sjelf och slutligen vilja andra, att Staten skall lemna folkskolan understöd, men under vissa vilkor och på visst sätt. Denna sista åsigt har hos oss gjort sig gällande. Här finnes ett lagbud att i hvarje socken skall finnas en folkskola. Här finnas många nyttiga föreskrifter i afseende på undervisningens ordnande och handhafvande. Staten lemnar äfven understöd åt folkskolan, men vid beviljandet af dessa begär man det stora felet, att bidragen lemnas icke åt skolan, utan åt församlingen. Dessutom gifver den nu rådande anordningen anledning till en mängd öfverflödiga göromål för en del myndigheter, som skola afgifva en mängd utlåtanden och anordningar med requisition och liqidation af medlen. Allt detta kunde med större fördel ordnas på annat sätt. Det sätt jag föreställt mig lättast skulle leda till målet, skiljer sig från det nu tillämpade genom den i min tanke på samma gång enkla och välgörande bestämmelsen, att hvarje församling skulle af Staten erhålla ett bidrag så stort som folkskolelärarens lön och dermed punkt. Församlingarne skulle sjelfva bestämma öfver sina skolors ordnande och huru stora lärarekrafter erfordrades; och att dessa skulle rättas efter lärjungeantalet, tror jag vara alldeles riktigt. Att nu ej så sker visade sig af den förste talarens på uppgifter från Ecklesiastik-departementet grundade utredning, som tydligen ådagalade, att den grund Staten nu följer vid beviljande af understöd åt folkskolan icke är den rätta. Skulle åter saken ordnas så som jag tänkt, är jag viss, att alltsammans skulle komma på en lika enkel som rättvis och billig grund och folkskolornas antal skulle icke blifva beroende af församlingarnes antal utan af lärjungeantalet. Man behöfver icke heller frukta, att detta skulle medföra en för stor uppoffring för Staten, ty anslagen till folkskolan äro icke mindre nu än som skulle behöfvas för att Staten ensam skulle aflöna folkskoleläraren, hvarvid församlingen naturligtvis skulle såsom nu lemna naturaprestationerna.

På grund af hvad jag sålunda i korthet haft äran anföra, anhåller jag om återremiss, så mycket heldre som tvänne vid Betänkandet fogade reservationer visa att åtminstone icke Utskottets alla ledamöter gillat den nuvarande fördelningsgrunden för Statens bidrag till folkskolan.

Jag yrkar således återremiss.

Med anledning af hvad sålunda i frågan blifvit anfördt hemställde Herr Talmannen och biföll Kammaren att, jemte här ofvannämnda hemställanden, jemväl det af Utskottet i denna punkt afgifna förslag till underdånig skrifvelse skulle till öfverläggning i ett sammanhang förekomma.

Berörda skrifvelseförslag blef alltså uppläst och yttrade derefter:

Herr Rosenberg: Jag hade visserligen ämnat att något vidlyftigare betrakta denna fråga, men då diskussionen redan varat mera än en timma, oaktadt blott tre talare hafva yttrat sig och jag icke vill sätta Kammarens tålmod allt för mycket på prof, skall jag inskränka mig till några ord.

Den, som egnat snart sagdt ett helt lif åt folkskolan, kan icke annat än med vemod läsa det resultat, hvartill Utskottet kommit i denna punkt. Jag vill visst icke klandra Stats-Utskottet därför, ty frågans behandling i Första Kammaren visar, att de allmänna åsigtterna snarare skylla Utskottet för att hafva gått för långt, än hafva gjort för litet. Jag har dock trott, att efter det 25-åriga arbete, som Staten och kommunerna egnat folkskolan, tiden nu vore inne, att föreskriften i 1842 års skolstadga derom, att i hvarje socken skulle finnas minst en skola, kunde blifva en en sanning. Men då man ser detta Utskottets Betänkande och känner utgången inom Första Kammaren, har man ingenting annat än att hoppas på framtiden och söka på den fria öfvertygelsens väg hinna målet, och det enda man nu kan göra därför är att på allvar höja sin röst till förmån för en bättre sakernas ordning. Vid denna riksdags början hade jag mig bekant, att Herr Otterström skulle väcka en motion rörande fördelningen af Statens bidrag. Jag tog mig då före att väcka en annan motion, för att åstadkomma en lämpligare anordning af undervisningen i folkskolan, så att denna kunde bära bättre frukt. Bådas vårt hopp var, att för behandling af detta så viktiga ämne, ett särskildt Utskott skulle blifva tillsatt, men detta hopp gick icke i fullbordan. Hvad åtgärd man nu bör vidtaga i frågan är ganska svårt att säga, sedan Första Kammaren redan fattat sitt beslut i ämnet och dervid godkänt de tre första momenten i Utskottets Betänkande och afslagit den af Utskottet tillstyrkta skrifvelsen. Vid någon af de närmast föregående riksdagarne aflät man äfven en underdånig skrifvelse med anhållan att Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida Statens bidrag till folkskolan icke kunde upphöra derigenom att den återstående delen af skyddsafgiften ansloges till hvarje församling. Att detta ej gick an derom finner man en grundlig utredning i Statsråds-protokollet, och erfarenheten visar mer än tillräckligt att det icke går an att ännu öfverlemna åt församlingarne att på egen hand sköta sina folkskolor, då man känner den liknöjdhet i detta afseende, som inom vissa församlingar är rådande. Ty, då man erkänner, att på många ställen hafva kommunerna gjort ofantligt stora uppoffringar för sin folkskola och denna äfven lemnat ganska lysande resultat, måste man äfven medgifva, att det på åtskilliga andra ställen står klent till. Det är allmänt känt att sjelfva Regeringen nyligen ålagt en församling att använda skyddsafgiften för att dermed bygga skolhus, hvilka de ej sjelfve velat med kommunens egna medel uppföra. Att det sålunda icke går an att helt och hållet öfverlåta omsorgen om folkskolan åt kommunerna, ligger i öppen dag, utan tror jag

för min del, att den enda rätta vägen är den, som blifvit af Herr Otterström förordad. Vill man verkligen hafva tillräckligt antal folkskolor, så måste Staten lemna bestämdt bidrag icke till församlingen på höft utan till de skolor, som verkligen finnas. Detta blir då en sporre för församlingen, i stället för att den nu utgående skyddsafgiften ofta är ett hyende för liknöjdheten, då man till och med sett församlingar låna ut den för att samla kapitaler. Församlingen borde väl åtminstone försättas i nödvändighet att göra något för sitt folkskoleväsende, för att få del af skyddsafgiften. Ännu skulle således något kunna vinnas, i händelse Stats-Utskottet skulle vilja tillstyrka en underdånig skrifvelse i den syftning som den förste talaren påyrkat.

En föregående talare, som yttrat betänkligheter emot det af Herr Otterström föreslagna sättet att tillvägagå, framhöll att folkskoleafgiften icke blefve disponibel förrän ett år efter det den uppburits. Men då nu det tillgår så, att folkskoleafgiften redovisas af uppbördsmännen efter de allmänna uppbördsstämornas slut och sedermera utanordnas från landtränterierna i Maj månad, ser jag ej, hvarför man icke kunde förfara på samma sätt. Jag har blott velat påpeka detta, på det att man icke må tro, att denna betänklighet skulle lägga något hinder i vägen och yrkar jag för öfrigt återremiss.

Herr Magnus Svensson: Jag ber blott att få instämma med den förste talaren och yrkar återremiss.

Herr Statsrådet Carlson: Det må tillåtas mig att egna några ord åt det viktiga ämne, som nu är å bane, nemligen frågan om det sätt, hvarpå ändamålsenligast folkskolan bör uppmuntras och folkbildningen befärdas. Det är ostridigt, att vi i detta hänseende under olika tider följt tvänne olika system, och jag anser det vara lätteligen ådagalagdt, att de olägenheter, hvaröfver man klagat, ytterst hafva sin grund i en sammanblandning af dessa båda system.

Det första bestod, som bekant, i den s. k. personliga skyddsafgiftens utdelande till församlingarne. Detta förfaringssätt var lämpadt efter då rådande förhållanden: man egde inom kommunerna hvarken tillgångar eller skolor; behoven voro lika stora öfverallt, och någon lämpligare utväg till deras afhjelpande torde det varit svårt nog att utfinna. Men tiden gick; skolorna utvecklade sig olika, undervisningen visade på somliga orter större, på andra ringare eller inga framsteg; och detta hade till följd antagandet af det system, som sednare antogs, och som väsendtligen består i att anslå bestämda belopp för bestämda ändamål. Under denna tid har likväl — hvilket torde vara i friskt minne åtminstone hos dem, hvilka bevistat föregående riksdagar — ännu en gång en del af skyddsafgiften anvisats till folkskolans behof, oaktadt det ej dröjde länge, förr än äfven den förvandlades till bestämdt anslag.

I denna riktning utvecklade sig saken till följd af så att säga sin egen inre natur. Men i det nya systemet bibehölls äfven en del af det gamla. Det skedde genom det af 1856 års Ständer stadgade vilkor: att församlingarne, för att komma i åtnjutande af Statens nya understöd, sjelfva borde först hafva lemnat tillskott, till lika belopp mot den bekomna halfva

skyddsafgiften. Denna kvarleva från det gamla systemet är det egentligen som framkallat mycken oro och mycket bryderi inom församlingarne, dels derföre att man ofta misräknat sig, och derföre bekommit mindre belopp än man påräknat, dels derföre, att, då äfven naturaprestationer härvid förekommo, man måste ingå i församlingarnes hushållning och i någon mån kontrollera deras valvationer, hvilket alltid verkade störande, dels slutligen derföre, att församlingarne icke kunde med någon visshet beräkna det belopp, som af statsmedel kunde till dem disponeras, förr än långt efter det de iklädt sig förbindelsen att utgifva tillskott.

Dessa olägenheter hafva likväl motsvarats af ganska betydliga fördelar. Under detta system har, såsom redan blifvit yttradt, mängden skola kallats till lif, mångt barn, som eljest framlevat sitt lif i okunnighet och mörker, vunnits för bildningen. Emellertid befinna vi oss nu vid en vändpunkt. Då anslagen blifvit uppförda på ordinarie stat, äro församlingarne naturligtvis i oförkränt åtnjutande af hvad de en gång erhållit. I detta hänseende har man kommit till ett slags afslutande af det nya systemet. Dertill kommer, att anslagen äro nära uttömda, ett af dem helt och hållet.

Vid detta förhållande synes tiden vara inne att beträda en ny väg. Huru svår denna uppgift är, torde vara klart för något hvar, särdeles för dem, som satt sig in i ämnet. Hufvudsakligen antager jag likväl böra härvid tvänne synpunkter bibehållas. Först och främst böra församlingarne ej gå i mistning af det statsbidrag de en gång erhållit eller någon del deraf, och för det andra böra de nya anslagen ställas i direkt förhållande till undervisningens behof och således gifvas med bestämdt belopp för hvarje ny skola.

Tvänne förslag hafva vid Riksdagen blifvit väckta, betydligt skiljaktiga sins emellan. Enligt det ena skulle hela skyddsafgiften återtagas och folkskolan erhålla blott bestämdt anslag. Olägenheterna af denna plan synas mig bestå deri, att man skulle rubba de bestående förhållandena, bryta med vanor, som redan hafva rotfäst sig. Det andra förslaget, som afser hela skyddsafgiftens utdelande till församlingarne, lider till en del af samma olägenheter, som det förra. Äfven detta system fräntager en mängd församlingar de bidrag, af hvilka de hittills varit i åtnjutande. Emellan 500—600 församlingar skulle förlora på denna åtgärd, som, under en skenbar jemnhet och rättvisa, i sjelfva verket innebär en stor obillighet. De församlingar, som vilja fullständigt ordna sitt skolväsende, skulle derigenom bekomma ett alldeles otillräckligt understöd, under det att andra erhöle större bidrag, än hvartill de kunde anses berättigade. Skulle dervid jemväl fästas den bestämmelse, som förslaget gifver vid handen, och som äfven Stats-Utskottet antydt, nemligen att en plan först skulle uppgöras för hvarje församlings skolväsende och antagas innan skyddsafgiften öfverläts, så blefve pröfningen dervid ännu mycket mera bekymmersam än nu är förhållandet. Man skulle, såsom i en reservation äfven blifvit anmärkt, nödgas utgå från anslagets belopp och derifrån komma till skolans behof, i stället för tvärtom. Slutligen skulle i de flesta fall skyddsafgiftens belopp icke slå jemnt in med den för skolväsendets ordnande erforderliga summa, och således antingen öfverskott uppkomma eller brist.

Enligt min tanke gifves det ett enkelt sätt att ordna dessa förhållanden och komma till ett system, i hvilket Staten kraftigt understödjer församlingarne och befrämjar folkbildningen. Man kommer nemligen i väsentlig mån till detta mål, om man blott låter fara allt afseende på den först utdelade skyddsafgiften. Det var just i denna punkt, som de båda hittills använda systemen blandat sig, och hvarifrån de största svårigheter, som man hittills haft att utstå, härleda sig. Numera torde man kunna upphöra att vidare göra afseende på skyddsafgiften. De församlingar, som hafva rättmätiga anspråk på understöd med afseende på de tillskott de lemnat till skyddsafgiften, hafva för det mesta fått dem tillfredsställda, hvaremot de församlingar, som hafva större skyddsafgift än tillskott, så länge varit i besittning deraf, att Staten torde kunna låta förblifva vid hvad den sålunda en gång gifvit. Man skulle kunna sålunda avsluta räkningen och börja en ny på nya grunder. Och den hufvudsakliga grunden kan, enligt mitt omdöme, svårligen blifva annan än den, att man åt hvarje ny skola lemnar ett bidrag till bestämdt belopp, olika för egentlig folkskola och för småskola. Derigenom befriar man församlingarne från den ofvan antydda moträkningen, som väcker så mycken oro och framkallar så många olägenheter; och det sålunda utdelade understödet utgör en kraftig sporre för församlingarne, att med allvar gripa verket an. Naturligtvis skulle detta icke utesluta möjligheten af särskilda bidrag för särskilda fall, såsom till en sådan församling, som icke kunde ensam bära kostnaden för uppförande af en skolbyggnad, m. m. sådant.

Ungefär på detta sätt, synes mig, så som saken för närvarande står, skolväsendets utveckling kunna ändamålsenligt befrämjas, enär derigenom på en gång förekommes all inblandning i församlingarnes hushållning och derjemte vinnes den fördel att, såsom redan blifvit anmärkt, man vid pröfningen af hithörande ämnen först tager i betraktande skolan och finanserna sedan. Man synes derfore, så snart Statens tillgångar det medgifva — och man må väl kunna hoppas, att detta skall inträffa snart nog, helst då det gäller så viktiga behof och anspråk — om man i enlighet med den plan, hvars allmänaste grunddrag jag endast antydt, beträder en ny väg i afseende på uppmuntrandet af folkundervisningen, kunna bereda en bättre framtid.

Herr Siljeström: Under denna diskussion har mer än en gång framskyttat en åsigt rörande folkundervisningen, som jag för min del ej kan dela. Man har yttrat mycken misstro till folkets vilja och förmåga att sjelft sköta denna, dess måhända största angelägenhet, och ej otydligt låtit förstå, att ett kraftigare ingripande från Statens sida vore det mål, hvartill lagstiftningen bör sträfva, om folkskolan skall kunna bringas i fullkomligare skick. Jag respekterar på det högsta den känsla, som dikterar en sådan åsigt, ty i grunden ligger deri ingenting annat än en önskan att påskynda folkundervisningens utveckling. Men jag fruktar, att man under alla omständigheter icke kan i detta afseende hysa några alltför sangviniska förhoppningar; tvärtom kan jag omöjligt tänka mig annat än en temligen långsam utveckling i fråga om en så stor angelägenhet. För att verkligt föras framåt, måste den omfattas af folket sjelft med lefvande kärlek och sympathy; och det är endast på folkets egen verk-

samhet, som en sannt lifskraftig utveckling kan byggas. Uti sjelfva detta ofta så tunga arbete för folkskolans lyftande: -- detta motstånd man röner, dessa hinder af många slag, som måste undanrödjas, dessa strider, som måste utkämpas, under bemödandet att göra folkskolans vigt och betydelse allmänt inseedd af folket samt att väcka kärlek för densamma: uti allt detta ser jag en i högsta grad betydelsefull uppfostran för Svenska folket -- en uppfostran, hvilken mer än allting annat skall befördra på samma gång folkskolans utveckling och folkets framåtskridande i frihet och odling. Jag är långt ifrån att vilja kasta å sido denna uppfostran, för att i stället gå till Staten och anhålla om en folkbildning cum gratia et privilegio, utan rot eller kärna i folkets eget medvetande. Ty om resultatet häraf än i början måhända skulle kunna synas lysande nog, skall folkskolan likväl ovilkorligen genom ett sådant sätt att gå till väga, på tid och längd göra en ofantlig förlust.

Man har uttalat sig i den syftning att folkskolelärarne borde lönas af Staten, och framhållit olägenheter, som skola härflyta af det nuvarande aflönings sättet. Jag kan ej dela en sådan uppfattning. Nästa steg skulle säkert blifva, att Staten också komme att tillsätta lärarne; och man skulle i folkskolelärarekorpsen få en ny talrik tjänstemannaklass på stat, -- ett föga önskvärdt mål. Deremot skulle under sådana förhållanden folkskolan aldrig blifva hvad hon bör vara, en *folkets* sak, som har sitt lif i och genom folket och som uppfostrar detta folk till sann frihet, sjelfständighet och medborgerlig dygd. Jag kan icke nog eftertryckligt uttala mig mot denna åsigt, som alltjemt riktar blicken mot Staten, och fordrar allt af Statens mellankomst, men väntar intet af folket. Statens uppgift är i detta fall icke att styra och administrera, utan att understödja, leda, öfvervaka. Fasthåller man denna grundsats, så är det lätt nog att komma till ett praktiskt resultat. Man bör se till, det Statens understöd sålunda utdelas, att det direkt medverkar till undervisningens utveckling, utan att lägga hyende under den liknöjdhet, som dess värre inom många församlingar lär vara rådande. Genom att uppmuntra lärareskickligheten, genom att understödja kommunerna i afseende på vare sig aflöningen af lärarne eller anskaffandet af läroböcker och undervisningsmateriel, eller möjligen äfven af skolhus m. m. sådant, slutligen genom en insigtsfull och kraftig inspektion, -- genom allt detta är Staten i tillfälle att utöfva en praktisk verksamhet, som kan vara i högsta grad välgörande, men ej heller torde böra öfverskridas.

För min del erkänner jag gerna, att de närvarande bestämmelserna i afseende på fördelningen af de till folkskolan utgående statsmedel medföra många praktiska svårigheter, och jag instämmer i detta hänseende fullkomligt med den förste ärade talaren, till hvars anförande i denna del jag har intet väsendtligt att tillägga. Skall en förändring ega rum, bör den likväl, efter min tanke, för ingen del gå i en sådan riktning, som Stats-Utskottet i sednare punkten föreslagit. Vid grundläggningen af folkskoleväsendet var det måhända en ren nödvändighet, att kommunerna bestämdt ålades att göra någon positiv början i organisationsväg; och i 1842 års folkskolestadga inflöt derföre det ur andra synpunkter nu med skäl öfverklagade stadgandet, att hvarje församling skulle ega minst en, helst fast skola. Sedan saken emellertid på detta sätt lyckligen kommit

i gång och sedermera så småningom fått utveckla sig, — och detta, om man bedömer saken med billighet, icke alltför otillfredsställande — så synes numera intet skäl vara förhanden att vidare söka befordra saken genom tvångsåtgärder, utan må man med förtroende öfverlemnna den vidare utvecklingen åt folket sjelft, under det Staten endast förbehåller sig den verksamhet jag i det föregående antydt, såsom ledande, kontrollerande, uppmuntrande.

Det vore emellertid svårt, ja nästan omöjligt för en enskild, att, i fråga om gränserna för och det närmare bestämmandet af denna Statens verksamhet, åvägabringa ett förslag, som kunde ega någon utsigt till framgång, ty dertill skulle erfordras en öfverblick af frågan i hela dess utsträckning, samt en detaljkänedom rörande hvarje enskild del deraf, som ej torde kunna väntas af någon annan, än chefen för Ecklesiastik-departementet, hvilken på grund af de till departementet inkomna upplysningar rörande verkningarne af det nu följda systemet, bör kunna vara i stånd att beräkna så väl kostnaderna för genomförande af ett nytt system, som desamma mest lämpliga och rättvisa fördelning. Endast från detta håll torde man alltså kunna vänta ett förslag, hvarpå man kan bygga några säkra slutsatser.

Jag anhåller derföre att få göra hemställen om återremiss af Betänkandet, på det Utskottet måtte taga i öfvervägande, huruvida icke lämpligen en skrivelse kunde till Kongl. Maj:t aflämnas i det syfte, att Kongl. Maj:t täcktes för härnäst sammanträdande Riksdag, med ledning af hvad erfarenheten i det fallet hittills lärt, framställa ett fullständigt förslag rörande de grundsatser och vilkor, enligt hvilka folkskoleväsendet i kommunerna lämpligast bör af Staten understödjas, samt de föremål, för hvilka understöd af statsmedel bör medgifvas.

Herr Jöns Olsson i Nordanå: Jag har begärt ordet ånyo endast med anledning af en talares yttrande, att folkskolan skulle hafva ett statsändamål. Jag kan nemligen icke dela denna åsigt, ty om folkskolan skulle hafva ett statsändamål, om folkskolelärarne skulle aflönas af Staten, blefve de ju också Statens tjenare och, i likhet med en föregående talare, förmodar jag, att nästa steg skulle blifva, att de äfven tillsattes af Staten. Min öfvertygelse är att, om Staten helt och hållet bestrider skollärares aflöning, kommunernas intresse för folkskolan derigenom komme att svalna, och, i stället för att befrämja detta intresse, skulle man således förminska det genom en dylik åtgärd. Äfvenledes har man här uttalat den åsigten, att intet annat vilkor skulle finnas för erhållande af statsbidrag, än att, blott en skola fanns, man skulle utbetala halva skyddsafgiften. Jag tror, att, om ej andra vilkor bestämmas, skolan icke kommer att derpå vinna. Det ofta åberopade Statsråds-protokollet vitsordar också, att de anslag, som utdelas utan några vilkor, visa sig icke medföra samma verkan, som de statsanslag, hvilka utdelas i förhållande till kommunernas bidrag för sitt skolväsende. Jag har icke något vidare att tillägga, utan åberopar hvad jag förut anfört.

Herr Meijerberg: Jag har varit ganska tveksam, huruvida jag borde yttra något i en fråga, hvarvid Kammarerna säkerligen redan är trött vare

vare sig i följd af anförandenas mängd och längd eller i följd af frågans egen beskaffenhet; men då jag anser denna fråga vida viktigare än frågorna om tolag och tull m. m., hvilka icke obetydligt tagit Kammarens tid i anspråk, eftersom det här gäller att söka det bästa och det största målet eller huru Svenska folket skall kunna komma till bildning, sedlighet och religiositet, vill jag yttra några ord, men skall fatta mig så kort som möjligt.

Åtskilliga motioner hafva blifvit väckta i denna viktiga fråga, till en del af stridigt innehåll. Frågan har också tvänne sidor, dels den rent ekonomiska och dels den, som berörer skolans eget väsende, eller, med andra ord, lämpligaste sättet att anordna skolans verksamhet, så att den motsvarar sin bestämmelse. Jag vill hålla mig uteslutande till den sednare sidan af saken, ehuru jag medgifver, att äfven den förra är af icke ringa vikt. För min del anser jag folkskolan bäst utvecklas utan lagens tvång, ty derigenom kan man aldrig skapa bildning och upplysning hos folket. Att lagen möjligen bör innehålla några allmänna bestämmelser, vill jag emellertid icke bestrida, utan tror tvärtom, att Stats-Utskottet har ganska rätt i sin uppfattning af frågan, då det tillstyrker Riksdagen att i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, med ändring af 1 § i nu gällande folkskolestadga, låta i samma stadga inflyta sådana bestämmelser, hvarigenom hvarje församling tillförbindes att underhålla ett, med hänsyn till såväl folkmängd som areal, bestämdt antal med examinerade lärare försedda folkskolor. Detta förslag är onekligen ganska beaktansvärdt, såsom afsedt att motverka det förhållandet, att stora församlingar med flera tusen innevånare hafva blott en eller två folkskolor. Lagen bör dock icke vara för sträng, utan låta folkskolan företrädesvis utveckla sig på frihetens och frivillighetens grund. Det viktigaste för skolan är alltid att kunna påräkna duglige lärare samt att folket inser dess vikt och betydelse, men då ett godt skolväsende kräfver stora uppoffringar af kommunen, är det äfven Statens pligt att träda emellan för att underlätta dessa bördor. Hvad Staten i sådant afseende bör göra är på ett i min tanke ganska förtjenstfullt sätt angifvet i Herr Otterströms motion. Det system, man hittills följt i detta afseende, lär vara tillräckligt känt, och det har verkligen varit mig en glädje att finna såväl Herr Ecklesiastikministern som en aktad ledamot af denna Kammar, hvilken under många riksdagar deltagit i dessa frågors behandling och nu uttalat sin mening i en Betänkandet bifogad reservation, anse en förändring i det hittills följda systemet af behovet påkallad. Detta system må hafva varit godt för *sin* tid, men med afseende å nuvarande förhållanden instämmer jag fullkomligt med Herr Carl Ifvarsson, då han i sin reservation med några korta ord karakteriserar detta system och uttalar sig för en förändring. Den värde reservanten yttrar: "Då jag deremot anser att klarhet, enkelhet och undvikande af onödiga utgifter är det mål, till hvilket man i allo bör syfta så i detta som i andra hänseenden; så och då jag icke allenast är öfvertygad, att detta mål kan, åtminstone i hvad det angår fördelningssättet, i betydlig mån vinnas, utan äfven anser det vara en skyldighet att härutinnan gå den allmänna mening, som icke allenast uttalats i en mångfald af motioner, riksdag efter riksdag, utan äfven i en

underdånig skrifvelse i ämnet, till mötes genom anskaffande af utrednings-, ansöknings-, pröfnings- och fördelningsåtgärderna för hvarje särskildt fall, samt i dess ställe antaga en ren och bestämd bas för medlens fördelning; har jag icke kunnat biträda det nu afgifna förslaget“. Instämmande i dessa åsikter, tror jag det vara högeligen af nöden att få en ren och bestämd bas för medlens fördelning. Sätten att tillvägagå i detta afseende kunna sedermera vara olika. Erfarenheten från andra länder gifver vid handen, att folkskolan kan på ett kraftigt sätt uppmuntras derigenom att Staten bereder löneförhöjning åt de folkskolelärare, som antingen enligt vederbörande inspektörens vitsord gjort sig deraf förtjente eller också framfört ett visst antal skolbarn till det eller det kunskapsmättet. Äfven kan Staten befordra folkundervisningen genom att uppmuntra till nya skolors inrättande dymedelst att Staten tillskjuter hälften af skollärarens lön. Åtskilliga andra sätt kunna äfven utfinnas, men jag vill ej trötta Kammaren med att ingå i någon närmare utredning häraf. Frågan är, såsom enhvar finner, af särdeles stor omfattning, och Stats-Utskottet har verkligen icke lyckats att på ett tillfredsställande sätt lösa den, hvarför jag ingalunda klandrar Utskottet, som på så kort tid omöjligen kunnat medhinna något dylikt. Icke heller anser jag, att genom en återremiss någon mera väsendtlig utredning af ämnet kan åstadkommas, men jag förenar mig emellertid med dem, hvilka påyrkat återremiss, emedan man på sådant sätt möjligen kan få ett nytt uppslag i saken.

Herr Björck: Såsom Kammaren finner af Betänkandet, har jag något skiljt mig från Stats-Utskottets majoritet i denna fråga. Med Utskottet tror jag visserligen, att några bestämda åtgärder ofördröjligen böra vidtagas för att bringa folkskoleväsendet till en bättre utveckling än det har för närvarande och folkskolan till en omfattning, som motsvarar hvarje särskild ords behof. Men jag tror ock, att det mål, som måste sökas, icke vinnes på det sätt, hvartill Utskottet här inskränkt sitt förslag.

Jag har föreställt mig, att det vore nödvändigt att göra tvänne förklaranden: det *ena*, att man frångår det system, som man har för närvarande; och det *andra*, att man icke fordrar någon ytterligare utveckling af folkundervisningen inom församlingarne, med mindre, än att man på samma gång bereder medel för utförande af en sådan utveckling. Det är i dessa båda hänseenden, som min åsigt är skiljaktig från den Stats-Utskottet framställt.

Nu hafva vi här hört af den man, som har skolväsendet om hand, — så vida jag icke alltför mycket misstog mig i uppfattningen af hans ord — att han förenade sig i min åsigt, att tiden vore inne att frångå det nuvarande systemet, men såsom det tycktes endast af *det* skäl, att de medel, hvilka blifvit ställda till Regeringens förfogande till folkbildningens befrämjande i enlighet med nu gällande grunder, redan äro använda och att tillämpningen *derföre* icke kunde fortsättas utan att i betydlig mån öka anslagen för ändamålet.

Det system, som den högt ärade talaren föreslog att sätta i stället, skulle, om jag fattade det rätt, utgå från tvänne synpunkter.

Den *ena* skulle då vara den, att *de församlingar, hvilka för närvarande ega delaktighet i det nu bestämda anslaget, skulle fortfarande få*

behålla detsamma. Jag bekänner, att jag för min del icke förstår tillämpningen af denna grundsats. Då man kommer så långt en gång, att det hittills varande systemet frånträdes, skola då alla *dessa* församlingar bibehålla en fördel, som tillkommit dem, derföre att de mera skyndsamt ställt sig till efter rättelse de stadgade villkoren för åtnjutandet deraf. Jag vill icke bestämdt säga, att detta är orätt, men jag tror icke, att allmänna meningen skall förena sig om, att de böra bibehålla en sådan förmån. Jag föreställer mig, att man skulle kunna göra afseende å detta speciela förhållande under hvilken anordning som helst utan att göra den till grund för sjelfva regleringen. Följa för *dessa* församlingar, likasom för andra, större ansträngningar, än de nu måste underkasta sig, så följer ock i bredd dermed ett förhöjdt bidrag jemte en ökad tillgång. Om det likväl skulle visa sig, att de gjort några uppoffringar, är detta i min tanke en underordnad omständighet, som på mångahanda sätt kan regleras utan att bestämdt göra en sådan synpunkt till regel för hela anordningen.

Hvad åter den *andra* synpunkten beträffar, skulle den åsyfta *direkt understöd i förhållande till behovet* . Men hvad vill "behof" här säga? Jag tror att uttrycket är så sväfvande, att den synpunkten icke innebär något, åtminstone icke något klart och fattligt. Derföre befarar jag, att man i afseende å *den* förblifver i någon tvekan hvad meningen är, och att densamma icke kan blifva synnerligen ledande. Också erkänner jag, att, då sjelfva grundsatsen sedermera framträder, den icke synes öfverensstämma med den gifna synpunkten.

Den sats, som, enligt den värde talarens mening, framdeles skulle blifva ledande för Statens åtgärder i förevarande hänseende, skulle vara: *ett tillräckligt bidrag för hvarje ny skola.* Jag frågar: hvad månne blifva följden deraf? Jo, deraf följer efter mitt förmenande just detsamma som af det närvarande tillståndet. Jag kan icke se någon stor skilnad. *Nu* är det så, att, då skolan hunnit en viss utveckling, ger man den bidrag i den mån man pröfvar, att församlingarne fullgjort villkoren. Men efter det *nya* systemet skulle man tillse, om de gjort en *hel* ny skola. Men *denna* pröfning — skall den icke blifva lika detaljerad och vida svårare än den nuvarande pröfningen, som blott sträcker sig till en viss enskild del af skolans inrättning; — och den synes lättare? Jag tror för min del, att pröfningen i det ena som det andra fallet allenast blir en pröfning af en förbindelse eller ett löfte. Men *huru* detta löfte blifvit tillämpadt och i hvilken mån tillämpningen varit af nytta, derom lärer någon visshet icke åstadkommas på *sådan* väg.

Dessutom föreställer jag mig, att detta nya system har tvänne andra fel. Det hufvudsakliga och det, jag mest fäster mig vid, är, att det lemnar de nuvarande förhållandena alldeles orubbade. Derigenom infördes icke något tvång på de församlingar, hvilka visat likgiltighet för skolväsendet; de sporras icke att gå vidare framåt, utan de lemnas att stå stilla. Hvilken förhoppning har man väl då, att folkbildningen skall gå framåt i *dessa* församlingar? Emellertid är det ju i de *större* församlingarne, der bidragen varit rikliga nog att medgifva fullgörande af 1842 års författning, som skolväsendet mest ligger nere, emedan de endast lagt vikt uppå det bokstaffiga innehållet af författningen. Dertill hafva de haft penningar nog och de hafva icke varit sinnade att göra

några uppoffringar; och *dessa* skulle blifva orubbade genom det nya sättet. Om de vilja göra sig särskild vinning om folkskolans utveckling, ja, då erbjudes dem *nytt* understöd, men *vilja* de icke, finnes rakt ingen utväg att förmå dem dertill.

Den andra omständigheten, som kan vara mera underordnad, men dock torde vara förtjent af någon uppmärksamhet, är, att i sjelfva systemet ligger ett alldeles obegränsadt anspråk på Statsverket, emedan man uppställer en förpligtelse, om hvilken man icke känner, huru långt den kan sträcka sig. Men om denna del af saken säger jag dock hvad jag sagt förut, att jag dervid fäster mindre afseende, emedan jag tror, att Riksdagen skall känna sig mer och mer föranlåten och villig att för skolväsendet göra nödiga uppoffringar.

På *dessa* skäl vill jag icke underlåta att i någon mån ingå i pröfning af de båda förslag, som blifvit framställda i motionerna och dem jag äfven omnämnt i min reservation.

Herr Otterströms förslag är efter min uppfattning för Statsverket det bästa och dertill det enklaste. Det tvingar de församlingar, hvilka visat sig försumliga, att genast använda de medel, som blifvit ställda till deras disposition, på det rätta sättet. De skulle blifva af med en fördel, som de nu hafva, om de icke fullgjorde det, som därför blifvit stadgadt. Detta måste ofelbart föra derhän, att det, som blifvit lemnadt, komme att användas till det rätta ändamålet! Men förslaget har likväl det stora felet att det knappast låter verkställa sig. Ty man kan vara viss derom, att det blifver nära nog omöjligt att på detta rum få igenom ett system, som skulle leda derhän, att skyddsafgiften skulle församlingarne frångå, intilldess de fullgjort vissa andra vilkor. Men deremot säger jag, att, *om* man kan uppoffra den ännu återstående andelen af skyddsafgiften och afstå den till skolväsendets gagn, jag icke kan förstå, hvarföre icke med *den* skulle kunna utträttas just detsamma, som man vill åstadkomma med den andra delen deraf. Jag kan icke se, hvad som skulle hindra att vid det nya anslaget fästa uppflyllande af såväl hvad som förut varit afsedt, ehuru ej stadgadt, som ock andra och ytterligare vilkor.

Sålendes tror jag, att begge förslagen förtjena uppmärksamhet. Herr Otterströms förslag är det lindrigaste, men det är i utförandet förenadt med stora svårigheter. I det andra förslaget kan jag icke finna någon annan egentlig svårighet än den, att Statsverket har svårt att undvara medlen.

Huru som helst man emellertid vill ställa saken, tror jag — hvad alla äro ense om, åtminstone i orden, — att det är bäst att lemna den åt kommunerna sjelfva. Men icke får man göra det på ett sådant sätt, att man qvarhåller i sina händer rättigheten att utdela medlen på den ena eller den andra grunden. Då har man åter för sig nödvändigheten af en omständlig undersökning för hvarje skola. Om man deremot bestämmer vilkoren allmänna och lika för alla, inskränker sig saken dertill, att de församlingar, som vilja lyfta medlen, helt enkelt styrka, att vilkoren blifvit uppfyllda. Sedermera kommer den andra kontrollen, hvilken dock slutligen lärer blifva den enda verk samma eller den *allmänna inspektionen öfver skolorna* . Dit kommer man i alla fall. Huru man än ställer sig, måste man lita på *den* kontrollen; och såvida denna är nöd-

vändig, hvilket jag anser den vara, tror jag verkligen, att ett annat system snarligen får antagas än det hittills följda, och icke ett, som jag för min del har svårt att skilja från Stats-Utskottets.

Såsom saken står, kan jag likväl för ett dylikt sträfvande icke nu hoppas framgång. I Första Kammaren är Stats-Utskottets Betänkande redan afslaget. För så vidt man får döma af denna diskussion, äro meningarne här delade. Den framställning, som blifvit gjord af Herr Ecklesiastik-ministern, torde icke heller hafva för ögonblicket förmått göra den öfvertygelsen lefvande, att man *derigenom* kommit på den rätta vägen.

För min del vill jag visserligen gerna deltaga inom Stats-Utskottet i ännu en diskussion i ämnet, men jag fruktar, att för denna riksdag saken får anses fallen.

Herr Talmannen uppstod och bortgick, och Herr vice Talmannen intog nu talmansstolen.

Öfverläggningen fortsattes af

Herr Åke Andersson: Jag ämnar icke upptaga tiden för Kamraren. Jag vill blott förklara, att jag med nöje genomläst Herr Otterströms motion och tagit den i betraktande mer än en gång, och jag har trots mig finna att de förslag, som i denna har blifvit framlagda, voro de rättvisaste och ändamålsenligaste att nå det rätta målet med vårt skolväsende i förevarande hänseende. Men jag har också — och då med ledsnad — genomläst *det* förslag, som utgör det enda resultatet af Stats-Utskottets pröfning. Kan en återremiss komma till stånd, vill jag derföre gerna instämma med dem, som yrkat derpå. Jag befarar likväl, att för denna riksdag ingenting egentligt skulle vinnas genom ett dylikt beslut. Emellertid instämmer jag med dem, som yrka återremiss.

Herr Statsrådet Carlson: Endast några få ord önskar jag att tillägga. Det har icke kunnat vara min mening att, hvad den här förevarande frågan beträffar, framlägga någon fullständig plan, jag har endast velat gifva några allmänna drag. Då jag har föreslagit att statsbidragen skulle ställas i förhållande till behofven, har jag naturligtvis menat *undersöknings* behof, således att de böra gifvas särskildt till hvarje ny skola. Att det skulle vara svårt att främtaga församlingarne deras nuvarande understöd, derom torde man väl vara ense. Om man nu bestämde att ett visst belopp, t. ex. 200 R:dr, anvisades för hvarje ny skola, skulle detta medföra den fördelen, att man icke behöfde anställa någon vidare beräkning. Den pröfning, som sedan behöfdes, vore blott den, huruvida skolorna vore i gång med behörigen examinerade lärare. Inspektionen gjorde det öfriga. Det blefve då en uppmuntran för församlingarne att inrätta nya skolor, då de visste, att de för hvarje sådan skulle erhålla ett bidrag till visst belopp och något annat tvång för dem att utveckla sitt skol-

väsande skulle icke finnas, än det lindriga som ligger i en växande öfvertygelse om skolans vikt och betydelse.

För öfrigt, om Staten äfven ger ett visst belopp, så återstå ändock alltid stora uppoffringar att göra för kommunen, men om denna emellertid ser hvad Staten vill gifva första året, så kan den sedan hoppas att allt framgent få utnjuta detta understöd, om skolan hålles i gång. Jag har endast velat gifva dessa antydningar, på det att man genom fortsatt forskning måtte gifva akt på denna fråga och derigenom bidraga till dess slutliga lösning.

Herr Otterström: Det finnes i Herr Ecklesiastik-ministerns anförande något som är för mig dunkelt, nemligen att de nya skolorna skola få ett nytt anslag och församlingarne få behålla hvad de fått, utan afseende på hvad de gjort. Det finns t. ex. en församling, som har endast en ambulatorisk lärare. Skulle nu den få behålla 1,000 R:dr och dertill få 200 R:dr för hvarje ny folkskola. Man har talat om huru farligt det skulle vara att främtaga dessa församlingar hvad de hafva. Man har dock sett huru en församling i Göteborg främtagits sitt anslag, och detta beslut har blifvit stadfästadt. Hvarföre kunde det icke ock gå an, att man sade till dessa om sitt folkskoleväsende likgiltiga och värdslösa församlingar: när I upprätten edra folkskolor i det skick de böra vara, så fån I detta åter och mera till? Om nu Andra Kammaren ville lemna församlingarne i deras frihet att få ordna sitt folkskoleväsende efter sina tillgångar och behof, så tror jag att man kunde hafva grundad förhoppning, att med förslag till underdånig skrifvelse i denna rigtning vinna bifall äfven inom Första Kammaren för åtgärder, som icke beröfva församlingarne denna frihet.

Herr Rundbäck: Hvad beträffar Statens uppoffringar för folkskolorna, hvarom här blifvit taladt, så belöpa de sig i förhållande till sakens vikt och landets folkmängd just icke till särdeles mycket och kunna icke på långt när jämföras med hvad man ger i åtskilliga andra länder. Sålunda ger det lilla Danmark till sitt folkskoleväsende 2,600,000 R:dr, alltså en summa som vida öfverstiger hvad som gifves af Sverige, som dock har betydligt mer än dubbelt så stor folkmängd. De farhågor man yttrat anser jag för min del ogrundade. Jag yrkar att frågan måtte blifva återremitterad, på det att en skrifvelse, sådan som Herr Siljeström föreslagit, må kunna uppsättas och saken sedermera under en följande riksdag vinna det afseende den väl förtjenar.

Öfverläggningen var slutad. Herr vice Talmannen framställde propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställanden som på återremiss af punkten, och förklarade af dessa propositioner sig finna den sednare besvarad med öfvervägande ja.

Votering begärdes och blef i anledning deraf uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition, så lydande:

Den, som bifaller de hemställanden, som af Stats-Utskottet blifvit gjorda i Nittonde punkten af dess Utlåtande N:o 32,

röstas ja;

Den det ej vill

röstas nej;

Vinner nej, är den ifrågavarande punkten till Utskottet återförvisad.

Omröstningen utföll med 36 *ja* emot 76 *nej*; i följd hvaraf Kammarren till Utskottets förnyade handläggning återförvisat ifrågavarande punkt.

Punkten 20.

Bifölls.

Punkten 21.

Herr Jöns Olsson i Nordanå: Jag skulle visst icke upptaga Kammarrens tid med något yttrande i frågan, om jag icke fått en särskild anledning dertill genom de motiver Utskottet anfört för sitt afstyrkande af min motion. Utskottet säger att jag icke såsom skäl för densamma anfört några väsendtliga olägenheter som skulle vidlåda det närvarande löningssättet. Orsaken hvarföre jag icke uppgifvit något sådant skäl, har varit att jag ansåg denna fråga vara af en sådan allmännelig beskaffenhet, att jag trodde att Stats-Utskottet kände de allmänna olägenheterna af detta aflöningsätt. Men af Utskottets motiver för sitt afstyrkande ser det ut som denna fråga varit för dess ledamöter främmande. Af denna anledning tillåter jag mig nu anføra de olägenheter, som jag anser vara med det ifrågavarande stadgandet förenadt, men först vill jag nämna att jag icke med min motion afsett hvarken minskning eller tillökning i församlingarnes afgifter till folkskolelärarne, icke heller nedsättning eller förhöjning af folkskolelärarnes lön, utan jag har endast åsyttat att afskaffa en oegentlighet i den nuvarande författningen angående folkskolelärares aflöning. Det heter nemligen i den nu gällande förordningen, att lönen för examinerad folkskolelärare skall utgöra 400 R:dr, "deruti inberäknadt värdet efter ortens markegång af de åtta tunnor spanmål, som enligt Kongl. Kungörelsen den 29 December 1860 borde och fortfarande böra in natura erläggas". När nu således lönen är bestämd till 400 R:dr, så kan jag icke fatta hvarföre dessa åtta tunnor spanmål in natura skola levereras. Då lönen till skolläraren numera skall utgå efter 2 Art. Bevillingstadgan eller, med andra ord, efter fyrktal, kan denna leverering icke gerna ske på annat sätt än att spanmålen måste uppköpas på entreprenadauktion, såsom det ock tillgår både i den ort jag tillhör och annorstädes. Med en leverering på sådant sätt är det klart, att detta är förenadt med många omständigheter och ganska mycket besvär. Det kan inte gerna tillgå på annat sätt, än att först måste skolrådet sammanträda för att öfverenskomma om dagen för auktionen, så skall auktionen utlysas, derefter hållas, hvarvid utom skolrådet som dervid försummas, spekulanter skola infinna sig, protokoll vid auktio-

nen föras, ytterligare skolrådet infinna sig på dag då sådan skall aflemnas för att densamma emottaga och till skolläraren leverera. Härtill kommer att den obetydliga prisskilnad, som uppstår mellan inköpspriset och markegångspriset, skall i årsräkenskaperna införas både i debet och credit, oaktadt den oftast är så liten, att den endast uppgår till några få öre och icke ens till så mycket att den motsvarar kostnaden för det papper och bläck som därför åtgått, långt mindre ersätter den därför vållade tidsspillan. Jag kan därför icke begripa, hvarför detta stadgande, att säden skulle levereras in natura, kommit till att bibehållas nu sedan lönen är bestämd att utgå med 400 R:dr, då hvarken skolläraren eller församlingen synes hafva ringaste fördel, emedan detta icke kan nämnvärdt inverka på ifrågavarande löneförmåner, då man skall afdraga på skollärarens lön så mycket som spanmålen kostar, åtminstone efter årets markegång; — detta om olägenheterna från församlingarnes sida. Se vi nu denna fråga från skollärarens sida, så finner man, att han icke heller åtminstone behöfver vara tacksam för att detta stadgande kvarstår, enär han måste emottaga spanmålen uppköpt för hans egna penningar, antingen han vill eller icke. Det finnes flere skollärare, som hvarken äro gifta eller hafva hushåll, och således heldre skulle önska få emottaga sina 400 R:dr kontant, men detta hjälper inte, säden måste de taga emot och får sedan måhända lika mycket besvär att afyttra den som församlingen haft för att anskaffa densamma; för öfrigt står skolläraren på detta vis under ett slags förmynderskap, då församlingen för hans medel skall uppköpa lefnadsförmåner åt honom, det behöfs inte mera än att vi äfven få en bestämmelse, som ålägger församlingen att åt honom anskaffa kläder, och förmynderskapet är fullständigt.

Jag har velat säga detta endast för att fästa uppmärksamhet på det, i min tanke, oegentliga i bibehållandet af detta stadgande; och då jag förmodar, att vi snart hafva att motse en mera omfattande reglering af skollärarnes löner, vill jag ingenting yrka utan förklarar mig nöjd med det resultat hvartill Utskottet kommit.

Herr Grape: Det kunde väl synas, som om det vore en likgiltig sak, antingen det här ifrågavarande lönebidraget utgår in natura eller i penningar. Stadgandet har emellertid tydligen tillkommit i den afsigten, att underlätta erhållandet af spannmål för en folkskolelärare, som icke har eget jordbruk, och detsamma kan därför på många orter, der transportererna äro långa och svåra, för folkskolelärarne vara af ganska stor vikt och medföra en betydlig lättnad och fördel. Jag yrkar därför bifall till Utskottets Betänkande.

Herr C. A. Larsson: Beträffande det här förevarande stadgandet, att folkskolelärarne skola uppbära åtta tunnor spannmål in natura, så är väl meningen med detta stadgande ingenting annat, än att, då folkskoleläraren har så liten lön, han åtminstone, derigenom att spannmål lemnas honom in natura, skall vara försäkrad om sin brödföda. Att detta spannmålsförråd sålunda skall till honom, som ofta torde sakna häst och icke har råd att sjelf bekosta några långa transporter, levereras, är ett stad-

gande, som jag för min del anser ganska välbetänkt. Jag yrkar därför bifall till Utskottets hemställan.

Häri instämde flere af Kammarens ledamöter.

Vidare förekom icke och punkten bifölls.

Punkterna 22 och 23.

Biföllos.

I anseende till den långt framskridna tiden skulle med den ytterligare fortsättningen af detta Utlåtandes behandling anstå till nästa sammanträde.

§ 6.

Herr *Åstrand*, som begärt ordet, afgaf och uppläste en motion om beredande af tillfälle för allmänheten att prenumerationsvis erhålla Riksdagens protokoll med dertill hörande bihang.

Denna motion, som i samlingen af motioner komme att erhålla N:o 333, blef, på begäran bordlagd.

§ 7.

Enligt derom gjord anhållan beviljades Herr *Carl Isak Bengtsson* ledighet från riksdagsgörömaalen under 14 dagar från den 18 uti innevarande månad.

§ 8.

Anmäldes och bordlades: Konstitutions-Utskottets Memorial N:o 1, angående fullbordad granskning af de i Stats-Rådet förda protokoll.

Sammanträdet afslöts kl. 10 e. m.

In fidem
H. Husberg.
